

ISSN 3083-7979

Журнал Міжнародного та Європейського Права

Journal of International
and European Law

— 2026 • ISSUE 01 —

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА
ТА ПОРІВНЯЛЬНОГО ПРАВознавства

***ЖУРНАЛ МІЖНАРОДНОГО
ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА***

Випуск 1

Науковий журнал

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Чернівці, 2026

Засновник і видавець – Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича
Виходить 2 рази на рік, заснований у березні 2026 року

Рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення
щодо реєстрації суб'єкта у сфері онлайн медіа № 707 від 5 березня 2026 року (протокол № 6)

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

КАРВАЦЬКА Світлана, д.ю.н., професор, ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна) – *головний редактор*.
ВАЙЦЕХОВСЬКА Оксана, д.ю.н., професор, ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна) – *заступник головного редактора*.
ІЛКА Марина, доктор філософії (PhD), ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна) – *відповідальний секретар*.
ГУТНИК Віталій, д.ю.н., професор, ЛНУ імені Івана Франка (Україна).
ДРЕГЧ Василе, доктор права, професор, Університет Овідій в Констанці; Член керівної колегії прокуратури при Апеляційному суді Констанці; Член Румунської судової мережі у кримінальних справах (Румунія).
КАМІНСЬКА Наталія, д.ю.н., професор, Інститут держави і права імені В.М. Корецького НАН України (Україна).
КОРУЦ Уляна, д.ю.н., професор, Західноукраїнський національний університет (Україна).
КУЧУК Світлана, д.ю.н., професор, ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна).
МАНИК Альона, д.ю.н., ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна).
МИКІЄВИЧ Михайло, д.ю.н., професор, ЛНУ імені Івана Франка (Україна).
МИЦІК Всеволод, д.ю.н., професор, Заслужений працівник науки і техніки України, ННІМВ КНУ імені Тараса Шевченка (Україна).
ПЕРЕПЬОЛКІН Сергій, д.ю.н., професор, Університет митної справи та фінансів (Україна).
РЕПЕЦЬКИЙ Василь, к.ю.н., професор, ЛНУ імені Івана Франка (Україна).
РУДЕНКО Оксана, к.ю.н., доцент, ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна).
СИРОЇД Тетяна, д.ю.н., професор, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (Україна).
СУРЛОВА Олена, д.ю.н., професор, НУ «Одеська юридична академія» (Україна).
ТИМЧЕНКО Леонід, д.ю.н., професор, Державний податковий університет (Україна).
ТОРОНЧУК Іван, к.ю.н., доцент, ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна).
ЧУКА Аврора, доктор права, професор, професор Факультету економічних наук та державного управління, кафедра права, Університет «Штефан чел Маре» (м. Сучава); професор Інституту юридичних досліджень «Академік Андрей Радулеску» (м. Бухарест); професор Докторської школи Університету Тіту Майореску (м. Бухарест); адвокат Колегії адвокатів (м. Ясси); керівниця Територіального центру Європейського права прав людини (INPPA, м. Ясси) (Румунія).
ЯРЕМЧУК Віталій, доктор філософії (PhD), ЧНУ імені Юрія Федьковича (Україна).

Журнал Міжнародного та Європейського права. 2026. Вип. 1. 89 с.

ISSN 3083-7979 (Online)

Офіційний вебсайт: <https://journals.chnu.edu.ua/jiel/main-page>.

Статті подаються в авторській редакції. Автори несуть відповідальність за достовірність фактів, імен і за граматичні та стилістичні помилки.

Адреса редколегії: Кафедра Міжнародного права та порівняльного правознавства,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, вул. Коцюбинського, 2,
м. Чернівці, 58012, тел.: +38 (0372) 584-896, E-mail: journal.europeanlaw@chnu.edu.ua

© Автори статей, 2026

© Чернівецький національний

університет імені Юрія Федьковича, 2026

MINISTRY OF EDUCATION AND SCIENCE OF UKRAINE
YURIY FEDKOVYCH CHERNIVTSI NATIONAL UNIVERSITY

FACULTY OF LAW

DEPARTMENT OF INTERNATIONAL LAW AND
COMPARATIVE LAW

***JOURNAL OF INTERNATIONAL
AND EUROPEAN LAW***

Issue 1

Scientific Journal

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Chernivtsi 2026

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1>

UDC 341:340.5

Founder and publisher of the journal – Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University
Published twice a year, established in March 2026

Decision of the National Council of Ukraine on Television and Radio Broadcasting Regarding the
Registration of an Entity in the Field of Online Media No. 707 of March 5, 2026 (Minutes No. 6)

EDITORIAL BOARD:

KARVATSKA Svitlana, Doctor of Law, Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine) - *Editor-in-chief*.

VAITSEKHOVSKA Oksana, Doctor of Law, Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine) - *Deputy Editor-in-Chief*.

ILIKA Marina, PhD, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine) - *Executive Secretary*.

CHEPEL Olga, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

CIUCA Aurora, Doctor of Law, Professor, Professor at the Faculty of Economic Sciences and Public Administration, Department of Law, Stefan cel Mare University (Suceava); Professor at the Academician Andrei Radulescu Institute of Legal Studies (Bucharest); Professor at the Doctoral School of Titu Maiorescu University (Bucharest); lawyer at the Bar Association (Iasi); Head of the Territorial Centre for European Human Rights Law (INPPA, Iasi) (Romania)

DRAGHICI Vasile, Doctor of Law, Professor, Professor of the Faculty of Law and Administrative Sciences, Department of Law, Ovidiu University in Constanta; Member of the Management Board of the Prosecutor's Office at the Constanta Court of Appeal; Member of the Romanian Judicial Network in Criminal Matters (Romania)

HUTNYK Vitaliy, Doctor of Law, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

KAMINSKA Natalia, Doctor of Law, Professor, V.M. Koretsky Institute of State and Law of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine)

KORUTS Ulyana, Doctor of Law, Associate Professor, Western Ukrainian National University (Ukraine)

KUCHUK Svitlana, Doctor of Law, Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

MANYK Alyona, Candidate of Legal Sciences, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

MYKIEVYCH Mykhailo, Doctor of Law, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

MITSIK Vsevolod, Doctor of Law, Professor, Honoured Worker of Science and Technology of Ukraine, Educational and Scientific Institute of International Relations, Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine)

PEREPOLKIN Serhii, Doctor of Law, Professor, University of Customs and Finance (Ukraine)

REPETSKYI Vasyl, Candidate of Legal Sciences, Professor, Ivan Franko National University of Lviv (Ukraine)

RUDENKO Oksana, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

SYROID Tetyana, Doctor of Law, Professor, V. N. Karazin Kharkiv National University (Ukraine)

SURILOVA Olena, Doctor of Law, Professor, National University 'Odessa Law Academy' (Ukraine).

TYMCHENKO Leonid, Doctor of Law, Professor, State Tax University (Ukraine)

TORONCHUK Ivan, Candidate of Legal Sciences, Associate Professor, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

YAREMCHUK Vitalii, PhD, Yurii Fedkovych Chernivtsi National University (Ukraine)

Journal of International and European Law. 2026. Issue 1. 89 p.

ISSN 3083-7979 (Online)

Official website: <https://journals.chnu.edu.ua/jiel/main-page>.

Papers are submitted in the author's wording. The authors are responsible for the authenticity of the facts, names and for grammatical and stylistic errors.

Editorial board address: 2 Kotsiubynskoho St., Chernivtsi, Ukraine, 58012, Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, The Department of International Law and Comparative Law, phone: +38 (0372) 584-896, E-mail: journal.europeanlaw@chnu.edu.ua

© Authors of papers, 2026

© Yuriy Fedkovych Chernivtsi

National University, 2026

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

Гліка Марина Міжнародно-правова основа щодо протидії злочину агресії.....	8
Карвацька Світлана Міжнародно-правове регулювання наукової діяльності: сучасні виклики та наукові підходи.....	17

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

Бутирська Ірина Гармонізація українського законодавства про банкрутство зі стандартами Європейського Союзу.....	29
---	----

ПРИВАТНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ТРАНСКОРДОННЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Вайцеховська Оксана, Якимчук Наталія Арбітраж у сфері міжнародних інвестицій: тенденції та виклики.....	36
Руденко Оксана Еволюція міжнародного приватного права: від локалізаційної теорії Ф. К. Савіні до сучасної європейської інтеграції.....	45

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

Лабик Анастасія Алгоритмічна дискримінація як загроза цифровим правам людини: теоретико-правовий вимір.....	53
---	----

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СПАДЩИНА ТА ДОКТРИНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ

Торончук Іван, Грекул-Ковалик Тетяна Античні витоки міжнародного права у науковій спадщині І. Цуркану.....	65
--	----

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

Паскар Ауріка Дистанційне правосуддя: покращення доступу до правосуддя - порівняльне дослідження політики ЄС та досвіду України.....	77
--	----

CONTENTS

CURRENT ISSUES IN PUBLIC INTERNATIONAL LAW

Ilika Maryna

International Legal Basis for Countering the Crime of Aggression..... 8

Karvatska Svitlana

International Legal Regulation of Scientific Activity: Current Challenges and Research Approaches..... 17

EUROPEAN UNION LAW AND EUROPEAN INTEGRATION

Butyrska Iryna

Harmonization of Ukrainian Bankruptcy Legislation with European Union Standards 29

PRIVATE INTERNATIONAL LAW AND CROSS-BORDER REGULATION

Vaitsekhovska Oksana, Iakymchuk Nataliya

Arbitration in the sphere of international investments: trends and challenges.... 36

Rudenko Oksana

The Evolution of Private International Law: from Savigny's Localization Theory to Contemporary European Integration 45

CURRENT RESEARCH OF YOUNG SCHOLARS

Labyk Anastasiia

Algorithmic Discrimination as a Threat to Digital Human Rights: a Theoretical and Legal Dimension 53

INTERNATIONAL LEGAL HERITAGE AND DOCTRINAL TRADITIONS

Toronchuk Ivan, Hrekul-Kovalyk Tetiana

The Ancient Origins of International Law in Ion Ţurcanu's Scientific Legacy.... 65

COMPARATIVE LEGAL STUDIES

Paskar Aurika

Remote Justice: Enhancing Access to Justice - a Comparative Study of EU Policies and Ukraine's Experience..... 77

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНОГО ПУБЛІЧНОГО ПРАВА

УДК: 341.48:341.322.5

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.8-16>

Марина Іліка,
доктор філософії, асистент
кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, Україна
e-mail : m.ilika@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6556-5350>

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА ОСНОВА ЩОДО ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИНУ АГРЕСІЇ

Злочин агресії належить до категорії найтяжчих міжнародних злочинів, оскільки його вчинення становить безпосередню загрозу міжнародному миру та безпеці. У міжнародно-правовій доктрині агресія трактується як застосування збройної сили однією державою всупереч суверенітету, територіальній цілісності або політичній незалежності іншої держави, що кваліфікується як порушення базових принципів міжнародного правопорядку та заборони застосування сили у міжнародних відносинах. З огляду на особливу суспільну небезпечність цього діяння, правове регулювання відповідальності за злочин агресії здійснюється на основі норм міжнародних договорів, конвенцій, актів міжнародних організацій, а також практики міжнародних судових установ.

Протидія злочину агресії є одним із найбільш складних завдань у сфері міжнародного права. Сучасна міжнародно-правова система забезпечує певні механізми протидії агресії, однак їх ефективність значною мірою обмежується низкою юридичних, політичних та організаційних проблем.

Агресія призводить до численних людських втрат, порушення прав людини, руйнування інфраструктури та економічних збитків. Однак жертви агресії часто не мають ефективних механізмів для отримання компенсації або захисту своїх прав, що знижує загальний рівень справедливості в міжнародній системі. Багато держав не мають ефективних механізмів впровадження норм міжнародного права про агресію на національному рівні. Це ускладнює переслідування осіб, які здійснюють акти агресії, якщо немає відповідного міжнародного трибуналу або якщо справа не може бути розглянута на міжнародному рівні.

Першими практичними прецедентами притягнення фізичних осіб до відповідальності за акти агресії стали військові трибунали в Нюрнберзі та Токіо, створені після завершення Другої світової війни. Відповідно до статті 6(а) Статуту Нюрнберзького трибуналу, злочином проти миру визнається планування, підготовка, розв'язування або ведення агресивної війни, а також війни, що порушує міжнародні договори. Практика зазначених трибуналів заклала основу для подальшої кодифікації інституту кримінальної відповідальності за агресію.

Ключові слова: міжнародно-правова система, агресія, Статут Організації Об'єднаних Націй, Рада Безпеки, НАТО, Міжнародний кримінальний суд, Міжнародний воєнний трибунал.

Ilika Maryna. International legal basis for countering the crime of aggression.

The crime of aggression belongs to the category of the most serious international crimes, since its commission constitutes a direct threat to international peace and security. In international legal doctrine, aggression is interpreted as the use of armed force by one state against the sovereignty, territorial integrity or political independence of another state, which is qualified as a violation of the basic principles of international law and the prohibition of the use of force in international relations. Given the particular social danger of this act, the legal regulation of liability for the crime of aggression is carried out on the basis of the norms of international treaties, conventions, acts of international organizations, as well as the practice of international judicial institutions.

Counteracting the crime of aggression is one of the most complex tasks in the field of international law. The modern international legal system provides certain mechanisms for countering aggression, but their effectiveness is largely limited by a number of legal, political and organizational problems. However, there are a number of prospects for improving these mechanisms, which can contribute to better protection of peace and international security.

Aggression results in numerous human losses, human rights violations, destruction of infrastructure and economic losses. Many states lack effective mechanisms to enforce international law on aggression at the national level. This makes it difficult to prosecute those who commit acts of aggression if there is no relevant international tribunal or if the case cannot be considered at the international level.

The first practical precedents for holding individuals accountable for acts of aggression were the military tribunals in Nuremberg and Tokyo, established after the end of World War II. According to Article 6(a) of the Nuremberg Charter, a crime against peace is planning, preparation, waging or waging a war of aggression, or a war in violation of international treaties, agreements. The practice of these tribunals laid the foundation for the further codification of the institution of criminal responsibility for aggression.

Keywords: *International legal system, aggression, Charter of the United Nations, Security Council, NATO, International Criminal Court, International military Tribunal.*

Постановка проблеми. Поняття агресії зазнало значної еволюції впродовж історії, зумовленої політичними трансформаціями, воєнними конфліктами та розвитком правових підходів. Агресія, що трактується як застосування збройної сили однією державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави, протягом тривалого часу залишається однією з ключових проблем міжнародного права та міждержавної дипломатичної практики. Саме протидія таким актам агресії сформувала основу для розвитку міжнародно-правових механізмів кримінальної відповідальності та інституційних моделей колективної безпеки.

Після Другої світової війни формуванням та уточненням поняття «агресія» і «агресивна війна» почала активно займатися нова галузь – міжнародне кримінальне право, яке внесло суттєві корективи у їх тлумачення. У межах міжнародної правової практики ці терміни були визнані тотожними як у нормативних актах, так і в судовій практиці. Водночас, у зв'язку з еволюцією механізмів протидії міжнародній злочинності з боку як держав, так і міжнародних організацій, поняття «агресії» почало охоплювати не лише дії держави як суб'єкта міжнародного права, а й індивідуальну кримінальну відповідальність фізичних осіб за незаконні дії, що мають характер агресії.

Аналіз сучасних наукових досліджень і публікацій свідчить про активну розробку окремих аспектів міжнародно-правових засад протидії агресії в працях провідних вітчизняних науковців. Зокрема, питання загального поняття агресії, меж юрисдикції міжнародних інституцій і механізмів забезпечення відповідальності за неї висвітлювали такі дослідники, як М. Буроменський, В. Буткевич, К. Важна, М. Веллер, К. Волтер, М. Гнатовський, В. Денисов, А. Кориневич, Д. Кулеба, Ю. Манійчук, О. Мережко, М. Микієвич та інші.

Мета статті - розкрити міжнародно-правову основу протидії злочину агресії та дослідити роль інституційного механізму врегулювання злочину агресії.

Виклад основного матеріалу. Перші кроки для міжнародного правового врегулювання агресії були зроблені після Першої світової війни. Версальський договір 1919 року та створення Ліги Націй стали першими спробами встановити механізм для запобігання агресії та підтримки миру. Однак через відсутність реальних засобів примусу ці зусилля виявилися недостатніми. Після завершення Другої світової війни міжнародне співтовариство закріпило у міжнародно-правовій доктрині та практиці підхід, відповідно до якого злочин агресії було визнано одним із найтяжчих міжнародних злочинів, що посягають на основи міжнародного правопорядку.

Кваліфікація агресивної війни як міжнародного злочину знайшла своє відображення у Декларації Ліги Націй про агресивні війни, якою було підтверджено формування звичаєвої норми міжнародного права щодо заборони застосування агресії у міждержавних відносинах. Декларація містила два основні положення, а саме: 1) будь-яка агресивна війна вважалася забороненою; 2) у вирішенні спору між державами вони зобов'язані застосовувати мирні заходи [2, с. 129].

Згідно зі статтею 6 Статуту Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу, до категорії злочинів проти миру належить планування, підготовка, розв'язання та ведення агресивної війни або війни, що порушує міжнародні договори, угоди чи запевнення, а також участь у спільному плані чи змові, спрямованих на вчинення будь-якого з цих діянь [7]. Цей нормативний підхід заклав фундамент для подальшої кодифікації інституту кримінальної відповідальності за акти агресії у міжнародному праві. Після діяльності Нюрнберзького міжнародного військового трибуналу (1945–1946 рр.) та Міжнародного військового трибуналу для Далекого Сходу (1946–1948 рр.) у міжнародно-правовій доктрині остаточно сформувався концепція «злочинів проти миру» як самостійної категорії міжнародних злочинів. Статути зазначених судових інституцій, а також вироблена ними прецедентна практика мали суттєвий нормотворчий вплив, зумовивши подальший розвиток міжнародно-правового підходу до індивідуальної кримінальної відповідальності за планування, підготовку та ведення агресивної війни. Саме ці нормативні акти та практика міжнародних трибуналів заклали підґрунтя для подальшої криміналізації агресії як міжнародного злочину.

Як слушно зазначає А. Кориневич, що в міжнародному праві злочин агресії вважається основним злочином (*supreme international crime*) – злочином, від якого походять усі інші міжнародні злочини. З початку ХХ ст., особливо після Першої світової війни, дедалі більше юристів-міжнародників почали говорити про необхідність криміналізації агресії. До початку ХХ ст. це не було настільки релевантно, війна досі вважалася одним із способів ведення міжнародних відносин. Але впродовж кінця ХІХ ст. – початку ХХ ст. тенденції пацифізму та створення

міжнародних судових установ привели до того, що людство почало розуміти, що війна – це не вихід [3].

Статут Організації Об'єднаних Націй закріплює принцип колективної безпеки, покладаючи основну відповідальність за його реалізацію на Раду Безпеки як центральний орган підтримання міжнародного миру та безпеки. Мандат Ради Безпеки структуровано навколо широкого розуміння загроз міжнародному миру та безпеці, що надає їй повноваження ініціювати та вживати комплексні заходи, включно із застосуванням колективної сили, у випадках, коли це необхідно для припинення або попередження конфліктів, що ставлять під загрозу міжнародний правопорядок. [8].

Резолюція 3314 закріплює визначення агресії як «використання збройної сили державою проти суверенітету, територіальної цілісності або політичної незалежності іншої держави»[4]. Цей документ визначає конкретні дії, які можуть вважатися агресією, включаючи вторгнення, бомбардування, блокади тощо. Резолюція встановлює, що агресія є міжнародним злочином і може бути підставою для вжиття заходів Радою Безпеки. Резолюція 3314 (XXIX) Генеральної Асамблеї ООН [5], прийнята 14 грудня 1974 року, є одним з фундаментальних документів міжнародного права, що визначає поняття агресії. Цей документ надає чітке і вичерпне тлумачення того, що слід розуміти під актом агресії, і має важливе значення для підтримання міжнародного миру і безпеки.

Резолюція надає детальний перелік дій, які вважаються актами агресії. Це допомагає уникнути неоднозначностей у визначенні цього поняття і полегшує застосування міжнародного права у випадках збройних конфліктів. Визначення агресії, наведене в резолюції, стало основою для включення цього злочину до Римського статуту Міжнародного кримінального суду. Звичайно, що чітке розуміння того, що є агресією, допомагає державам і міжнародному співтовариству вживати заходів для запобігання війнам та інших конфліктів. Резолюція підкреслює, що агресія є злочином проти міжнародного миру і тягне за собою міжнародну відповідальність. Отже, Резолюція 3314 залишається актуальним документом і сьогодні. Вона використовується як правова основа для розслідування міжнародних злочинів, таких як агресія, і для притягнення винних до відповідальності. Цей документ також відіграє важливу роль у превентивній дипломатії та запобіганні конфліктів.

Основним органом, що відповідає за визначення актів агресії, є Рада Безпеки ООН. Вона має повноваження вживати заходів, включно з санкціями або військовими операціями для відновлення миру. Рада Безпеки Організації Об'єднаних Націй – це один із основних органів ООН, відповідальний за підтримання міжнародного миру та безпеки. Створена у 1945 році разом із підписанням Статуту ООН, Рада Безпеки має повноваження приймати обов'язкові для виконання рішення щодо запобігання конфліктам, припинення агресії та збереження миру. Її діяльність спрямована на реагування на загрози миру, акти агресії та інші небезпечні для міжнародного порядку події.

Відсутність універсального органу міжнародної кримінальної юстиції протягом тривалого часу залишалася однією з фундаментальних проблем становлення та ефективного функціонування системи міжнародного кримінального права. Формування *ad hoc* міжнародних судових органів і трибуналів, наділених повноваженнями щодо притягнення фізичних осіб до індивідуальної кримінальної відповідальності за вчинення міжнародних злочинів, супроводжувалося широкою

науковою, політико-правовою та практичною дискусією. Суттєва критика таких інституцій ґрунтувалася, зокрема, на питаннях їхньої легітимності, потенційній вибірковості та дискримінаційному характері здійснення правосуддя, а також на висловлюваннях про залежність функціонування трибуналів від кон'юнктури міжнародних політичних відносин. Саме ці обмеження та потреба у встановленні постійного та універсально визнаного механізму забезпечення індивідуальної кримінальної відповідальності визначили необхідність створення Міжнародного кримінального суду, який став ключовим інститутом сучасної системи міжнародної кримінальної юстиції.

Ідея створення Міжнародного кримінального суду протягом тривалого часу посідала центральне місце у наукових дискусіях і практичних ініціативах кількох поколінь юристів-міжнародників у сфері міжнародного кримінального права протягом усього ХХ століття. Багаторічний процес концептуального осмислення засад функціонування такого органу, визначення меж його юрисдикції та формування оптимальної інституційної моделі завершився у липні 1998 року ухваленням Римського статуту Міжнародного кримінального суду під час Дипломатичної конференції повноважних представників держав у Римі. Із набранням Статутом чинності 1 липня 2002 року Міжнародний кримінальний суд розпочав свою діяльність як перший постійно діючий орган міжнародної кримінальної юстиції, покликаний забезпечувати притягнення до відповідальності осіб за вчинення найтяжчих злочинів, що викликають занепокоєння всього міжнародного співтовариства.

Попри те, що ще до початку функціонування Суду, а також у процесі здійснення ним своєї діяльності, його неодноразово піддавали критиці з позицій, аналогічних тим, що висувалися щодо попередніх міжнародних кримінальних трибуналів – зокрема Міжнародного військового трибуналу, Міжнародного військового трибуналу для Далекого Сходу, Міжнародного кримінального трибуналу щодо колишньої Югославії та Міжнародного кримінального трибуналу щодо Руанди, – значення створення постійного міжнародного судового органу кримінальної юрисдикції складно переоцінити, зокрема у контексті дослідження розвитку механізмів притягнення до відповідальності за міжнародні злочини.

Створення Міжнародного кримінального суду (далі – МКС) стало закономірним результатом еволюції міжнародного правопорядку, що відобразило досягнення міжнародним співтовариством належного рівня правової та інституційної зрілості, а також формування стійкого консенсусу щодо необхідності інституціоналізації міжнародної кримінальної відповідальності за найтяжчі міжнародні злочини. Як вдало відзначає М. В. Буроменський: «Розуміння в державах всієї глибини глобальних проблем з соціальними і політичними перетрубаціями режимів розцінюється світовим співтовариством як ознака цивілізованості держав та їх готовності брати на себе відповідальність за майбутнє людства» [1, С.5].

Міжнародний кримінальний суд має юрисдикцію щодо злочину агресії в межах положень Римського статуту. Водночас ця юрисдикція є обмеженою та залежить від згоди держав, що є учасниками Статуту. МКС може здійснювати розгляд справ щодо злочину агресії лише за умови, якщо акт агресії був офіційно визнаний Радою Безпеки Організації Об'єднаних Націй або якщо держава, на території якої відбувався злочин, є стороною Римського статуту. До юрисдикції Міжнародний кримінальний суд належать найтяжчі міжнародні злочини, серед яких: геноцид, що полягає у навмисному знищенні повністю або частково національної, етнічної, расової чи

релігійної групи; злочини проти людяності – масштабні або систематичні напади на цивільне населення; воєнні злочини – грубі порушення норм і звичаїв ведення війни; а також злочин агресії, який охоплює планування, підготовку, початок чи здійснення агресивної війни або інших дій із застосуванням збройної сили державою всупереч положенням Організації Об'єднаних Націй. Відповідно до Статуту МКС «акт агресії» означає «застосування збройної сили державою проти суверенітету, територіальної недоторканності або політичної незалежності іншої держави, або яким-небудь іншим чином, несумісним із Статутом Організації Об'єднаних Націй». Далі у пункті 2 статті 8 Статуту наведений перелік діянь, які «незалежно від оголошення війни будуть кваліфікуватися ... в якості акту агресії» [6].

Варто звернути увагу на деякі регіональні організації, такі як НАТО або Африканський Союз, які також розробляють механізми запобігання агресії та забезпечення миру в регіоні. Однак їхня діяльність здебільшого спрямована на миротворчі операції, а не на розслідування чи покарання за злочин агресії. Організація Північноатлантичного договору (НАТО) являє собою військово-політичний союз, заснований у 1949 році з метою забезпечення колективної безпеки держав-членів шляхом поєднання політичних механізмів співробітництва та військових інструментів стримування і оборони. Функціонування Альянсу ґрунтується на спільних демократичних цінностях, принципах верховенства права та колективної відповідальності за підтримання міжнародної стабільності. У цьому контексті НАТО виступає не лише оборонним об'єднанням, а й інституційною платформою для політичного діалогу, координації безпекової політики та запобігання конфліктам у довгостроковій перспективі.

Роль НАТО у процесах реформування сектору безпеки набуває комплексного характеру та визначається поєднанням двох взаємопов'язаних напрямів діяльності: підготовкою держав-кандидатів до набуття членства та забезпеченням їх подальшої структурної й нормативної інтеграції до євроатлантичної системи безпеки. У межах політики розширення Альянсу одним із ключових принципів стало утвердження демократичного цивільного контролю над сектором безпеки й оборони як необхідної передумови ефективного функціонування державних інституцій та їх відповідності стандартам демократичного врядування. З цією метою НАТО ініціювало низку спеціалізованих механізмів і програм, зокрема Partnership Action Plan on Defence Institution Building (PAP-DIB), а також ініціативи у сфері протидії тероризму, спрямовані на інституційну модернізацію безпекових структур держав-партнерів. Водночас питання трансформації інституцій безпеки інтегруються у практику миротворчих операцій Альянсу, що сприяє поширенню стандартів належного врядування, підзвітності та демократичного контролю у сфері безпеки на міжнародному рівні.

Разом із тим, досвід окремих країн, зокрема України, свідчить, що наявні механізми часто виявляються недостатньо гнучкими та комплексними для умов активних конфліктів чи постконфліктної відбудови. Критики зазначають, що політика НАТО у сфері реформування безпеки має тенденцію зосереджуватися на інституційних аспектах, не завжди враховуючи глибину соціально-політичних та безпекових викликів. У зв'язку з цим дедалі актуальнішою стає потреба в більш жорсткому, скоординованому та довгостроковому підході до реформ, який би забезпечував не лише структурні зміни, а й стійку стабілізацію та відновлення після конфліктів.

Окрім того, в умовах зростання безпекових загроз, пов'язаних із діями рф, Альянс сформував чотири багатонаціональні бойові групи, розміщені на території Болгарії, Угорщини, Румунії та Словаччини, які доповнили раніше створені підрозділи передової присутності в державах Балтії та Польщі. У сукупності зазначені військові формування утворюють інтегровану систему стримування та оборони НАТО, що охоплює східний фланг Альянсу від Балтійського до Чорного моря. [9].

Проте, протидія злочину агресії є одним із найбільш складних завдань у сфері міжнародного права. Сучасна міжнародно-правова система забезпечує певні механізми протидії агресії, однак їх ефективність значною мірою обмежується низкою юридичних, політичних та організаційних проблем. Разом з тим, існує низка перспектив для вдосконалення цих механізмів, які можуть сприяти кращому захисту миру та міжнародної безпеки.

Основні проблеми міжнародно-правової протидії агресії є обмежена юрисдикція Міжнародного кримінального суду. Тобто, злочин агресії входить до юрисдикції МКС з 2018 року, однак далеко не всі країни є сторонами Римського статуту, що обмежує можливість притягнення до відповідальності керівників держав за агресію. Деякі великі держави, такі як США, Росія та Китай, не є учасниками МКС, і це ускладнює розслідування актів агресії, які можуть вчинятися такими державами.

Наступною ключовою проблемою є політичні обмеження функціонування Ради Безпеки Організації Об'єднаних Націй, яка відповідно до Статуту ООН наділена винятковими повноваженнями визначати наявність акту агресії та ініціювати заходи щодо відновлення міжнародного миру та безпеки. Водночас право вето, яке належить п'яти постійним членам Ради Безпеки (Сполучені Штати Америки, Російська Федерація, Китайська Народна Республіка, Французька Республіка та Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії), часто використовується для блокування рішень з політичних мотивів, що підкреслює вразливість Ради Безпеки перед міждержавним тиском. Наслідком цього є суттєве ускладнення оперативного реагування на акти агресії, зокрема у випадках, коли державою-агресором виступає одна з постійних держав-членів, що ставить під сумнів ефективність механізмів забезпечення міжнародної безпеки та верховенства міжнародного права.

Щодо проблеми імплементації міжнародного права на національному рівні, то варто сказати, що держави не мають ефективних механізмів впровадження норм міжнародного права про агресію на національному рівні. Це ускладнює переслідування осіб, які здійснюють акти агресії, якщо немає відповідного міжнародного трибуналу або якщо справа не може бути розглянута на міжнародному рівні.

Остання проблема – це складність забезпечення правосуддя для жертв агресії, призводить до численних людських втрат, порушення прав людини, руйнування інфраструктури та економічних збитків. Однак жертви агресії часто не мають ефективних механізмів для отримання компенсації або захисту своїх прав, що знижує загальний рівень справедливості в міжнародній системі.

Висновки. Отже, комплексний аналіз міжнародно-правової основи протидії злочину агресії дозволяє констатувати, що сучасна нормативна база та архітектура глобальної безпеки чітко й безкомпромісно кваліфікують агресію як найтяжчий злочин проти міжнародного миру та безпеки. Цей статус закріплений як у Статуті ООН, так і в Римському статуті Міжнародного кримінального суду (МКС). Проте на практиці ефективність цих норм стикається із серйозними викликами.

Зокрема, існують суттєві правові та процедурні обмеження юрисдикції МКС щодо злочину агресії, які пов'язані з дією Кампальських поправкових норм та неможливістю судити громадян держав, які не ратифікували ці поправки, без відповідної резолюції Ради Безпеки ООН. Враховуючи право вето Російської Федерації в Радбезі, цей шлях наразі заблокований. Попри ці юрисдикційні лакуни, міжнародне право володіє гнучкістю та іншими інституційними механізмами, які дозволяють світовій спільноті реагувати на акти неспровокованої агресії – як шляхом максимального використання потенціалу наявних судових інституцій (таких як Міжнародний Суд ООН чи ЄСПЛ), так і через створення ad hoc (спеціальних) судових органів.

Історичний екскурс свідчить, що саме визнання агресії міжнародним злочином, починаючи від Нюрнберзького та Токійського трибуналів, а також подальше формування систем її запобігання та покарання стали результатом багаторічних консолідованих зусиль глобального співтовариства, спрямованих на забезпечення колективної безпеки та збереження правопорядку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буроменський М. В. Політичні режими держав у міжнародному праві. Вплив міжнародного права на політичні режими держав. Харків : Ксилон, 1997. 244 с.
2. Касинюк І. В. Становлення принципу заборони агресивної війни в рамках нюрнберзького процесу. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2015. Вип. 31(3). С. 128–130.
3. Кориневич А. Відповідальність за злочин агресії проти України: міжнародний і національний виміри. *Верховний Суд*. URL: <https://so.supreme.court.gov.ua/news/533/vidpovidalnist> (дата звернення: 25.03.2026).
4. Падалка С. С. Про визначення агресії, резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 3314 від 14 грудня 1974. *Енциклопедія історії України: Додатковий том*. Кн. 1: А–Я. Київ : Наукова думка, 2021. С. 773. URL: http://www.history.org.ua/?termin=pro_vyznachennja_agresiji (дата звернення: 10.05.2026).
5. Резолюція ГА ООН А/RES/3314(XXIX). URL: [https://docs.un.org/ru/A/RES/3314\(XXIX\)](https://docs.un.org/ru/A/RES/3314(XXIX)) (дата звернення: 10.05.2026).
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 10.05.2026).
7. Статут Нюрнберзького Міжнародного військового трибуналу. URL: <https://regulation.gov.ua/documents/id211232/tasks> (дата звернення: 10.05.2026).
8. Статут Організації Об'єднаних Націй. URL: https://unic.un.org/aroundworld/unics/common/documents/publications/uncharter/UN%20Charter_Ukrainian.pdf (дата звернення: 5.05.2026).
9. NATO's response to Russia's invasion of Ukraine. 2022. NATO. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_192648.htm (дата звернення: 10.05.2026).

REFERENCES:

1. Buromenskyi, M. V. (1997). *Politychni rezhymy derzhav u mizhnarodnomu pravi. Vplyv mizhnarodnoho prava na politychni rezhymy derzhav* [Political regimes of states in international law. The influence of international law on political regimes of states]. Ksyron.
2. Kasyniuk, I. V. (2015). Stanovlennia pryntsypu zaborony agresyvnoi viiny v ramkakh niurnberzkoho protsesu [Establishment of the principle of prohibition of aggressive war within the Nuremberg process]. *Naukovyi Visnyk Uzhhorodskoho Natsionalnoho Universytetu. Serii: Pravo*, 31(3), 128–130.

3. Korynevych, A. (2026, March 25). *Vidpovidalnist za zlochyn agresii proty Ukrainy: mizhnarodnyi i natsionalnyi vymiry* [Responsibility for the crime of aggression against Ukraine: International and national dimensions]. Supreme Court of Ukraine. <https://so.supreme.court.gov.ua/news/533/vidpovidalnist>
4. NATO. (2022). *NATO's response to Russia's invasion of Ukraine*. https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_192648.htm
5. Padalka, S. S. (2021). Pro vyznachennia agresii, rezoliutsiia Heneralnoi Asamblei OON № 3314 vid 14 hrudnia 1974 [On the definition of aggression, UN General Assembly Resolution No. 3314 of December 14, 1974]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy: Dodatkovyi tom* (Book 1: A–Ya, p. 773). Naukova Dumka. http://www.history.org.ua/?termin=pro_vyznachennja_agresiji
6. *Rymskyi statut Mizhnarodnoho kryminalnoho sudu* [Rome Statute of the International Criminal Court]. (1998). Verkhovna Rada of Ukraine. Legislation of Ukraine. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text
7. Symonenko, R. H. (2003). *Versalskyi myrnyi* [Treaty of Versailles]. In *Entsyklopediia istorii Ukrainy* (Vol. 1: A–V, p. 688). Naukova Dumka. http://www.history.org.ua/?termin=Versalskyj_myrnyi
8. *Statut Niurnberzkoho Mizhnarodnoho viiskovoho trybunalu* [Charter of the Nuremberg International Military Tribunal]. (1945). <https://regulation.gov.ua/documents/id211232/tasks>
9. UN General Assembly. (1974). *Resolution A/RES/3314(XXIX)*. [https://docs.un.org/ru/A/RES/3314\(XXIX\)](https://docs.un.org/ru/A/RES/3314(XXIX))

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

UDC: 341.1/.8:001

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.17-28>

Svitlana Karvatska,
Doctor of Law, Professor,
Acting Head of the Department of
International Law and Comparative Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
e-mail : s.karvatska@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9948-4866>

INTERNATIONAL LEGAL REGULATION OF SCIENTIFIC ACTIVITY: CURRENT CHALLENGES AND RESEARCH APPROACHES

The article examines contemporary approaches to the international legal regulation of scientific activity in the context of globalisation, digital transformation, and technological development. It is established that scientific research has become an important factor influencing international relations, economic development, human rights protection, and global security, which requires effective international legal mechanisms for regulating cooperation between states, scientific institutions, and international organisations. International legal regulation performs not only a coordinating role but also ensures the protection of academic freedom, ethical standards, and the balance between scientific progress and public interests.

The study demonstrates that the regulation of scientific activity is based on a combination of treaty norms, soft law instruments, ethical principles, and institutional recommendations developed by organisations such as UNESCO, the United Nations, the Council of Europe, and the European Union. Yet the absence of unified international standards leads to inconsistencies in the implementation of legal norms at the national level.

Special attention is given to challenges affecting academic freedom, including political pressure, armed conflicts, information manipulation, and restrictions on international scientific cooperation. The article also analyses the influence of artificial intelligence, biotechnology, and digital technologies on the transformation of international legal approaches to scientific regulation. It is emphasised that technological progress calls for the development of updated legal standards on liability, data protection, transparency, and ethical governance in scientific research.

The research concludes that strengthening scientific integrity, harmonising international legal standards, and improving institutional cooperation are essential for building an effective and adaptive international framework capable of responding to contemporary global challenges in the field of scientific activity.

Keywords: *international legal approaches to the regulation of scientific activity, adaptation in the field of scientific research, European regulatory frameworks for scientific activity, case law of the European Court of Human Rights concerning freedom of scientific activity, practice of the Court of Justice of the European Union, international legal instruments in the field of scientific activity, international scientific cooperation.*

Карвацька Світлана. Міжнародно-правове регулювання наукової діяльності: сучасні виклики та наукові підходи.

У статті розглядаються сучасні підходи до міжнародно-правового регулювання наукової діяльності в контексті глобалізації, цифрової трансформації та технологічного розвитку. Встановлено, що наукові дослідження стали важливим чинником, який впливає на міжнародні відносини, економічний розвиток, захист

прав людини та глобальну безпеку, що вимагає ефективних міжнародно-правових механізмів регулювання співпраці між державами, науковими установами та міжнародними організаціями. Міжнародно-правове регулювання виконує не лише координаційну роль, а й забезпечує захист академічної свободи, дотримання етичних стандартів та баланс між науковим прогресом і суспільними інтересами.

Дослідження демонструє, що регулювання наукової діяльності ґрунтується на поєднанні договірних норм, інструментів м'якого права, етичних принципів та інституційних рекомендацій, розроблених такими організаціями, як ЮНЕСКО, Організація Об'єднаних Націй, Рада Європи та Європейський Союз. Водночас відсутність єдиних міжнародних стандартів створює суперечності у застосуванні правових норм на національному рівні.

Особлива увага приділяється проблемам, що впливають на академічну свободу, зокрема політичному тиску, збройним конфліктам, маніпулюванню інформацією та обмеженням міжнародного наукового співробітництва. У статті також аналізується вплив штучного інтелекту, біотехнологій та цифрових технологій на трансформацію міжнародно-правових підходів до регулювання наукової діяльності. Підкреслюється, що технологічний прогрес вимагає розробки оновлених правових стандартів щодо відповідальності, захисту даних, прозорості та етичного управління в наукових дослідженнях.

У дослідженні зроблено висновок, що зміцнення наукової доброчесності, гармонізація міжнародно-правових стандартів та покращення інституційної співпраці є необхідними для формування ефективної та адаптивної міжнародної системи, здатної реагувати на сучасні глобальні виклики у сфері наукової діяльності.

Ключові слова: міжнародно-правові підходи до регулювання наукової діяльності, адаптація у сфері наукових досліджень, європейські рамки регулювання наукової діяльності, практика Європейського суду з прав людини у сфері свободи наукової діяльності, практика Суду Європейського Союзу, міжнародно-правові акти у сфері наукової діяльності, міжнародне наукове співробітництво

Introduction. The contemporary development of science is characterised by rapid internationalisation, digitalisation, and interdisciplinarity, which significantly increases the role of international legal regulation of scientific activity. Scientific research increasingly transcends national jurisdictions through global research networks, joint projects, and cross-border data exchange, creating the need for coherent international legal standards that can balance scientific freedom, human rights protection, and state interests. However, the existing system of international legal regulation of science remains fragmented and uneven, encompassing universal international treaties, soft law instruments, regional regulatory frameworks, and judicial practice, particularly that of the European Court of Human Rights. The absence of a comprehensive and unified regulatory approach complicates the effective governance of academic freedom, research ethics, access to scientific results, and liability for violations of established standards.

A number of significant aspects of international legal cooperation at both the universal and regional levels – particularly the definition of science and the understanding of scientific activity, research, and inquiry – remain unresolved and still lack a modern, systematic framework capable of fully reflecting the phenomenon of science within contemporary international law. However, any study of the substance and specific features of the international legal regulation of research and scientific cooperation is impossible without first defining the concept of science itself, along with the related notions of scientific collaboration and cooperation. Moreover, there is still a lack of comprehensive studies in

legal theory and international law that would systematically map out this doctrinal field and develop a generally accepted glossary applicable to practical legal research and regulation [3].

Additional challenges arise from the rapid development of emerging technologies, particularly artificial intelligence, biotechnology, and big data processing, which generate new legal risks and regulatory conflicts. This reinforces the need to rethink approaches to international legal scientific research in light of the principles of open science, digital security, and ethical responsibility. In this context, it is essential to identify effective research approaches that can provide a systematic analysis of existing legal norms and put forward proposals for their improvement in response to contemporary global challenges.

The aim of the article is to provide a comprehensive examination of the international legal framework governing scientific activity within the context of contemporary global and technological transformations, and to explore the substance and specific features of the international legal instruments that establish standards for academic freedom, scientific creativity, international research cooperation, and research ethics. The article focuses specifically on the current challenges arising from the digitalisation of science, the rapid development of artificial intelligence, the protection of intellectual property rights, the safeguarding of academic integrity, and the need to protect human rights and security interests in scientific research, especially in contexts shaped by armed conflict and global instability. The article also seeks to systematise modern international legal and doctrinal approaches aimed at addressing these challenges, to assess the effectiveness of existing mechanisms of international scientific cooperation, and to identify possible directions for improving the international legal regulation of scientific and research activities in light of emerging trends in international law and the evolving global scientific landscape.

19

Given the subject matter under consideration, achieving the objectives of this study required a combination of research methods. In particular, the research draws on formal-legal, systemic, and structural methods, together with programmatic, hermeneutic, comparative, and prognostic approaches. These methods made it possible to examine the international legal regulation of scientific research comprehensively, identify contemporary challenges in this area, assess existing doctrinal and normative approaches, and outline possible directions for the further development of international legal standards governing scientific and research cooperation.

Literature Review. Issues relating to the international legal regulation of research have attracted considerable attention from both Ukrainian and foreign scholars; however, a comprehensive assessment of current challenges in this field is still insufficiently developed. Certain aspects of academic freedom, international scientific cooperation, research ethics, academic integrity, and the protection of intellectual property rights have been examined in legal scholarship devoted to international law, human rights law, and educational law, as well as in documents adopted by UNESCO, the Council of Europe, the European Union, and other international institutions. Meanwhile, the rapid advancement of digital technologies, the growing use of artificial intelligence in research processes, increasing security concerns associated with armed conflicts, and the transformation of the global scientific environment create the need for a reassessment of existing international legal approaches and the development of new regulatory mechanisms. Despite the substantial body of academic literature devoted to related issues, the question of ensuring an effective and coherent international legal framework for research under contemporary conditions remains open to further scholarly discussion and in-depth analysis.

In Ukrainian legal scholarship, the works of K. V. Bortniak, S. B. Karvatska, and Ya. O.

Tytska address various dimensions of the international legal regulation of research. Their studies address issues related to academic freedom, the protection of human rights within education and research, the expansion of international scientific cooperation, and the influence of digital transformation on contemporary legal frameworks. These scholars also explore issues of academic integrity, international standards governing access to scientific knowledge, and the legal implications of applying digital technologies and artificial intelligence in research activities. Particular emphasis is placed on the protection of scientific independence in the context of global change and armed conflicts, as well as on the contribution of international organisations and judicial institutions to the development of modern legal standards in the fields of science and education.

In foreign scholarship, work on this issue has focused primarily on the protection of freedom of scientific research as a fundamental right, particularly in the writings of Kriszta Kovács. Considerable academic attention has also been paid to maintaining a balance between scientific and technological innovation and precautionary regulatory mechanisms within the European Union, as reflected in the studies of Kathleen Garnett, G. Van Calster, and Leonie Reins. In addition, an important contribution to the analysis of how EU legislation responds to and regulates transformative scientific and technological developments has been made by Aurélie Mahalatchimy, Pin Lean Lau, Phoebe Li, and M. L. Flear, whose research explores the legal dimensions of emerging scientific innovations and the challenges they pose for contemporary international and European legal systems.

Results and Discussion. Freedom of scientific research is recognised in international law as an essential element of democratic governance, closely linked to freedom of expression and the right to participate in cultural and intellectual life. One of the principal legal foundations is the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights (1966) [18], which guarantees access to the benefits of scientific progress and protects the autonomy necessary for research activities. At the regional level, the European Convention on Human Rights (1950) [12] does not expressly regulate academic freedom; however, the European Court of Human Rights has interpreted Article 10 on freedom of expression as encompassing scientific communication and academic debate. In addition, international regulation in this field is significantly influenced by soft-law instruments, particularly the UNESCO Recommendation on Science and Scientific Researchers (2017) [27], which sets out principles concerning research ethics, academic independence, and the obligations of states to foster favourable conditions for scientific development. Consequently, the international legal framework governing science combines binding treaty norms with non-binding standards that collectively shape the contemporary system of protection for scientific freedom.

The challenges facing the international legal regulation of scientific activity are becoming increasingly complex as a result of rapid technological transformation, the expansion of artificial intelligence, and the global exchange of research data. Digitalised research opens up new opportunities for innovation and open access to knowledge; however, it also raises concerns about personal data protection, intellectual property rights, cybersecurity, and the misuse of dual-use technologies for military or destructive purposes. Nevertheless, political interference in academic processes and restrictions on research freedom continue to threaten the independence of scientific institutions and researchers in various parts of the world.

The system of international legal regulation aimed at preventing discrimination in the field of education is based on a set of universal and regional instruments. Among the key acts in this area are the Universal Declaration of Human Rights [28], the Convention against

Discrimination in Education [11], the Islamic Declaration of Human Rights [29], the Convention on the Rights of the Child (1989) [14], the International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination [17], the Convention on Technical and Vocational Education (1990) [13], the Dakar Framework for Action adopted at the World Education Forum (2000) [24], as well as the Sustainable Development Goals 2030 [25].

Yet despite the existence of an extensive international normative framework, significant challenges and unresolved issues continue to hinder effective efforts to eliminate discrimination in scientific and educational activities. These obstacles include the uneven implementation of international standards, limited access to education and research opportunities for vulnerable groups, and insufficient legal mechanisms for monitoring and enforcement at both national and international levels.

International legal regulation of scientific activity is rapidly evolving under the influence of globalisation, digital transformation, and emerging security threats. First, contemporary legal discourse focuses on the ethical and bioethical challenges raised by advances in artificial intelligence, genetic engineering, and biotechnology, which may affect fundamental human rights and human dignity. Second, scholars emphasise the need to balance intellectual property protection with equitable access to scientific knowledge and research outcomes for the public benefit. Third, growing attention is being paid to the tensions between international scientific cooperation and national security interests, particularly with regard to dual-use technologies in fields such as AI, nuclear research, and defence innovation. Fourth, legal regulation of scientific activities in international spaces, including marine research and the exploitation of ocean genetic resources, remains insufficiently developed. Fifth, contemporary studies underline the growing significance of "soft law" instruments, including UNESCO recommendations, ethical principles, and international guidelines, which increasingly shape global standards despite their non-binding nature. Overall, recent research trends combine public international law, human rights law, and technology governance in order to modernise legal mechanisms and ensure that scientific progress contributes to sustainable development, human rights protection, and global security.

Contemporary legal scholarship proposes several approaches aimed at modernising international regulation in this field. These include the harmonisation of global standards governing scientific activity, fuller integration of soft-law instruments into national legal systems, the development of accountability mechanisms for breaches of academic integrity, and the incorporation of digital governance principles into international legal norms. Growing importance is also attached to interdisciplinary strategies that combine legal, ethical, and technological perspectives in order to safeguard both scientific freedom and global security.

Scientific discrimination remains a serious obstacle to global scientific and technological development, limiting equal access to education, research opportunities, and academic cooperation. Although international organisations and legal instruments have been created to promote equality in science and the sharing of knowledge, their effectiveness is often constrained by vague legal definitions, weak enforcement procedures, outdated regulatory approaches, political influence within international institutions, and the absence of clear legal liability for discriminatory practices in academia.

In recent years, the international legal regulation of scientific research has undergone significant transformation as a result of digitalisation, the rapid expansion of artificial intelligence, and the growing influence of open science initiatives. An important role in this process is played by the UNESCO Recommendation on Open Science (2021) [26], which

promotes open access to research findings, transparency, and equal participation in scientific cooperation. Equally significant is the UNESCO Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence (2021) [22], which establishes principles of human rights protection, non-discrimination, algorithmic transparency, and accountability in the use of AI in research activities.

At the European level, the EU Artificial Intelligence Act (2024) [23] introduces a risk-based regulatory framework for AI technologies, including their application in scientific research, while the OECD Recommendation on Access to Research Data from Public Funding (2021) [21] strengthens standards on the accessibility, interoperability, and reuse of scientific data. Taken together, these instruments demonstrate a shift from the traditional notion of scientific freedom towards a broader legal model that integrates ethical, technological, and security dimensions. Contemporary international practice therefore reflects growing attention to digital governance, academic accountability, data protection, and the balance between scientific autonomy and public safety.

This approach aligns with the position of European scholars who emphasise that the EU seeks to create a regulatory environment that supports innovation while safeguarding public interests. The innovation principle requires that the potential impact on innovation be taken into account when legal acts are drafted and revised, with the aim of fostering a dynamic and competitive research landscape [2, p. 528–531].

The EU also actively regulates emerging scientific fields in order to ensure ethical development and public trust. For example, the Artificial Intelligence Act classifies AI applications according to risk levels, imposing stricter requirements on high-risk AI systems to ensure their compliance with standards of safety, transparency, and accountability [20].

The EU has introduced legislation aimed at balancing data accessibility with privacy protection. The General Data Protection Regulation (GDPR) shapes how researchers handle personal data, ensuring respect for the right to privacy. Meanwhile, initiatives such as the European Open Science Cloud seek to promote open access to scientific data and to encourage collaboration while ensuring compliance with legal and ethical standards [20].

In the recent CJEU case concerning Hungary's restrictive "Lex CEU" law, EU law was relied on to strike down restrictions imposed on a foreign university, marking an important milestone in the protection of academic freedom. K. Kovács argues that European courts have adopted a "liberal science scenario", offering strong protection for academic freedom, albeit with different emphases. The European Court of Human Rights focuses on the individual rights of scholars, particularly freedom of expression in academia, while the Court of Justice of the European Union emphasises the institutional autonomy of universities. Taken together, these legal standards help to shield scientific research and innovation from undue political interference across Europe [19].

Notably, the EU legal system does not recognise "science law" as a separate branch of law. Instead, research is regulated through a range of legal fields that cover research-related matters. These include intellectual property law, which governs scientific discoveries, patents, and copyrights related to research outcomes; administrative law, which addresses science policy, research funding, and university autonomy; European research law, regulating scientific grants, Horizon Europe projects, selection procedures, and ethical standards; information law, which governs open access to scientific data (Open Science) and the protection of personal data in research under the GDPR; bioethics law, including rules on human experimentation and on the use of animals in research under Directive 2010/63/EU; and health law, which deals with clinical trials and the regulation of medical innovations. Accordingly, "science law" in the EU does not exist as an autonomous branch

of law but rather as an interdisciplinary set of legal norms governing various aspects of research.

An important question concerning the balance between innovation and precaution arises within the EU legal system. Kathleen Garnett, Geert Van Calster, and Leonie Reins examine how the EU seeks to promote innovation while managing risk. They analyse the emerging "innovation principle", introduced by industry groups to encourage regulators to consider the impact of legislation on innovation. Unlike the well-established precautionary principle, the innovation principle is not formally enshrined in EU treaties or legislation and remains somewhat ambiguous. The authors conclude that a "qualified innovation principle", which permits reasonable and responsible risk-taking, could complement the EU's precautionary approach by supporting scientific progress without undermining safety [16].

The European Union seeks to create a regulatory environment that both fosters innovation and ensures the adequate protection of the public interest. In this context, the innovation principle plays an important role: it requires that the potential impact of legal and regulatory acts on innovation be taken into account during their drafting, assessment, and revision. The aim of this approach is to create favourable conditions for the development of a dynamic, competitive, and efficient research environment [20].

This position is consistent with the well-founded view of K. V. Bortniak, who argues that the development of science within a state should remain free, while its principal directions are objectively shaped by the market and socio-economic needs of both the state and the private sector. These needs are directed at identifying innovative means of securing competitive advantages for the national economy vis-à-vis other states, since the results of scientific activity inevitably have a practical dimension and are mainly manifested in their innovative character, which extends beyond purely economic value and also generates potential for future research and broader socio-economic development [1, p. 123].

First, international law still lacks a precise and unified definition of discrimination in the scientific and educational sphere; existing provisions describe discrimination only in broad terms and rarely address specific forms of academic inequality. Second, enforcement mechanisms remain weak because international organisations mainly issue recommendations rather than binding measures, stressing that restrictions on scientific publications should be based exclusively on academic criteria rather than on political sanctions or state policies. Third, many international legal instruments governing scientific cooperation were adopted decades ago and no longer fully correspond to the realities of digitalised and globalised science, in which knowledge may also become a tool of political influence and exclusion. Fourth, the work of international institutions may be affected by the political influence of powerful states, which can indirectly foster discriminatory practices in academic publishing and research cooperation. Finally, international legal frameworks still do not adequately criminalise discrimination in academia, focusing instead on related issues such as plagiarism, fraud, and the falsification of research results [4]. Against the backdrop of rapid technological progress and the growing strategic value of science, these shortcomings have contributed to new forms of scientific inequality and exclusion. Contemporary international law therefore needs stronger and more effective mechanisms capable of securing compliance with anti-discrimination standards and providing equal conditions for scientific activity worldwide.

The case law of the European Court of Human Rights plays a significant role in shaping international standards on academic freedom and the independence of scientific research. In *Sorguç v. Turkey* [10], the Court emphasised the importance of open academic

debate and warned against excessive state interference in scholarly criticism. In *Mustafa Erdoğan and Others v. Turkey* [9], the ECtHR confirmed that academic freedom protects the expression of critical or unpopular opinions without the threat of sanctions. In *Lombardi Vallauri v. Italy* [8], the Court found a violation of the applicant's rights following his removal from a university post without sufficient justification, thereby underlining the importance of institutional autonomy in higher education.

More recent ECtHR case law demonstrates the continuing development of legal safeguards for academic expression, particularly in the context of digitalisation and politically sensitive issues. In *Kula v. Turkey* [7], the Court held that disciplinary measures imposed on a lecturer for statements made in an academic setting could violate Article 10 of the European Convention on Human Rights where such restrictions were disproportionate or unnecessary in a democratic society. In *Çölgeçen and Others v. Turkey* [6], the Court addressed the dismissal of university employees during a state of emergency and reaffirmed the importance of the rule of law and academic independence even in exceptional circumstances. The evolution of judicial approaches to digital rights is also evident in *Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom* [5], in which the Grand Chamber developed standards on mass surveillance and personal data protection that are relevant for research involving large-scale data processing.

In addition to the ECtHR, the practice of the Court of Justice of the European Union is also important in this field. In *Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland and Maximillian Schrems (Schrems II)* [15], the Court underlined the need to ensure effective protection of personal data in cross-border transfers, an issue that directly affects international scientific cooperation and contemporary research activities.

Conclusions. The current stage of global development confirms that scientific research has become one of the key factors shaping international relations, economic stability, technological competitiveness, and the protection of human rights. Scientific research today extends far beyond national borders, which calls for effective international legal mechanisms capable of regulating cooperation between states, research institutions, universities, international organisations, and private actors. In these circumstances, international legal regulation performs not only a coordinating function but also serves as an important instrument for safeguarding academic freedom, upholding ethical standards, and maintaining a balance between scientific innovation and the public interest.

The analysis carried out above demonstrates that the international regulation of scientific activity is formed through a complex combination of treaty norms, institutional recommendations, soft-law instruments, ethical principles, and regional legal frameworks. International organisations – in particular UNESCO, the United Nations, the Council of Europe, and the European Union – play an increasingly significant role in shaping common approaches to scientific cooperation, access to research outcomes, intellectual property protection, and academic mobility. Despite the existence of numerous international initiatives, however, the legal regulation of scientific activity remains insufficiently unified, which creates disparities in the implementation of international standards within national legal systems.

The protection of freedom of scientific research is an essential component of democratic development and the realisation of cultural and intellectual rights. Contemporary international practice shows that academic freedom is increasingly exposed to various forms of pressure, including political influence, restrictions linked to armed conflict, the manipulation of information, and limitations on access to international scientific cooperation. These trends adversely affect not only individual researchers but also the

broader development of global scientific dialogue. Strengthening international guarantees for independent scientific work should therefore become one of the priority directions of further legal development.

Another important issue concerns the impact of technological progress on the transformation of international legal approaches to the regulation of research. The rapid expansion of artificial intelligence technologies, digital platforms, biotechnology, and transnational data exchange is significantly changing traditional approaches to liability, ethics, confidentiality, and intellectual property in scientific research. Existing international legal mechanisms often fail to respond adequately to these developments, which makes it necessary to develop updated legal standards capable of regulating new forms of scientific and technological interaction. In this context, particular attention should be paid to ensuring transparency in scientific processes, protecting digital research data, and preventing the misuse of technological achievements in ways contrary to international legal principles.

The study also confirms that maintaining scientific integrity remains a fundamental condition for the credibility and effectiveness of international scientific cooperation. Intensifying competition in the scientific sphere, the commercialisation of research activities, and growing dependence on external sources of funding create additional risks of plagiarism, falsification of results, conflicts of interest, and unequal access to scientific resources. Improving international ethical standards and developing effective mechanisms for monitoring compliance with the principles of academic integrity are therefore becoming increasingly necessary.

Overall, the evolution of the international legal regulation of research reflects broader global transformations linked to digitalisation, globalisation, and the growing interdependence of states and scientific communities. Under present conditions, effective regulation calls for an interdisciplinary approach combining international law, human rights protection, ethical governance, and the regulation of technology. Further development of international cooperation, harmonisation of legal standards, and strengthening of institutional guarantees for academic freedom and responsible scientific conduct will contribute to building a more stable and adaptive international framework for research capable of meeting contemporary global challenges.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бортняк К. В. Адміністративно-правові засади контрольно-наглядової діяльності в сфері науки : монографія. Київ : Саміт-Книга, 2024. 240 с.
2. Карвацька С. Б. Правова регламентація наукової діяльності: сучасні виклики та дослідницькі підходи. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. С. 528–531. URL: http://www.lsej.org.ua/12_2024/125.pdf
3. Тицька Я. О. Міжнародне право та відображення категорій наукового пошуку у вітчизняній доктрині. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2024. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/106>.
4. Alireza Akbari, Babak Pourghahramani, Jamal Beigi. Scientific Discrimination and Apartheid: Current International Law Approach and Existing Challenges. *International Studies Journal*. 2024 Volume 20, Issue 3 - Serial Number 79 P. 151-168 10.22034/isj.2023.386710.1975 (date of access: 18.05.2026).
5. Case of Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom (Applications nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15) : Judgment of the Grand Chamber of the European Court of Human Rights of 25 May 2021. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).
6. Case of Çölgeçen and Others v. Turkey (Application no. 50124/07) : Judgment of the European Court of Human Rights of 8 December 2020. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).

7. Case of Kula v. Turkey (Application no. 20233/06) : Judgment of the European Court of Human Rights of 19 June 2018. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).
8. Case of Lombardi Vallauri v. Italy (Application no. 39128/05) : Judgment of the European Court of Human Rights of 20 October 2009. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).
9. Case of Mustafa Erdoğan and Others v. Turkey (Application nos. 346/04 and 39779/04) : Judgment of the European Court of Human Rights of 27 May 2014. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).
10. Case of Sorguç v. Turkey (Application no. 17089/03) : Judgment of the European Court of Human Rights of 23 June 2009. HUDOC. URL: <https://hudoc.echr.coe.int> (date of access: 18.05.2026).
11. Convention against Discrimination in Education : adopted by the General Conference of UNESCO on 14 December 1960. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education> (date of access: 18.05.2026).
12. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms : Convention of 4 November 1950. URL: https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf (date of access: 18.05.2026).
13. Convention on Technical and Vocational Education : adopted by the General Conference of UNESCO on 10 November 1989. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-technical-and-vocational-education> (date of access: 18.05.2026).
14. Convention on the Rights of the Child : adopted by the United Nations General Assembly Resolution 44/25 of 20 November 1989. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child> (date of access: 18.05.2026).
15. Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland Ltd and Maximilian Schrems (Case C-311/18) : Judgment of the Court of Justice of the European Union of 16 July 2020. CURIA. URL: <https://curia.europa.eu> (date of access: 18.05.2026).
16. Garnett K., Van Calster G., & Reins L. Towards an innovation principle: an industry trump or shortening the odds on environmental protection? *Law, Innovation and Technology*. 2018. N 10 (1), P. 1-14. DOI: 10.1080/17579961.2018.1455023
17. International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination : adopted by the United Nations General Assembly Resolution 2106 (XX) of 21 December 1965. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial> (date of access: 18.05.2026).
18. International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights : adopted by the United Nations General Assembly Resolution 2200A (XXI) of 16 December 1966. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights> (date of access: 18.05.2026).
19. Kovács K. Academic freedom in Europe: Limitations and judicial remedies. *Global Constitutionalism*. Cambridge University Press. 03 October 2024. N 14(1). P. 138-158. doi:10.1017/S204538172400009
20. Mahalatchimy Aurélie, Lau Pin Lean, Li Phoebe & Flear M. L. Framing and legitimating EU legal regulation of human gene-editing technologies: key facets and functions of an imaginary. *Journal of Law and the Biosciences. Oxford Academic*. 2021. N 8(2). DOI: 10.1093/jlb/ljaa080. URL: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/34408900/>
21. OECD Recommendation on Access to Research Data from Public Funding : adopted by the OECD Council on 14 December 2006, revised in 2021. URL: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0347> (date of access: 18.05.2026).
22. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence : adopted by the General Conference of UNESCO at its 41st session on 23 November 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137> (date of access: 18.05.2026).
23. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024

- laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act). *Official Journal of the European Union*. 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (date of access: 18.05.2026).
24. The Dakar Framework for Action. Education for All: Meeting Our Collective Commitments : adopted at the World Education Forum, Dakar, Senegal, 26–28 April 2000. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000121147> (date of access: 18.05.2026).
  25. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development : adopted by the United Nations General Assembly Resolution A/RES/70/1 of 25 September 2015. URL: <https://sdgs.un.org/2030agenda> (date of access: 18.05.2026).
  26. UNESCO Recommendation on Open Science : adopted by the General Conference of UNESCO at its 41st session on 23 November 2021. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949> (date of access: 18.05.2026).
  27. UNESCO Recommendation on Science and Scientific Researchers : adopted by the General Conference of UNESCO at its 39th session on 13 November 2017. URL: <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000263618> (date of access: 18.05.2026).
  28. Universal Declaration of Human Rights : adopted and proclaimed by the United Nations General Assembly Resolution 217 A (III) of 10 December 1948. URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (date of access: 18.05.2026).
  29. Universal Islamic Declaration of Human Rights : adopted on 19 September 1981. URL: <https://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html> (date of access: 18.05.2026).

REFERENCES:

1. Bortniak, K. V. (2024). *Administratyvno-pravovi zasady kontrolno-nahliadovoi diialnosti v sferi nauky* [Administrative and legal principles of control and supervisory activity in the field of science]. Samit-Knyha.
2. Karvatska, S. B. (2024). Pravova rehlamentatsiia naukovoii diialnosti: suchasni vyklyky ta doslidnytski pidkhody [Legal regulation of scientific activity: Modern challenges and research approaches]. *Yurydychnyi Naukovyi Elektronnyi Zhurnal*, (12), 528–531. http://www.lsej.org.ua/12_2024/125.pdf
3. Tytska, Ya. O. (2024). Mizhnarodne pravo ta vidobrazhennia katehorii naukovoho poshuku u vitchyzniani doktryni [International law and the reflection of categories of scientific research in domestic doctrine]. *Yurydychnyi Naukovyi Elektronnyi Zhurnal*, (12). <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2024-12/106>
4. Akbari, A., Pourghahramani, B., & Beigi, J. (2024). Scientific discrimination and apartheid: Current international law approach and existing challenges. *International Studies Journal*, 20(3), 151–168. <https://doi.org/10.22034/isj.2023.386710.1975>
5. Big Brother Watch and Others v. the United Kingdom, Applications Nos. 58170/13, 62322/14 and 24960/15 (European Court of Human Rights, May 25, 2021). <https://hudoc.echr.coe.int>
6. Çölgeçen and Others v. Turkey, Application No. 50124/07 (European Court of Human Rights, December 8, 2020). <https://hudoc.echr.coe.int>
7. Kula v. Turkey, Application No. 20233/06 (European Court of Human Rights, June 19, 2018). <https://hudoc.echr.coe.int>
8. Lombardi Vallauri v. Italy, Application No. 39128/05 (European Court of Human Rights, October 20, 2009). <https://hudoc.echr.coe.int>
9. Mustafa Erdoğan and Others v. Turkey, Applications Nos. 346/04 and 39779/04 (European Court of Human Rights, May 27, 2014). <https://hudoc.echr.coe.int>
10. Sorguç v. Turkey, Application No. 17089/03 (European Court of Human Rights, June 23, 2009). <https://hudoc.echr.coe.int>
11. UNESCO. (1960). *Convention against Discrimination in Education*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-against-discrimination-education>

12. Council of Europe. (1950). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. https://www.echr.coe.int/documents/convention_eng.pdf
13. UNESCO. (1989). *Convention on Technical and Vocational Education*. <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/convention-technical-and-vocational-education>
14. United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>
15. Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland Ltd and Maximillian Schrems (Case C-311/18) (Court of Justice of the European Union, July 16, 2020). <https://curia.europa.eu>
16. Garnett, K., Van Calster, G., & Reins, L. (2018). Towards an innovation principle: An industry trump or shortening the odds on environmental protection? *Law, Innovation and Technology*, 10(1), 1–14. <https://doi.org/10.1080/17579961.2018.1455023>
17. United Nations. (1965). *International Convention on the Elimination of All Forms of Racial Discrimination*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-convention-elimination-all-forms-racial>
18. United Nations. (1966). *International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights*. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-economic-social-and-cultural-rights>
19. Kovács, K. (2024). Academic freedom in Europe: Limitations and judicial remedies. *Global Constitutionalism*, 14(1), 138–158. <https://doi.org/10.1017/S204538172400009>
20. Mahalatchimy, A., Lau, P. L., Li, P., & Flear, M. L. (2021). Framing and legitimating EU legal regulation of human gene-editing technologies: Key facets and functions of an imaginary. *Journal of Law and the Biosciences*, 8(2). <https://doi.org/10.1093/jlb/ljaa080>
21. OECD. (2021). *OECD Recommendation on Access to Research Data from Public Funding*. <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0347>
22. UNESCO. (2021). *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000381137>
23. European Union. (2024). *Regulation (EU) 2024/1689 laying down harmonised rules on artificial intelligence (Artificial Intelligence Act)*. *Official Journal of the European Union*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj>
24. UNESCO. (2000). *The Dakar Framework for Action: Education for All: Meeting Our Collective Commitments*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000121147>
25. United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. <https://sdgs.un.org/2030agenda>
26. UNESCO. (2021). *UNESCO Recommendation on Open Science*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000379949>
27. UNESCO. (2017). *UNESCO Recommendation on Science and Scientific Researchers*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000263618>
28. United Nations. (1948). *Universal Declaration of Human Rights*. <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>
29. Universal Islamic Declaration of Human Rights. (1981). <https://www.alhewar.com/ISLAMDECL.html>

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА ЄВРОПЕЙСЬКА ІНТЕГРАЦІЯ

UDC: 347.736(477):347.736(4-672ЄЄ)
DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.29-35>

Iryna Butyrska,
*PhD in Law, Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Procedural Law,
Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine
E-mail : i.butyrska@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6827-9939>*

HARMONIZATION OF UKRAINIAN BANKRUPTCY LEGISLATION WITH EUROPEAN UNION STANDARDS

The article examines current issues related to the adaptation of Ukrainian bankruptcy legislation to the standards of the European Union in the context of ongoing European integration processes. It is established that the adoption of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures constituted an important stage in the reform of the national insolvency regulatory framework and significantly aligned Ukrainian legislation with European standards. Particular attention is paid to the analysis of the introduction of personal bankruptcy procedures and their significance for the development of a modern system of protection of the rights of debtors and creditors.

The study explores the main provisions of Directive (EU) 2019/1023 on preventive restructuring frameworks, debt discharge, and measures to increase the efficiency of insolvency procedures. It is noted that an important step toward the implementation of this Directive was the introduction in Ukraine of a preventive restructuring procedure aimed at preventing insolvency before the commencement of bankruptcy proceedings. The article also reviews scholarly approaches to assessing the compliance of the new provisions of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures with the requirements of European legislation.

Special attention is devoted to issues of cross-border insolvency and the significance of Regulation (EU) 2015/848 on insolvency proceedings. The article examines the mechanisms designed to prevent abuses in the choice of jurisdiction for opening insolvency proceedings, as well as the criteria for determining a debtor's centre of main interests (COMI). It emphasizes the importance of taking these approaches into account in the further improvement of Ukrainian legislation, particularly in light of the growing number of cross-border insolvency cases associated with martial law and migration processes.

The provisions of Directive (EU) 2026/799 on the harmonization of insolvency procedures are also analyzed, and its significance for the formation of a modern model of insolvency law in Europe is determined. The implementation of the relevant reforms will contribute to increasing the efficiency of the national bankruptcy system, strengthening investor confidence, and creating appropriate conditions for the post-war recovery of Ukraine's economy.

Keywords: *bankruptcy, insolvency, preventive restructuring, European integration, Directive (EU) 2019/1023, Regulation (EU) 2015/848, Directive (EU) 2026/799.*

Бутирська Ірина. Гармонізація українського законодавства про банкрутство зі стандартами Європейського Союзу.

У статті досліджуються актуальні питання адаптації законодавства України про банкрутство до стандартів Європейського Союзу в умовах сучасних євроінтеграційних процесів. Встановлено, що прийняття Кодексу України з процедур банкрутства стало важливим етапом реформування національної системи правового регулювання неплатоспроможності, а також суттєво наблизило українське законодавство до європейських стандартів. Особливу увагу приділено аналізу впровадження інституту банкрутства фізичних осіб та його значенню для розвитку сучасної системи захисту прав боржників і кредиторів.

Досліджено основні положення Директиви ЄС 2019/1023 про рамки превентивної реструктуризації, списання боргів та заходи щодо підвищення ефективності процедур неплатоспроможності. Зазначено, що важливим кроком на шляху імплементації положень цієї Директиви стало запровадження в Україні процедури превентивної реструктуризації, спрямованої на запобігання неплатоспроможності ще до відкриття провадження у справі про банкрутство. Відзначено наукові підходи щодо оцінки відповідності нових положень Кодексу України з процедур банкрутства вимогам європейського законодавства.

Окрему увагу приділено питанням транскордонної неплатоспроможності та значенню Регламенту ЄС 2015/848 про провадження у справах щодо неплатоспроможності. Розкрито зміст механізмів запобігання зловживанням під час вибору юрисдикції для відкриття провадження у справах про банкрутство, а також особливості визначення центру основних інтересів боржника. Наголошено на важливості врахування цих підходів у процесі подальшого вдосконалення українського законодавства, особливо в умовах зростання кількості випадків транскордонної неплатоспроможності, пов'язаних із воєнним станом та міграційними процесами.

Проаналізовано положення Директиви ЄС 2026/799 про гармонізацію процедур банкрутства та визначено її значення для формування сучасної моделі права неплатоспроможності в Європі. Реалізація відповідних реформ сприятиме підвищенню ефективності національної системи банкрутства, зміцненню довіри інвесторів та створенню належних умов для повоєнного відновлення економіки України.

Ключові слова: банкрутство, неплатоспроможність, превентивна реструктуризація, євроінтеграція, Директива ЄС 2019/1023, Регламент ЄС 2015/848, Директива ЄС 2026/799.

Introduction. The legal regulation of bankruptcy traces its historical origins back to the emergence of monetary and credit relations, as wherever debts exist, there are always individuals or entities unable to repay them. One of the requirements for Ukraine's accession to the European Union is the adaptation of its national legislation to EU law, including the legal regulation of insolvency and bankruptcy.

With regard to Ukrainian bankruptcy legislation, the adoption of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures (hereinafter – the CUBP) in 2018 represented a major step forward in regulating insolvency and bankruptcy relations. It significantly expanded the scope of bankruptcy legislation by providing for the possibility of declaring bankrupt not only legal entities and individual entrepreneurs but also natural persons, thereby introducing the institution of so-called “consumer bankruptcy” into Ukrainian law. This

development constituted an important step in the harmonization of Ukrainian legislation with EU law, accession to which remains one of Ukraine's strategic objectives.

Bankruptcy acquires particular importance under martial law, when many Ukrainians have lost their homes and jobs or have been forced to relocate abroad. As regards citizens who left Ukraine because of hostilities, the harmonization of Ukrainian bankruptcy legislation with the corresponding legislation of the European Union becomes especially significant, since issues arise concerning the legal status of their property, sources of income, and matters of cross-border insolvency.

Thus, the relevance of this study is determined by the need to improve bankruptcy mechanisms in Ukraine in light of European experience, ensure a balance between the interests of debtors and creditors, enhance the efficiency of judicial procedures, and create favorable conditions for restoring the solvency of business entities. These issues are of particular importance in the context of economic challenges associated with martial law and the need for the post-war recovery of Ukraine's economy.

The aim of the article is to analyze the main directions of adapting Ukrainian bankruptcy legislation to EU standards, identify key problems in legal regulation within this sphere, and outline prospects for the further harmonization of national legislation with European Union law.

Literature Review. Among the scholars who have devoted their research to bankruptcy issues, it is worth mentioning O. Belyanevych, O. Biriukov, O. Vaskovskyi, I. Vechirko, L. Hrabovan, A. Danilov, V. Dzhun, Yu. Kabenok, L. Nikolenko, B. Poliakov, R. Poliakov, P. Pryhuza, V. Radzyviliuk, and others. In particular, in his monograph *Comparative Legal Analysis of Bankruptcy (Insolvency) Procedures in Ukraine, England, Germany and France*, R. Poliakov conducted a comparative legal study of the institution of bankruptcy (insolvency) in Ukraine and Germany, including the genesis of insolvency proceedings, certain elements of modern bankruptcy procedures, and specific aspects of insolvency proceedings involving natural persons [1].

At the same time, despite the considerable contribution made by these scholars to the development of insolvency (bankruptcy) law, the study of current issues related to the adaptation of Ukrainian bankruptcy legislation to EU standards remains highly relevant.

Results and Discussion. Strengthening economic stability within the European Union requires effective legal mechanisms for overcoming financial difficulties faced by businesses. Recognizing that honest entrepreneurs experiencing financial distress should be able to restructure their debts at an early stage, the European Union has focused significant efforts on harmonizing legislation in this field [2].

One of the key directives whose implementation is mandatory for Ukraine's successful accession to the EU is Directive (EU) 2019/1023 on preventive restructuring frameworks, debt discharge and disqualifications, and measures to increase the efficiency of restructuring, insolvency and discharge procedures (hereinafter – Directive (EU) 2019/1023) [3]. The Directive is generally aimed at establishing uniform legal foundations for preventive restructuring systems, ensuring a "second chance" for debtors, and improving bankruptcy procedures in order to increase their effectiveness throughout the EU Member States. Its principal objective is to ensure the proper functioning of the EU internal market by removing legal barriers to restructuring and reducing economic losses resulting from insolvency [4].

Ukraine is already moving toward the implementation of Directive (EU) 2019/1023. An important step in this process was the entry into force on 1 January 2025 of amendments to the CUBP introducing a preventive restructuring procedure designed to prevent

insolvency at an early stage. Accordingly, the CUBP was supplemented by an entirely new Book Three entitled “Preventive Restructuring.” Under its provisions, the procedure may be initiated by a debtor that is a legal entity or an individual entrepreneur, except for legal entities against which bankruptcy proceedings may not be initiated under the Code, as well as legal entities providing financial services.

Creditors, members of the debtor’s governing bodies (executive bodies, supervisory boards, etc.), or an employee representative who possess information regarding the debtor’s insolvency or the threat thereof are entitled to propose that the debtor initiate preventive restructuring proceedings. The parties to preventive restructuring include the debtor, the affected creditors, and, in the case of state-owned and municipal enterprises, the owner of the debtor’s property (or the body authorized to manage such property), as well as employees represented by their representative where the preventive restructuring plan establishes, modifies, or terminates their rights and interests.

Book Three also introduces a new participant in the proceedings—the preventive restructuring administrator, who may be an insolvency practitioner appointed to organize and facilitate the preventive restructuring procedure.

Regarding the introduction of preventive restructuring, R. Poliakov and B. Poliakov have concluded that, in certain respects, the Ukrainian preventive restructuring procedure does not fully comply with the provisions of Directive (EU) 2019/1023, which it was intended to implement. They suggest that unless the identified shortcomings are addressed, the procedure is unlikely to gain widespread use and may eventually share the fate of its predecessor by falling into disuse [5].

Preventive restructuring was introduced into Ukrainian legislation relatively recently; therefore, it is still premature to assess its effectiveness and practical outcomes. Nevertheless, the incorporation of the relevant provisions into the CUBP undoubtedly represents an important step toward harmonizing Ukrainian bankruptcy legislation with EU law.

In the context of harmonizing Ukrainian bankruptcy legislation with EU law, it is also necessary to mention Regulation (EU) 2015/848 on insolvency proceedings [6]. This document introduces a number of concepts, approaches, and jurisdictional coordination mechanisms that are relatively new to the Ukrainian legal system, particularly in relation to cross-border insolvency proceedings, including measures aimed at preventing “forum shopping” (so-called bankruptcy tourism within the EU).

As regards “bankruptcy tourism,” bankruptcy is an extreme measure resorted to by debtors who are unable to satisfy their obligations to creditors. Naturally, once a debtor decides to take such a serious step, they often begin searching for ways to improve their position and secure the most favorable conditions for debt discharge. One of the most common methods of changing the applicable conditions of bankruptcy proceedings is the relocation of the debtor’s place of residence, since bankruptcy cases are generally heard by courts located in the debtor’s place of residence or principal establishment [7].

To prevent abuse and artificial changes of jurisdiction, Regulation (EU) 2015/848 introduced clear criteria for determining the debtor’s Centre of Main Interests (COMI), as well as mechanisms for verifying the good faith of any relocation. The Regulation is based on the presumption that insolvency proceedings should be opened in the state where the debtor’s principal economic interests are effectively concentrated and where the administration of those interests is conducted. Furthermore, the Regulation establishes specific temporal restrictions concerning changes of residence or registered office shortly

before the opening of proceedings, thereby preventing the artificial transfer of cases to more favorable jurisdictions.

It should be noted that certain elements of this Regulation are already partially reflected in the CUBP; however, they require further alignment with European standards.

Within the broader context of European integration processes, special attention should also be paid to Directive (EU) 2026/799 on the harmonization of insolvency procedures [8]. Although it has not yet been incorporated into Ukrainian legislation, it effectively determines the future direction of insolvency law development in Europe. As rightly noted by P. Pryhuza, Directive (EU) 2019/1023 and Directive (EU) 2026/799 of 30 March 2026 establish, for both EU Member States and Ukraine, at least the following objectives and common rules:

- ensuring that insolvency procedures provide for the orderly liquidation or restructuring of companies and entrepreneurs experiencing financial and economic distress;
- adapting national legal systems to the EU internal market and removing obstacles to fundamental economic freedoms, including the free movement of capital and the freedom of establishment and business activity;
- eliminating barriers and problems in investment activities among entities of Member States, as well as obstacles affecting business relations with counterparties outside Member States, discouraging entrepreneurship, and hindering the proper functioning of the internal market;
- ensuring appropriate safeguards for the accurate valuation of assets of insolvent companies and entrepreneurs and for the proper application of insolvency legislation [9].

An analysis of Directive (EU) 2026/799 demonstrates that its primary focus is not on regulating procedural mechanisms of bankruptcy proceedings. Rather, the Directive has a pronounced economic orientation, seeking to facilitate the free movement of capital, increase the predictability of insolvency procedures, and support entrepreneurial activity. Such an approach is natural, as bankruptcy in the European Union has long been regarded not merely as a legal mechanism but also as an important factor contributing to economic stability and investor confidence.

Conclusions. The development of bankruptcy legislation in Ukraine follows general European trends aimed at increasing the efficiency of insolvency procedures, protecting the rights of creditors and debtors, and ensuring the stability of economic relations. The analysis conducted demonstrates that the adoption of the Code of Ukraine on Bankruptcy Procedures and the subsequent amendments thereto, including the introduction of preventive restructuring in accordance with Directive (EU) 2019/1023, have constituted important stages in the harmonization of Ukrainian legislation with EU law.

At the same time, certain provisions of the current legislation require further improvement in order to ensure fuller compliance with European standards and the effective practical implementation of newly introduced legal mechanisms.

The study also demonstrates that adapting legal norms governing cross-border insolvency, jurisdiction, and the coordination of insolvency proceedings at the international level is of particular importance for Ukraine. Under conditions of martial law, significant population migration, and increasing economic integration with EU Member States, these issues possess not only theoretical relevance but also considerable practical significance. In this regard, the provisions of Regulation (EU) 2015/848 serve as an important guideline for the further development of Ukrainian legislation, as they are aimed at ensuring legal certainty and preventing abuses in the selection of jurisdiction for insolvency proceedings.

Furthermore, the analysis of Directive (EU) 2026/799 suggests that contemporary European bankruptcy policy is increasingly focused on economic objectives, particularly the creation of a favorable investment environment, the facilitation of the free movement of capital, and support for entrepreneurial activity. This approach reflects the transformation of bankruptcy from a mechanism for liquidating debtors into an important instrument of economic development and solvency restoration.

Accordingly, the further harmonization of Ukrainian legislation with EU law should be pursued comprehensively, taking into account both legal and economic aspects of insolvency procedures while preserving due consideration of the national context and the valuable achievements of Ukrainian insolvency (bankruptcy) law scholarship. The implementation of these objectives will contribute to increasing the effectiveness of Ukraine's bankruptcy system, strengthening investor confidence, and creating the prerequisites for the sustainable post-war recovery of the national economy.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Поляков Р. Б. Порівняльно-правовий аналіз процедури банкрутства (неспроможності) в Україні, Англії, Німеччині та Франції : монографія. Київ : Право України, 2024. 566 с.
2. Синегубов О. В. Превентивна реструктуризація та раннє попередження неплатоспроможності: досвід країн Балтії та Центрально-Східної Європи. *Нове українське право*. 2025. Вип. 3. С. 177–194. DOI: <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.22>
3. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency). EUR-Lex. European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj/eng> (date of access: 18.05.2026).
4. Петруненко Я. В. Вдосконалення законодавства України в сфері банкрутства у контексті європейської інтеграції: проблеми імплементації директиви (ЄС) 2019/1023. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. № 4. С. 473–477. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/113>
5. Поляков Р. Б., Поляков Б. М. „Kejsersens Nye Klæder”, або «нова» превентивна процедура в Україні. *Право і суспільство*. 2025. № 5. Т. 2. С. 405–417. DOI: <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.52>
6. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings. EUR-Lex. European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/848/oj/eng> (date of access: 18.05.2026).
7. Бутирська І. Міграція банкрутів: зарубіжний досвід та перспективи для України. *Правові виклики сучасності: міжнародна міграція в умовах глобалізації* : Матеріали І Міжнар. наук.-практ. онлайн конф. (Чернівці, 23 жовтня 2020 р.) / [редкол.: Н.Д. Гетьманцева (голова), О.В. Кіріяк (відпов. секр.) та ін.]. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2020. С. 136–138.
8. Directive (EU) 2026/799 of the European Parliament and of the Council of 30 March 2026 harmonising certain aspects of insolvency law. EUR-Lex. European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/799/oj> (date of access: 18.05.2026).
9. Пригуза П. Ухвалено нову директиву щодо гармонізації деяких аспектів законодавства про неплатоспроможність. *Закон і бізнес*. 22.04.2026. URL: <https://zib.com.ua/ua/172159-uhvaleno-novu-direktivu-schodo-garmonizacii-deyakih-aspektiv.html> (date of access: 18.05.2026).

REFERENCES:

1. Poliakov, R. B. (2024). *Porivnialno-pravovyi analiz protsedury bankrutstva (nespromozhnosti) v Ukraini, Anhlii, Nimechchyni ta Frantsii* [Comparative legal analysis of bankruptcy (insolvency) procedures in Ukraine, England, Germany and France]. Pravo Ukrainy.
2. Syniehubov, O. V. (2025). Preventyvna restrukturyzatsiia ta rannie poperedzhennia neplatospromozhnosti: dosvid krain Baltii ta Tsentralno-Skhidnoi Yevropy [Preventive restructuring and early warning of insolvency: Experience of the Baltic States and Central and Eastern Europe]. *Nove Ukrainske Pravo*, (3), 177–194. <https://doi.org/10.51989/NUL.2025.3.22>
3. Directive (EU) 2019/1023 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 on preventive restructuring frameworks, on discharge of debt and disqualifications, and on measures to increase the efficiency of procedures concerning restructuring, insolvency and discharge of debt, and amending Directive (EU) 2017/1132 (Directive on restructuring and insolvency). (2019). *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2019/1023/oj/eng>
4. Petrunenko, Ya. V. (2025). Vdoskonalennia zakonodavstva Ukrainy v sferi bankrutstva u konteksti yevropeiskoi intehratsii: problemy implementatsii Dyrektyvy (YeS) 2019/1023 [Improvement of Ukrainian bankruptcy legislation in the context of European integration: Problems of implementation of Directive (EU) 2019/1023]. *Yurydychnyi Naukovyi Elektronnyi Zhurnal*, (4), 473–477. <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-4/113>
5. Poliakov, R. B., & Poliakov, B. M. (2025). “Kejsers nye klæder”, abo «nova» preventyvna protsedura v Ukraini [“The Emperor’s New Clothes”, or the “new” preventive procedure in Ukraine]. *Pravo i Suspilstvo*, 5(2), 405–417. <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2025.5.2.52>
6. Regulation (EU) 2015/848 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2015 on insolvency proceedings. (2015). *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2015/848/oj/eng>
7. Butyraska, I. (2020). Migrantska bankrutiv: zarubizhnyi dosvid ta perspektyvy dlia Ukrainy [Migration of bankrupts: Foreign experience and prospects for Ukraine]. In N. D. Hetmantseva & O. V. Kiriak (Eds.), *Pravovi vyklyky suchasnosti: mizhnarodna mihratsiia v umovakh hlobalizatsii* [Legal challenges of modernity: International migration under globalization] (pp. 136–138). Chernivtsi National University named after Yurii Fedkovych.
8. Directive (EU) 2026/799 of the European Parliament and of the Council of 30 March 2026 harmonising certain aspects of insolvency law. (2026). *EUR-Lex*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2026/799/oj>
9. Pryhuza, P. (2026, April 22). Ukhvaleno novu dyrektyvu shchodo harmonizatsii deiakykh aspektiv zakonodavstva pro neplatospromozhnist [A new directive on harmonisation of certain aspects of insolvency law has been adopted]. *Zakon i Biznes*. <https://zib.com.ua/ua/172159-uhvaleno-novu-direktivu-schodo-garmonizatsii-deyakih-aspektiv.html>

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

ПРИВАТНЕ МІЖНАРОДНЕ ПРАВО І ТРАНСКОРДОННЕ РЕГУЛЮВАННЯ

УДК: 341.63:330.322.1

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.36-44>

Оксана Вайцеховська,

доктор юридичних наук, професор

кафедри міжнародного права

та порівняльного правознавства

Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича, Україна

e-mail: o.vaytsehovska@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2313-033X>

Наталія Якимчук,

доктор юридичних наук, професор

кафедри фінансового права

Київського національного університету

імені Тарса Шевченка, Україна

e-mail: n.yakymchuk@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4848-2323>

АРБІТРАЖ У СФЕРІ МІЖНАРОДНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ВИКЛИКИ

У статті проаналізовано дуалістичну правову природу Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів, зокрема ICSID базується на принципах міжнародного публічного права, проте процедура розгляду спорів в рамках міжнародного інвестиційного арбітражу подібна до міжнародного комерційного арбітражу.

Визначені такі основні тенденції розвитку правових механізмів врегулювання спорів у сфері міжнародних інвестиційних відносин як: змінами у підходах щодо укладання міжнародних інвестиційних договорів; реформування існуючих і створення нових інституцій для вирішення інвестиційних спорів; впровадження цифрових технологій у арбітражний процес; посилення в інвестиційних арбітражах ролі екологічних, соціальних та управлінських факторів.

На підставі правового аналізу сучасного механізму міжнародного інвестиційного арбітражу виокремлено низку недоліків, що зумовлені реаліями сьогодення. Особлива увага приділяється проблемам легітимності, транспарентності та послідовності арбітражних рішень, а також впливу нових технологій та ESG-факторів на розвиток інвестиційного арбітражу.

Розглянуто варіанти реформування інвестиційного арбітражу Робочої групи III ЮНСІТРАЛ: створення багатостороннього апеляційного механізму, заснування постійного інвестиційного суду, кодекс поведінки для арбітрів, правила щодо фінансування третіми особами, механізми запобігання та альтернативного вирішення спорів.

Розглянуто такі підходи щодо удосконалення існуючої арбітражної моделі: уточнення матеріальних стандартів захисту в нових інвестиційних договорах, запровадження механізмів спільного тлумачення договірних положень державами-учасницями, розвиток посередництва та інших альтернативних способів вирішення інвестиційних спорів, створення механізмів раннього відхилення необґрунтованих позовів, удосконалення процедур відбору та призначення арбітрів.

Визначено такі ключові принципи реформування системи міжнародного інвестиційного арбітражу як інституціоналізація, транспарентність, послідовність, інклюзивність та збалансований захист прав інвесторів та публічних інтересів держав.

Ключові слова: міжнародний інвестиційний арбітраж, Міжнародний центр з врегулювання інвестиційних спорів, ICSID, Вашингтонська конвенція, іноземні інвестиції, інвестиційний режим, цивільна правосуб'єктність іноземних інвесторів.

Vaitsekhovska Oksana, Iakymchuk Nataliya. Arbitration in the sphere of international investments: trends and challenges.

The article analyzes the dualistic legal nature of the International Center for Settlement of Investment Disputes, in particular, ICSID is based on the principles of public international law, however, the procedure for considering disputes within the framework of international investment arbitration is similar to international commercial arbitration.

The following main trends in the development of legal mechanisms for the settlement of disputes in the field of international investment relations are identified: changes in approaches to the conclusion of international investment treaties; reforming existing and creating new institutions for the resolution of investment disputes; introducing digital technologies into the arbitration process; strengthening the role of environmental, social and management factors in investment arbitrations.

Based on the legal analysis of the modern mechanism of international investment arbitration, a number of shortcomings are identified that are due to the realities of today. Special attention is paid to the problems of legitimacy, transparency and consistency of arbitration decisions, as well as the impact of new technologies and ESG factors on the development of investment arbitration.

37

Options for reforming investment arbitration of UNCITRAL Working Group III were considered: the creation of a multilateral appeal mechanism, the establishment of a permanent investment court, a code of conduct for arbitrators, rules on third-party financing, mechanisms for the prevention and alternative resolution of disputes.

The following approaches to improving the existing arbitration model were considered: clarification of substantive standards of protection in new investment treaties, the introduction of mechanisms for the joint interpretation of treaty provisions by participating states, the development of mediation and other alternative methods of resolving investment disputes, the creation of mechanisms for the early rejection of unfounded claims, and the improvement of procedures for the selection and appointment of arbitrators.

The following key principles for reforming the international investment arbitration system were identified: institutionalization, transparency, consistency, inclusiveness, and balanced protection of investors' rights and public interests of states.

Keywords: international investment arbitration, International Center for Settlement of Investment Disputes, ICSID, Washington Convention, foreign investment, investment regime, legal capacity of foreign investors.

Постановка проблеми. Інвестиційний арбітраж як процедура вирішення спорів між іноземним інвестором та приймаючою державою (ISDS) є правовою платформою та ефективним механізмом, який дає можливість іноземному інвестору подати позов проти приймаючої держави і врегулювати спірні питання в арбітражі, в рамках якого незалежні й кваліфіковані арбітри вирішують спір і виносять примусове рішення. Це дозволяє інвестору обійти національну юрисдикцію приймаючої держави, яка може

виявитись упередженою чи не бути незалежною, і врегулювати спір у відповідності до норм міжнародних договорів.

Інвестиційний арбітраж як механізм врегулювання спорів між іноземними інвесторами і державами-реципієнтами зазнав значного розвитку з моменту прийняття Конвенції про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Вашингтонська конвенція) 1965 року. Поступова еволюція системи інвестиційного арбітражу була обумовлена нагальною потребою забезпечення надійного захисту прав іноземних інвесторів, що, в кінцевому рахунку, сприяло б збільшенню міжнародних інвестиційних потоків, а відповідно економічному розвитку держав.

Проте, не зважаючи на позитивну роль інституту міжнародного інвестиційного арбітражу в розвитку міжнародних інвестиційних відносин, протягом останніх років система міжнародного інвестиційного арбітражу отримує дедалі більшої критики як з боку держав і неурядових організацій, так і з боку науковців. Дискусійні питання та критичні аспекти стосуються обмеження суверенітету держав, непослідовності арбітражних рішень, відсутності прозорості, надмірних витрат тощо. У відповідь на такі виклики було розпочато низку ініціатив щодо реформування правового механізму вирішення інвестиційних спорів в рамках міжнародного комерційного арбітражу (ISDS – Investor-State Dispute Settlement), що вимагає детального аналізу та має практичну і наукову актуальність.

Аналіз сучасних наукових досліджень і публікацій. Проблематиці міжнародного інвестиційного арбітражу присвячені праці таких українських та зарубіжних науковців як Р. Бішоп, Н. Блекебі, Д. Борг, Т. Вайлер, Д. Грищенко, З. Дуглас, Г. Кауфман-Колер, Н. Кінзелла, А. Кропова, Д. Кройфорд, Я. Полсон, В. Поєдинок, Л. Рід, Н. Рубінс, Т. Сліпачук, А. Силич, О. Хрімлі, Ж.-К. Хонлет, Я. Хмеленко, О. Шевчук, К. Шроєр тощо. Разом із тим в умовах розвитку міжнародних інвестиційних відносин та необхідних реформ системи міжнародного інвестиційного арбітражу дана проблематика потребує досліджень крізь призму нових реалій і тенденцій у сфері міжнародних інвестицій.

Метою статті є комплексний аналіз правового механізму міжнародного інвестиційного арбітражу, тенденцій його розвитку та перспектив реформування в умовах глобалізації міжнародних інвестиційних відносин.

Виклад основного матеріалу. Міжнародний інвестиційний арбітраж був створений як альтернатива дипломатичним механізмам захисту та розгляду спорів в національних судах країни-реципієнта інвестицій. Початок діяльності Міжнародного інвестиційного арбітражу пов'язаний з укладенням перших двосторонніх інвестиційних договорів, Bilateral Investment Treaties (BITs), та заснуванням Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів, International Centre for Settlement of Investment Disputes (ICSID).

Правова природа міжнародного інвестиційного арбітражу має дуалістичний характер. З одного боку, процедура розгляду спорів в рамках міжнародного інвестиційного арбітражу подібна до міжнародного комерційного арбітражу, правове регулювання якого належить до предмету міжнародного приватного права. З іншого боку, міжнародний інвестиційний арбітраж базується на принципах міжнародного публічного права, оскільки однією зі сторін у спорі виступає суверенна держава, а підставою для розгляду спору є міжнародні договори. Більше того, на відміну від будь-якого міжнародного комерційного арбітражу, Міжнародний центр по врегулюванню інвестиційних спорів заснований Конвенцією про порядок

вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. [1] та володіє «повною міжнародно-правовою правосуб'єктністю» (стаття 18 Конвенції), тобто є суб'єктом міжнародного публічного права. Така дуалістична природа Центру породжує низку теоретичних і практичних питань, які до сьогодні залишаються предметом багатьох наукових дискусій.

Стрімкий розвиток транскордонних економічних відносин, включаючи інвестиційні, на фоні глобалізації, цифровізації та інших процесів, які кардинально впливають як на саму сферу міжнародних інвестиційних відносин, так і на механізми врегулювання спорів в цій сфері, зумовили наступні *тенденції розвитку*.

1. Останнє десятиліття характеризується значними змінами у підходах щодо укладання міжнародних інвестиційних договорів. Зокрема, спостерігається тенденція переходу від двосторонніх інвестиційних договорів, в яких сторони врегульовували взаємне надання сприятливого режиму для іноземних інвестицій, їх заохочення та захист, до комплексних регіональних і міжрегіональних договорів, які окрім всього містять інвестиційні питання. Прикладами останніх є Угода про регіональне комплексне економічне партнерство (RCEP) від 1.01.2022р., що укладена між 15 тихоокеанськими країнами, Всеосяжна та прогресивна угода про Транстихоокеанське партнерство (СРТГП) від 30.12.2018 р. тощо.

Нові міжнародні договори у сфері інвестицій більш детально регулюють механізми вирішення інвестиційних спорів, включаючи:

1) розширення переліку винятків для захисту права держави на регулювання. Включення положень, подібних до тих, що містяться у статті XX ГАТТ [2], дозволяють країнам вживати заходів задля захисту життя і здоров'я людей, тварин, рослин; захист та збереження природних ресурсів; захисту суспільної моралі, культурних цінностей; забезпечення дотримання основоположних правових принципів і норм. Також, державам дозволяють вживати заходів в цілях безпеки, особливо у воєнний час або ж в інших надзвичайних ситуаціях.

2) уточнення стандартів захисту інвестицій шляхом більш детального та обмежувального формулювання традиційних стандартів з метою зменшення свободи інтерпретації арбітражними судами, уточнення непрямої експропріації, обмеження сфери дії режиму найбільшого сприяння, уточнення критерії порівняння для визначення наявності дискримінації.

3) запровадження обов'язкових досудових процедур з метою фільтрації необґрунтованих позовів та сприяння мирному врегулюванню спорів, зокрема включаються розширені вимоги щодо повідомлень про намір, встановлення структурованих процедур для проведення консультацій між інвестором та країною-реципієнтом, включаються положення про добровільну чи обов'язкову медіацію як проміжний етап між консультаціями та арбітражем тощо.

4) обмеження доступу до арбітражу шляхом встановлення часових обмежень та вимог до кваліфікації інвестицій шляхом більш детальних та обмежувальних визначень понять «інвестиція» та «інвестор», встановлення мінімального розміру шкоди, необхідно для подання позову тощо.

2. Важливою тенденцією в інституті міжнародного інвестиційного арбітражу є *реформування існуючих і створення нових інституцій для вирішення інвестиційних спорів*. Зокрема, Міжнародний центр з урегулювання інвестиційних спорів у 2022 році ухвалив нові Правила арбітражу, які спрямовані на підвищення ефективності, швидкості, прозорості та вдосконалення механізмів вирішення спорів [3]. Паралельно розвиваються альтернативні форуми, такі як Арбітражний інститут

Торгової палати Стокгольма [4] (SCC), Постійна палата третейського суду (РСА) та регіональні арбітражні центри.

Окремої уваги заслуговує ініціатива Європейського Союзу щодо створення Багатостороннього інвестиційного суду [5] (Multilateral Investment Court – MIC), який має замінити традиційні арбітражні трибунали в інвестиційних спорах. Така пропозиція є складовою частиною загального руху у напрямку до «юрисдикціоналізації» інвестиційного арбітражу.

3. Пандемія COVID-19 суттєво прискорила *впровадження цифрових технологій у арбітражний процес*. Віртуальні слухання інвестиційних спорів, електронний документообіг, використання спеціалізованого програмного забезпечення для управління справами стали новими нормами в інвестиційному арбітражі.

Розвиток технологій та штучного інтелекту відкрив перспективи для автоматизації певних складових арбітражного процесу, зокрема аналізу документів, прогнозування результатів спорів і навіть допоміг у складанні текстів арбітражних рішень. Проте, це посприяло появі нових викликів, пов'язаних з конфіденційністю особистих даних, кібербезпекою та етичними аспектами використання штучного інтелекту в юридичних процедурах.

4. *Набувають все більшого значення в інвестиційних арбітражах екологічні, соціальні та управлінські фактори* (Environmental, Social, and Governance – ESG). З одного боку, держави все частіше посиляються на необхідність захисту своїх екологічних і соціальних інтересів при обґрунтуванні своїх регуляторних заходів. З іншого, іноземні інвестори починають використовувати механізм інвестиційного арбітражу з метою захисту своїх інвестицій у «зелені» проекти від несприятливих змін у сфері регуляторної політики держав [6, С.207].

Збільшується кількість спорів, що пов'язані з енергетичним переходом, правами корінних народів, зміною клімату та захистом біорізноманіття. Така тенденція вимагає від арбітрів не тільки глибоких юридичних знань, але й чіткого розуміння складних екологічних, етичних та соціальних питань.

Правовий аналіз сучасного механізму міжнародного інвестиційного арбітражу в умовах реалій сьогодення свідчить про наявність наступних *викликів*.

Одним з найбільш фундаментальних викликів для системи міжнародного інвестиційного арбітражу є *питання її легітимності*. Дискусії з даного питання переважно стосуються сумнівів щодо права приватних арбітрів оцінювати публічні акти суверенних держав. На думку критиків, це підриває основи державного управління та, відповідно, обмежує регуляторну автономію.

Дана проблема посилюється відсутністю контролю за діяльністю арбітражних трибуналів та досить обмеженими можливостями для оскарження рішень міжнародного інвестиційного арбітражу. На відміну від національних судів, в даному випадку арбітри не несуть політичної відповідальності перед громадянами і не зобов'язані враховувати широкий суспільний контекст своїх рішень.

Відсутність формальної системи прецедентів та децентралізований характер інвестиційного арбітражу призводять до *значної непослідовності у тлумаченні ключових положень інвестиційних договорів*. Арбітри, розглядаючи аналогічні питання на підставі схожих договірних інвестиційних положень, часто приходять до протилежних висновків.

Класичними прикладами, приміром, є суперечливі рішення у таких справах як *CMS v. Argentina* та *LG&E v. Argentina* стосовно застосування доктрини необхідності [7], а також у справах *SGS v. Pakistan* та *SGS v. Philippines* щодо тлумачення

«парасолькових застережень». Такого характеру непослідовність створює правову невизначеність як для інвесторів, так і для держав, що знижує довіру до міжнародного інвестиційного арбітражу як неупередженого та справедливого формату врегулювання спорів.

Механізм призначення арбітрів сторонами спору породжує занепокоєння щодо їхньої незалежності та неупередженості. Критики вказують на «подвійні роль» (одна й та сама особа виступає арбітром в одних справах і представником сторін в інших), фінансову залежність арбітрів від постійного потоку арбітражних справ та потенційну упередженість на користь інвесторів.

Проблема посилюється обмеженим колом фахівців, які регулярно призначаються арбітрами в інвестиційних спорах, що створює враження «клубу обраних» з власними інтересами у збереженні та розширенні системи інвестиційного арбітражу.

Знаходження оптимального балансу між захистом прав інвесторів та забезпеченням регуляторної автономії держав залишається одним із ключових викликів інвестиційного арбітражу. Особливо гостро це питання постало в контексті необхідності прийняття державами термінових заходів для боротьби з глобальними викликами, такими як пандемія COVID-19, зміна клімату та економічні кризи.

Арбітражні трибунали все частіше стикаються з необхідністю оцінювати публічні інтереси, що лежать в основі державного регулювання, та визначати, чи становлять регуляторні заходи держави порушення її зобов'язань за інвестиційними договорами.

Традиційна конфіденційність арбітражного процесу викликає критику, коли йдеться про спори, що зачіпають публічні інтереси. Незважаючи на прогрес у забезпеченні більшої прозорості (прийняття Правил UNCITRAL про прозорість, публікація рішень ICSID), багато аспектів інвестиційного арбітражу залишаються закритими для громадськості.

Питання участі третіх сторін (*amicus curiae*) також залишається дискусійним. Хоча сучасні правила дозволяють неурядовим організаціям, громадам та іншим зацікавленим сторонам подавати свої міркування до арбітражних трибуналів, їхній реальний вплив на результати розгляду спорів залишається обмеженим.

Враховуючи вищезазначені тенденції та виклики, які спостерігаються в сучасному інституті міжнародного інвестиційного арбітражу, можна запропонувати наступні напрями реформування системи інвестиційного арбітражу.

Основним майданчиком для обговорення системної реформи інвестиційного арбітражу стала Робоча група III ЮНСІТРАЛ, яка з 2017 року працює над виявленням проблем та розробкою рекомендацій щодо реформування системи вирішення інвестиційних спорів. Серед розглянутих варіантів реформи:

- створення багатостороннього апеляційного механізму;
- заснування постійного інвестиційного суду;
- кодекс поведінки для арбітрів;
- правила щодо фінансування третіми особами;
- механізми запобігання та альтернативного вирішення спорів.

Паралельно ICSID провів перегляд своїх правил арбітражу, які набули чинності 1 липня 2022 року. Нові правила передбачають більшу прозорість процедур, розширені можливості для участі третіх сторін, прискорені процедури для відхилення необґрунтованих позовів та механізми розподілу витрат [3].

Як вже зазначалось, Європейський Союз виступив з ініціативою радикального реформування існуючої системи інвестиційного арбітражу шляхом створення постійного Багатостороннього інвестиційного суду (МІС). Цей підхід уже втілено в нових торговельних та інвестиційних угодах ЄС, зокрема у Всеосяжній економічній та торговельній угоді між ЄС та Канадою (СЕТА).

Інвестиційний суд, запропонований ЄС, має низку відмінностей від традиційної арбітражної моделі:

- постійний склад суддів, призначених державами-учасницями на фіксований термін;
- двоінстанційна система з апеляційним механізмом;
- підвищені вимоги до незалежності та кваліфікації суддів;
- більша прозорість процедур та можливості для участі громадськості.

Поряд з радикальними пропозиціями щодо інституційної перебудови системи розробляються й більш помірковані підходи, спрямовані на удосконалення існуючої арбітражної моделі:

- уточнення матеріальних стандартів захисту в нових інвестиційних договорах;
- запровадження механізмів спільного тлумачення договірних положень державами-учасницями;
- розвиток посередництва та інших альтернативних способів вирішення інвестиційних спорів;
- створення механізмів раннього відхилення необґрунтованих позовів;
- удосконалення процедур відбору та призначення арбітрів.

Деякі держави (наприклад, Бразилія) розробляють інноваційні моделі інвестиційних договорів, що передбачають механізми запобігання спорам та державно-державний арбітраж замість традиційної моделі інвестор-держава.

Майбутнє системи вирішення інвестиційних спорів найімовірніше буде характеризуватися співіснуванням різних моделей та механізмів. Поряд з традиційним арбітражем розвиватимуться постійні судові інституції, посередництво, примирення та інші альтернативні способи вирішення спорів.

Така диверсифікація дозволить сторонам обирати найбільш підходящий механізм з урахуванням специфіки конкретного спору, розміру інвестицій, наявних ресурсів та бажаного рівня формалізації процедури.

Цифровізація та автоматизація процесів у інвестиційному арбітражі продовжуватиме розвиватися. Використання технологій штучного інтелекту для аналізу документів, управління справами та навіть прогнозування результатів спорів стане звичайною практикою. Водночас розвиток нових технологій породжуватиме нові типи інвестиційних спорів, пов'язаних з цифровою економікою, захистом даних, кібербезпекою та регулюванням штучного інтелекту. Це вимагатиме від арбітрів та юристів нових знань та компетенцій.

Традиційна європейсько-американська орієнтація інвестиційного арбітражу поступово змінюється з підвищенням ролі азійських країн, особливо Китаю, як експортерів капіталу. Це сприятиме більшій географічній та культурній диверсифікації арбітражної спільноти та може призвести до еволюції принципів та практик інвестиційного арбітражу. Зростає роль регіональних арбітражних центрів у Сінгапурі, Гонконгу, Дубаї, що відображає загальну тенденцію до регіоналізації механізмів вирішення міжнародних спорів.

Висновки. Міжнародний інвестиційний арбітраж перебуває на етапі глибинної трансформації, зумовленої як внутрішніми проблемами системи, так і зовнішніми

факторами – зміною глобальної економічної парадигми, технологічною революцією та переосмисленням ролі іноземних інвестицій у контексті сталого розвитку.

Критика існуючої системи інвестиційного арбітражу з боку держав, громадянського суспільства та наукової спільноти сприяла запуску процесів реформування, які охоплюють як інституційні аспекти (створення нових органів, зміна процедур призначення арбітрів), так і змістовні елементи (уточнення стандартів захисту, посилення права держав на регулювання).

Незважаючи на різноманітність підходів до реформування, можна визначити ключові принципи, які б значно підвищили ефективність майбутньої системи вирішення інвестиційних спорів: інституціоналізація, транспарентність, послідовність, інклюзивність та збалансований захист прав інвесторів і публічних інтересів держав.

Успішна трансформація системи інвестиційного арбітражу вимагає консенсусу між основними зацікавленими сторонами – державами, інвесторами, міжнародними організаціями та громадянським суспільством. Водночас важливо зберегти ключові переваги арбітражу як механізму вирішення спорів – гнучкість, ефективність, нейтральність та виконуваність рішень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами від 18.05.1965 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947) від 30.10.1947 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text
3. Convention, regulations and rules. ICSID. 2022. URL: https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/documents/ICSID_Convention.pdf
4. Арбітражний регламент Арбітражного інституту СТП. 2023. URL: https://sccarbitrationinstitute.se/wp-content/uploads/2024/12/scc_arbitration_rules_2023_ukranian.pdf
5. Проект багатостороннього інвестиційного суду. URL: https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/multilateral-investment-court-project_en
6. Поединок В.В. Міжнародний інвестиційний арбітраж: виклик для сталого розвитку. *Юридичний електронний журнал*. 2024. №1. С. 206-209. URL: http://www.lsej.org.ua/1_2024/46.pdf
7. LG&E v. Argentina. LG&E Energy Corp., LG&E Capital Corp. and LG&E International Inc. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/02/1. URL: https://jsumundi.com/fr/document/decision/en-lg-e-energy-corp-lg-e-capital-corp-and-lg-e-international-inc-v-argentine-republic-decision-of-the-arbitral-tribunal-on-objections-to-jurisdiction-friday-30th-april-2004#decision_739

REFERENCES:

1. Konventsiia pro poriadok vyrishennia investytsiinykh sporiv mizh derzhavamy ta inozemnymy osobamy vid 18.05.1965 r. [Convention on the Settlement of Investment Disputes between States and Nationals of Other States of 18.05.1965]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text
2. Heneralna uhoda z taryfiv i torhivli (HATT 1947) vid 30.10.1947 r. [General Agreement on Tariffs and Trade (GATT 1947) of 30.10.1947]. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text

3. Convention, regulations and rules. (2022). ICSID. https://icsid.worldbank.org/sites/default/files/documents/ICSID_Convention.pdf
4. Arbitrazhnyi rehlament Arbitrazhnoho instytutu STP [Arbitration Rules of the SCC Arbitration Institute]. (2023). SCC Arbitration Institute. https://sccarbitrationinstitute.se/wp-content/uploads/2024/12/scc_arbitration_rules_2023_ukranian.pdf
5. Proekt bahatostoronnioho investytsiinoho sudu [Multilateral Investment Court Project]. European Commission. https://policy.trade.ec.europa.eu/enforcement-and-protection/multilateral-investment-court-project_en
6. Poiedynok, V. V. (2024). Mizhnarodnyi investytsiinyi arbitrazh: vyklyk dlia staloho rozvytku [International investment arbitration: a challenge for sustainable development]. *Yurydychnyi elektronnyi zhurnal*, 1, 206–209. http://www.lsej.org.ua/1_2024/46.pdf
7. LG&E Energy Corp., LG&E Capital Corp. and LG&E International Inc. v. Argentine Republic, ICSID Case No. ARB/02/1. Decision of the Arbitral Tribunal on Objections to Jurisdiction (April 30, 2004). https://jsumundi.com/fr/document/decision/en-lg-e-energy-corp-lg-e-capital-corp-and-lg-e-international-inc-v-argentine-republic-decision-of-the-arbitral-tribunal-on-objections-to-jurisdiction-friday-30th-april-2004#decision_739

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

THE EVOLUTION OF PRIVATE INTERNATIONAL LAW: FROM SAVIGNY'S LOCALIZATION THEORY TO CONTEMPORARY EUROPEAN INTEGRATION

The article examines the historical evolution and contemporary transformation of private international law (PIL), tracing its development from the nineteenth-century localization paradigm to the modern multilevel framework shaped by European integration, constitutionalization, and transnational regulatory interdependence. It argues that PIL should be understood not merely as a technical mechanism for determining applicable law, but as an autonomous and normatively significant discipline operating at the intersection of sovereignty, market integration, constitutional values, and transnational coordination.

The study reconstructs the foundations of the classical localization model, according to which private legal relationships possess objective connections to particular legal orders identifiable through connecting factors such as domicile, nationality, habitual residence, or place of performance. Within this framework, conflict-of-laws rules functioned as neutral coordinating norms intended to ensure predictability and international harmony of decisions.

The article further demonstrates how the twentieth century transformed this methodological neutrality. The expansion of welfare regulation, consumer and labor protection, and transnational commerce revealed that the choice of applicable law inevitably affects substantive outcomes and broader regulatory objectives. Consequently, PIL became increasingly materialized through mandatory rules, public policy exceptions, and protective connecting factors integrating considerations of social justice, constitutional rights, and regulatory policy into conflict-of-laws reasoning.

Special attention is devoted to the impact of European integration, which embedded PIL within a supranational and constitutionally layered legal order. The article concludes that contemporary PIL represents a synthesis rather than a rupture with classical theory, combining localization, party autonomy, constitutional sensitivity, and supranational coordination in order to balance legal certainty with normative responsiveness in an interconnected legal order.

Keywords: *private international law (PIL), Friedrich Carl von Savigny, conflict of laws, connecting factors, European integration, party autonomy, multilevel legal order.*

Руденко Оксана. Еволюція міжнародного приватного права: від локалізаційної теорії Ф. К. Савіньї до сучасної європейської інтеграції.

Стаття присвячена дослідженню історичної еволюції та сучасної трансформації міжнародного приватного права (МПрП), простежуючи його розвиток від класичної локалізаційної парадигми XIX століття до сучасної багаторівневої моделі, сформованої під впливом європейської інтеграції, конституціоналізації та

транснаціональної регуляторної взаємозалежності. Обґрунтовується, що МПрП слід розглядати не лише як технічний механізм визначення застосовного права, а як автономну й нормативно значущу галузь права, що функціонує на перетині державного суверенітету, ринкової інтеграції, конституційних цінностей і транснаціональної координації.

У статті реконструюються засади класичної локалізаційної моделі, відповідно до якої кожне приватноправове відношення має об'єктивний зв'язок із певним правопорядком, що визначається через колізійні прив'язки, зокрема доміциль, громадянство, звичайне місце проживання або місце виконання зобов'язання. У межах цієї моделі колізійні норми функціонували як нейтральні координаційні механізми, покликані забезпечити передбачуваність, правову визначеність та міжнародну узгодженість судових рішень.

Показано, що у ХХ столітті така методологічна нейтральність зазнала істотної трансформації під впливом розвитку соціальної держави, захисту прав споживачів і працівників, а також розширення транснаціональної торгівлі. Унаслідок цього МПрП дедалі більше матеріалізувалося через застосування імперативних норм, застереження про публічний порядок і захисні колізійні прив'язки, які інтегрують міркування соціальної справедливості, конституційних прав і регуляторної політики у колізійно-правове регулювання.

Особливу увагу приділено впливу європейської інтеграції, яка включила МПрП до наднаціонального та конституційно багаторівневого правового порядку. У статті зроблено висновок, що сучасне МПрП інтегрує конституційну чутливість, регуляторну гнучкість, автономію волі сторін і наднаціональну координацію, що дозволяє поєднувати правову визначеність із нормативною адаптивністю в умовах дедалі більш взаємопов'язаного правового порядку.

***Ключові слова:** міжнародне приватне право (МПрП), Фрідріх Карл фон Савіньї, колізійне право, колізійні прив'язки, європейська інтеграція, автономія волі сторін, багаторівневий правовий порядок.*

Introduction. Private international law (PIL) occupies a unique position within modern legal systems as it governs cross-border private relationships and determines the applicable legal order in situations involving multiple jurisdictions. German legal scholarship has played a decisive role in shaping the conceptual and methodological foundations of this field [3, p. 42].

The intellectual origins of contemporary conflict-of-laws theory are deeply rooted in nineteenth-century German legal science. However, subsequent socio-economic developments, globalization, and European integration have significantly transformed traditional doctrinal constructions. This article aims to reassess the evolution of German PIL by analyzing its classical foundations and its modern transformations within the European legal order.

German legal thought has traditionally emphasized systematic coherence, conceptual precision, and philosophical depth. The historical school of law, emerging in the early nineteenth century, argued that legal norms evolve organically within a particular cultural and social context [7, p. 855].

Within this intellectual framework, PIL was not conceived as an arbitrary set of jurisdictional rules but as a logically structured system designed to identify the legal order most closely connected to a specific legal relationship.

The methodological pillars of German PIL include: conceptual classification of legal relationships, systematic interpretation of legal norms, neutrality of conflict rules, commitment to international legal harmony [6].

These features established a doctrinal model that would influence not only continental Europe but also comparative conflict-of-laws scholarship worldwide.

The aim of the article is to analyze the historical evolution and contemporary transformation of private international law, with particular emphasis on the development of German conflict-of-laws doctrine from Savigny's localization theory to the modern multilevel framework shaped by European integration, constitutionalization, and transnational regulatory interdependence.

Literature Review. The theoretical foundations of PIL were significantly shaped by the works of Friedrich Carl von Savigny, whose localization theory established the classical methodological framework of conflict-of-laws reasoning. Savigny's concept of the "seat" of a legal relationship became the cornerstone of continental European PIL and influenced subsequent doctrinal developments across Europe [14].

Further development of German conflict-of-laws doctrine is associated with the works of Ernst Kegel, Gerhard Kegel, and other scholars who introduced functional and policy-oriented approaches into PIL. Their research emphasized that conflict rules are not entirely neutral and must account for regulatory objectives, social interests, and considerations of justice [5].

Contemporary scholarship increasingly focuses on the Europeanization and constitutionalization of PIL. Researchers such as Jan von Hein, Christian von Bar, and Ulrich Magnus analyze the impact of European Union regulations on jurisdiction, applicable law, and the harmonization of conflict rules within the EU legal order. Particular attention is devoted to the interaction between PIL, fundamental rights, and supranational governance.

Recent academic discussions also address the influence of globalization, digitalization, and transnational commerce on the evolution of conflict-of-laws methodology. Modern studies highlight the growing importance of party autonomy, overriding mandatory provisions, legal pluralism, and the principle of the closest connection in contemporary PIL [1].

Results and Discussion. Friedrich Carl von Savigny (1779–1861) is widely regarded as the architect of modern PIL. In his monumental work *System of the Present Roman Law*, he proposed that each private legal relationship possesses an inherent "seat" (*Sitz des Rechtsverhältnisses*), which determines the legal system most naturally connected to it. Unlike earlier territorial approaches, Savigny's model sought objective criteria for identifying the applicable law. Conflict rules were not intended to advance national interests but to locate the legal system with the closest connection to the disputed relationship. This approach marked a significant departure from sovereignty-based thinking and introduced a universalist dimension into conflict-of-laws methodology.

The localization theory represents a systematic attempt to construct PIL as a coherent and autonomous legal discipline grounded in objective methodological principles. At its core lies the proposition that every private legal relationship is inherently connected to a particular legal order, and that this connection can be rationally identified through juridical analysis [15].

The central category of the theory is the "seat" (*Sitz*) of the legal relationship. This concept does not refer to physical territory in a purely geographical sense, nor does it simply reflect the forum's authority. Instead, it denotes the normative center of gravity of the legal

relationship – the legal system to which the relationship most naturally belongs according to its internal structure.

The seat is determined by examining the legal nature of the relationship. Different categories of private law relations possess distinct structural characteristics, and these characteristics point toward specific connecting factors, in particular:

- Personal status is connected to domicile or habitual residence;
- Rights in rem are connected to the location of the property (*lex rei sitae*);
- Contractual obligations are linked to the place of performance or closest connection;
- Succession may be connected to nationality or last habitual residence.

Thus, the seat is not chosen arbitrarily; it is deduced from the intrinsic juridical logic of the relationship.

Within this framework, conflict-of-laws rules are conceived as secondary or meta-norms. They do not regulate substantive conduct directly. Instead, they serve a coordinating function by identifying the applicable legal system.

A fundamental characteristic of this approach is neutrality. Conflict rules are not instruments of national preference or policy enforcement. They are methodological devices intended to secure coherence and international harmony of decisions. The aim is that courts in different jurisdictions, when confronted with the same factual situation, should ideally designate the same applicable law.

This neutrality differentiates localization theory from unilateralist or sovereignty-based models, where the forum prioritizes its own legislative interests [4].

A key theoretical innovation lies in the departure from rigid territorialism. Earlier doctrines often treated the applicability of law as an extension of sovereign power over territory. Under such views, the forum's law prevailed by virtue of state authority.

Localization theory reorients the inquiry. The decisive question is not: "Which sovereign has authority?" but rather: "To which legal order does this relationship objectively belong?" The analysis shifts from political control to juridical structure.

In this sense, the theory promotes a depoliticized understanding of PIL. It assumes that legal systems coexist within a broader community and that cross-border disputes require coordination rather than competition.

The localization approach depends on systematic categorization of legal relationships. It presupposes that private law can be divided into coherent fields – family law, property law, obligations, succession – each governed by characteristic connecting factors.

This structural classification performs two functions:

1. It enhances predictability and legal certainty;
2. It enables the construction of a logically ordered conflict-of-laws system.

Such systematic coherence remains visible in modern codifications and European regulations, particularly in the structured articulation of connecting factors and exceptions.

Although classical localization theory often relied on predetermined connecting factors, its deeper logic anticipates the modern principle of the "closest connection." The search for the seat essentially represents an inquiry into which legal system exhibits the most significant relationship to the dispute [8].

The closest-connection principle operates on two levels:

- Formal level: identification of connecting factors (domicile, location, performance);
- Substantive level: assessment of the relationship's normative center of gravity.

This dual structure reveals that localization is not mechanical but analytical.

A further structural element of the theory is its universalist aspiration. It assumes that legal systems share sufficiently analogous conceptual foundations to permit mutual recognition and application of foreign law.

The objective of international harmony of decisions implies that: similar disputes should lead to similar applicable laws regardless of forum; the choice-of-law process should not distort substantive justice; courts should respect foreign legal systems as equal participants in a transnational legal order [1].

This universalist orientation represents a normative commitment to cooperation rather than dominance. The conceptual strengths of localization theory include: systematic coherence; predictability; neutrality; structural rationality; compatibility with legal pluralism. By separating conflict rules from substantive regulation, the theory preserves analytical clarity and doctrinal precision.

Despite its coherence, localization theory faces structural limitations in contemporary legal reality: it assumes equivalence among legal systems; it underestimates regulatory policy conflicts; it abstracts from constitutional and human rights considerations; it struggles with digital and deterritorialized relationships.

Consequently, modern PIL modifies classical localization through: mandatory rules; public policy exceptions; party autonomy; supranational harmonization. However, these developments often operate as corrective layers rather than replacements. The structural core – the search for the most appropriate legal system – remains intact.

Even in an era of globalization and multilevel governance, the localization theory provides the foundational grammar of conflict-of-laws reasoning. Whether expressed as “closest connection,” “most significant relationship,” or structured connecting factors, the underlying inquiry continues to revolve around identifying the legal system that constitutes the normative center of the dispute.

49

Thus, the theory should be understood not as a static historical doctrine but as a structural paradigm adaptable to contemporary regulatory complexity.

Savigny distinguished between various categories of legal relationships, such as: personal status, property rights, contractual obligations and family relations. For each category, he identified specific connecting factors designed to reflect the internal logic of the relationship. This structural differentiation laid the groundwork for modern codifications of conflict rules and influenced subsequent legislative developments across Europe.

Although Savigny’s theory established a coherent and elegant system, critics argued that it was overly abstract and insufficiently responsive to socio-political realities.

Twentieth-century German scholars, particularly Ernst Kegel, advocated a more policy-sensitive approach. They emphasized that conflict rules cannot be entirely neutral; they inevitably reflect value judgments and regulatory objectives.

The functional approach suggested that the purpose of substantive norms should influence choice-of-law decisions, fairness and predictability must be balanced and state regulatory interests may justify deviations from strict localization. This reorientation introduced a degree of flexibility into German PIL while maintaining systematic rigor [13, p. 740].

Modern German doctrine increasingly recognizes party autonomy as a central principle in contractual relations. The freedom of parties to choose the applicable law has become a cornerstone of European PIL, particularly under the Rome I Regulation. This development illustrates the transition from rigid territorialism to regulatory pluralism.

The integration of European Union law has fundamentally reshaped national systems of PIL. Key legislative instruments include: Regulation (EU) 593/2008 (Rome I) [10],

Regulation (EC) 864/2007 (Rome II) [11], Regulation (EU) 1215/2012 (Brussels I Recast) [12]. These instruments have harmonized significant areas of jurisdiction and choice-of-law rules, reducing fragmentation across Member States.

German legal scholarship has actively contributed to the interpretation and development of these regulations, ensuring doctrinal continuity while adapting to supranational governance structures.

Recent scholarship highlights several emerging tendencies: increased reliance on flexible connecting factors, growing importance of overriding mandatory provisions, interaction between human rights law and conflict-of-laws principles, digitalization and cross-border online transactions. Moreover, globalization has intensified dialogue between European and non-European conflict-of-laws systems, leading to a more transnational perspective.

The structural principles of German PIL have significantly influenced legislative reforms in Eastern Europe, including Ukraine. Concepts such as the “closest connection” principle and structured categorization of conflict rules demonstrate the enduring impact of German scholarship [9].

Conclusions. Thus, the evolution of PIL demonstrates a gradual transition from the classical model of neutral conflict-of-laws regulation to a modern multilevel and normatively sensitive approach. A decisive influence on the formation of classical doctrine was exerted by the theory of Friedrich Carl von Savigny, who laid the foundations of the localization approach, according to which every private legal relationship possesses its own “seat” and should be governed by the legal order with which it is most closely connected. The system of bilateral conflict-of-laws rules proposed by Savigny established a universal methodology for determining the applicable law and became the cornerstone of modern conflict of laws.

At the same time, the development of international commerce, social regulation, and the constitutionalization of private law revealed the limitations of a purely formal approach to the localization of legal relationships. Contemporary PIL increasingly takes into account the substantive consequences of the choice of applicable law, the necessity of protecting weaker parties, and the principles of legal certainty, predictability, and the balance between private and public interests. An important role in this transformation has been played by European integration and the harmonization of conflict-of-laws regulation within the European Union, which contributed to the emergence of a supranational and multilevel legal order.

Consequently, modern PIL does not reject Savigny’s classical legacy but rather adapts it to the conditions of an increasingly globalized legal environment. While preserving the fundamental principles of localization and the search for the closest connection, contemporary conflict-of-laws methodology combines party autonomy, flexible connecting factors, constitutional values, and mechanisms of transnational coordination, thereby ensuring a balance between legal certainty and justice in the regulation of cross-border private legal relations.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. A European Framework for private international law: current gaps and future perspectives, edited by Kramer X., de Rooij M., Lazić V., Blauwhoff R., Frohn L. Brussels: European Parliament, 2012. DOI: 10.2861/42538. URL: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121219ATT58300/20121219ATT58300EN.pdf>

2. Basedow J. *The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2023. URL: <https://www.mohrsiebeck.com/en/book/the-law-of-open-societies-9783161614262>
3. Hacker P. *The European AI Liability Directives – Critique of a Half-Hearted Approach and Lessons for the Future*. 2022. 80 pp. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4279796
4. Hein J., Kieninger E.-M., Rühl G. *How European is European Private International Law*. 2020. DOI: 10.1017/9781780689180. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/how-european-is-european-private-international-law/2D9A80063CD870CAF3943AE144D05384>
5. Kegel G., Schurig K. *Internationales Privatrecht*. 9. Aufl. München: C.H. Beck, 2004. URL: <https://worldcat.org/title/54897889>
6. Michaels R. *Globalization and Private International Law*. *SSRN Electronic Journal*, 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4411324
7. Michaels R. *Private Law Theory and the “Global Legal Community”*. *German Law Journal*. 2022. Vol. 23. Issue 6. pp. 851–861. DOI: 10.1017/glj.2022.56. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/private-law-theory-and-the-global-legal-community/6CF05C40CF02D7DAEF2FD30C42865242>
8. Michaels R.C. *The Re-State-Ment of Non-State Law: The State, Choice of Law, and the Challenge From Global Legal Pluralism*. 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/37809578_The_Re-State-Ment_of_Non-State_Law_The_State_Choice_of_Law_and_the_Challenge_From_Global_Legal_Plu
9. *Private International Law in the European Union*. Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine, published on 17 April 2025. URL: https://research.rada.gov.ua/en/news/news_en/76106.html
10. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). *OJ L 177*, 4.7.2008, pp. 6–16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2008/593/oj/eng> (date of access: 20.05.2026)
11. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). *OJ L 199*, 31.7.2007, pp. 40–49. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2007/864/oj/eng> (date of access: 20.05.2026)
12. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). *OJ L 351*, 20.12.2012, pp. 1–32. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng> (date of access: 20.05.2026)
13. Rühl G., Hein J. *Towards a European Code on Private International Law? Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht*. *The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, Bd. 79, H. 4 (Oktober 2015), pp. 701–751. DOI: 10.1628/003372515X14373846829991. URL: <https://www.jstor.org/stable/24541566>
14. Savigny F.C. *Private International Law and the Retrospective Operation of Statutes: A Treatise on the Conflict of Laws and the Limits of Their Operation in Respect of Place and Time*. Edinburgh: T&T Clark, 1880. URL: <https://archive.org/details/cu31924018809010>
15. Savigny F.C. *System of the Present Roman Law* (Archive.org). URL: <https://archive.org/details/systemofpresentr00saviuoft>

REFERENCES:

1. *A European Framework for private international law: current gaps and future perspectives*, edited by Kramer X., de Rooij M., Lazić V., Blauwhoff R., Frohn L. Brussels: European Parliament, 2012. DOI: 10.2861/42538. URL: <https://www.europarl.europa.eu/document/activities/cont/201212/20121219ATT58300/20121219ATT58300EN.pdf> [in English]
2. Basedow J. *The Law of Open Societies: Private Ordering and Public Regulation in the Conflict of Laws*. Tübingen: Mohr Siebeck, 2023. URL: <https://www.mohrsiebeck.com/en/book/the-law-of-open-societies-9783161614262>

- <https://www.mohrsiebeck.com/en/book/the-law-of-open-societies-9783161614262> [in English]
3. Hacker P. The European AI Liability Directives – Critique of a Half-Hearted Approach and Lessons for the Future. 2022. 80 pp. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4279796 [in English]
  4. Hein J., Kieninger E.-M., Rühl G. How European is European Private International Law. 2020. DOI: 10.1017/9781780689180. URL: <https://www.cambridge.org/core/books/how-european-is-european-private-international-law/2D9A80063CD870CAF3943AE144D05384> [in English]
  5. Kegel G., Schurig K. Internationales Privatrecht. 9. Aufl. München: C.H. Beck, 2004. URL: <https://worldcat.org/title/54897889> [in English]
  6. Michaels R. Globalization and Private International Law. SSRN Electronic Journal, 2023. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4411324 [in English]
  7. Michaels R. Private Law Theory and the “Global Legal Community”. German Law Journal. 2022. Vol. 23. Issue 6. pp. 851–861. DOI: 10.1017/glj.2022.56. URL: <https://www.cambridge.org/core/journals/german-law-journal/article/private-law-theory-and-the-global-legal-community/6CF05C40CF02D7DAEF2FD30C42865242>
  8. Michaels R.C. The Re-State-Ment of Non-State Law: The State, Choice of Law, and the Challenge From Global Legal Pluralism. 2005. URL: https://www.researchgate.net/publication/37809578_The_Re-State-Ment_of_Non-State_Law_The_State_Choice_of_Law_and_the_Challenge_From_Global_Legal_Plu [in English]
  9. Private International Law in the European Union. Research Service of the Verkhovna Rada of Ukraine, published on 17 April 2025. URL: https://research.rada.gov.ua/en/news/news_en/76106.html [in English]
  10. Regulation (EC) No 593/2008 of the European Parliament and of the Council of 17 June 2008 on the law applicable to contractual obligations (Rome I). *OJ L 177*, 4.7.2008, pp. 6–16. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2008/593/oj/eng> [in English] (date of access: 20.05.2026)
  11. Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II). *OJ L 199*, 31.7.2007, pp. 40–49. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2007/864/oj/eng> [in English] (date of access: 20.05.2026)
  12. Regulation (EU) No 1215/2012 of the European Parliament and of the Council of 12 December 2012 on jurisdiction and the recognition and enforcement of judgments in civil and commercial matters (recast). *OJ L 351*, 20.12.2012, pp. 1–32. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2012/1215/oj/eng> [in English] (date of access: 20.05.2026)
  13. Rühl G., Hein J. Towards a European Code on Private International Law? *Rabels Zeitschrift für ausländisches und internationales Privatrecht. The Rabel Journal of Comparative and International Private Law*, Bd. 79, H. 4 (Oktober 2015), pp. 701-751. DOI: 10.1628/003372515X14373846829991. URL: <https://www.jstor.org/stable/24541566> [in English]
  14. Savigny F.C. Private International Law and the Retrospective Operation of Statutes: A Treatise on the Conflict of Laws and the Limits of Their Operation in Respect of Place and Time. Edinburgh: T&T Clark, 1880. URL: <https://archive.org/details/privateinternati00saviuoft> [in English]
  15. Savigny F.C. System of the Present Roman Law (Archive.org). URL: <https://archive.org/details/systemofpresentr00saviuoft> [in English]

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

АКТУАЛЬНІ ДОСЛІДЖЕННЯ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

UDC: 341.231.14:004.8:342.7

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.53-64>

Anastasiia Labyk,

PhD candidate,

Assistant Professor of the Department of

International Law and Comparative Law,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi

National University, Ukraine

e-mail: a.labyk@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0009-0005-1376-6771>

ALGORITHMIC DISCRIMINATION AS A THREAT TO DIGITAL HUMAN RIGHTS: A THEORETICAL AND LEGAL DIMENSION

The article investigates the issues regarding the protection of digital human rights in the context of the rapid implementation of artificial intelligence systems and automated decision-making within the public sector. Particular emphasis is placed on the emergence of a new phenomenon – algorithmic discrimination, which poses a serious threat to the principle of equality and creates unprecedented challenges for traditional anti-discrimination mechanisms. Algorithmic discrimination is defined as a latent, unintentional form of unfair or biased treatment towards an individual or a group of individuals possessing one or more protected characteristics, which is caused by the functioning of automated decision-making systems and lies in the large-scale and self-reinforcing restriction of their rights as a result of processing historically biased source data or applying neutral proxy variables.

The article identifies and analyses the key characteristics of this phenomenon: the latent nature and insufficient transparency of the operation of algorithms, which hinder the detection of biased treatment until the violations acquire a systematic character; the absence of intent to restrict the rights of a specific individual or group of individuals, as well as the predominantly indirect nature of algorithmic discrimination; the use of proxy variables, which have a neutral character but, due to existing historical biases in society, can lead to unequal treatment; intersectionality or its cross-cutting nature, caused by the combination of several protected characteristics; a significantly accelerated and large-scale character compared to the traditional understanding of discrimination, caused by the automation of decision-making, as well as the "feedback loop", whereby the operation of algorithms further amplifies the existing unfair treatment of certain protected groups within society.

The article demonstrates that the opacity of algorithms precludes the effective application of the classical standards for the allocation of the burden of proof under Article 14 of the ECHR, as it deprives the applicant of the tools necessary to establish a causal link between the source data, algorithmic processes, and discriminatory treatment. The study also substantiates the necessity of expanding the human rights protection doctrine and adapting the approaches of the ECtHR, incorporating the concept of "explainable artificial intelligence", in order to guarantee equitable protection against algorithmic bias.

Keywords: *human rights, digital rights, artificial intelligence, digitalisation of international law, European Court of Human Rights, algorithmic discrimination.*

Лабик Анастасія. Алгоритмічна дискримінація як загроза цифровим правам людини: теоретико-правовий вимір.

У статті досліджується проблематика захисту цифрових прав людини в умовах стрімкого впровадження систем штучного інтелекту та автоматизованого прийняття рішень у публічний сектор. Акцентовано увагу на виникненні нового явища — алгоритмічної дискримінації, що становить серйозну загрозу принципу рівності та створює безпрецедентні виклики для традиційних антидискримінаційних механізмів. Сформульовано визначення алгоритмічної дискримінації як прихованої, ненавмисної форми несправедливого чи упередженого ставлення до особи або групи осіб, які володіють однією чи кількома захищеними ознаками, що спричинена функціонуванням систем автоматизованого прийняття рішень, яка полягає у масштабному та самопідсилюваному обмеженні їхніх прав внаслідок обробки історично упереджених вихідних даних чи застосування нейтральних проксі-змінних.

У статті виокремлено та проаналізовано ключові ознаки цього явища: латентний характер та недостатня прозорість роботи алгоритмів, які перешкоджають виявленню упередженого ставлення, поки порушення не набудуть систематичного характеру; відсутність умислу на обмеження прав конкретної особи чи групи осіб, а також переважно непрямий характер алгоритмічної дискримінації; використання проксі-змінних, які мають нейтральний характер, проте через існуючі в суспільстві історичні упередження можуть призводити до нерівного ставлення; інтерсекційність або перехресний характер, зумовлений поєднанням кількох захищених ознак; суттєво пришвидшений та масштабний характер порівняно із традиційним розумінням дискримінації, зумовлений автоматизацією прийняття рішень, а також «зворотної петлі», при якому робота алгоритмів ще більше підсилює існуючу в суспільстві несправедливість поводження щодо окремих захищених груп.

Доведено, що непрозорість алгоритмів унеможливує ефективне застосування класичних стандартів покладення тягаря доказування за статтею 14 ЄКПЛ, оскільки позбавляє заявника інструментів для встановлення причинно-наслідкового зв'язку між вихідними даними, алгоритмічними процесами та дискримінаційним поводженням. Обґрунтовано необхідність розширення правозахисної доктрини та адаптації підходів ЄСПЛ з урахуванням концепції «пояснюваного штучного інтелекту» задля гарантування справедливого захисту від алгоритмічної упередженості.

Ключові слова: права людини, цифрові права, штучний інтелект, цифровізація міжнародного права, Європейський суд з прав людини, алгоритмічна дискримінація.

Introduction. Today, the global community faces previously unknown challenges associated with rapid digitalisation, which has permeated virtually all spheres of social life. Originating in business and the information technology sector proper, this process has gradually extended to the public sector, precipitating significant transformations in classical approaches to public administration and the field of public services. It is also important to note the large-scale impact of digitalisation on the private life of individuals, their everyday routines, leisure, and communication with one another. On the one hand, emerging technologies have significantly simplified the implementation of certain human rights, such as the right to freedom of expression or the right to access information, the exercise of which has become easier due to the availability of digital devices and access to the Internet. On the other hand, human activity in the virtual environment has rendered individuals more vulnerable in matters concerning the protection of private life, personal data, security,

equality, and non-discrimination.

Statistics for 2025 demonstrate the exceptionally rapid pace of digitalisation and the implementation of artificial intelligence technologies. According to data from the Ministry of Digital Transformation, the overall level of digital literacy among the population of Ukraine has increased significantly over the past five to six years. In particular, the percentage of surveyed Ukrainians who have not acquired any digital skills decreased from 15 per cent in 2019 to 4 per cent in 2025. At the same time, the proportion of respondents possessing basic digital skills grew by 10 per cent over the same period [1].

With regard to the use of artificial intelligence, a study conducted by the Kyiv International Institute of Sociology produced the following findings: 64 per cent of the surveyed Ukrainians do not use AI at all (12 per cent of them are entirely unaware of its existence, whilst 52 per cent are familiar with it but utilise it in neither their professional nor private lives). Among the 26 per cent of respondents who are aware of and have practically applied artificial intelligence technologies, only 12 per cent actively integrate them into their daily lives [21]. Thus, despite the fact that more than 10 per cent of the survey participants have never heard of the existence of AI, a significant proportion of the population is currently gradually using it in their work or daily lives.

It is noteworthy that half of the surveyed Ukrainians have, at least once in their lives, made a decision based on responses generated by an AI assistant [1]. Such statistics appear rather alarming, particularly where such conclusions affected the exercise of rights, freedoms, or legitimate interests. In particular, the issue of the use of artificial intelligence systems in the administration of justice has become quite acute today. For instance, in July 2024, the Superior Court of Cabarrus County (North Carolina, USA) examined the issue of imposing disciplinary liability on a lawyer who had utilised ChatGPT during the preparation of procedural documents in a case. In the course of the proceedings, the court discovered citations and conclusions generated by artificial intelligence, purportedly drawn from judicial decisions which, at that time, did not exist at all [9]. A similar issue was also identified in a judgment of the Federal Circuit and Family Court of Australia of August 2024, in which the Court established a breach of the rules of professional ethics by a lawyer, following which a restriction on the practice of law was imposed upon him. The aforementioned violation consisted in the fact that the lawyer had submitted to the court a list of extracts from judicial decisions and precedents in cases similar to the one being heard; however, this list had been entirely generated by artificial intelligence [3].

Unfortunately, such instances are increasingly encountered in the practice of foreign courts. Domestic judicial practice has been no exception regarding the delegation by parties to the proceedings of their duties concerning the formulation of legal conclusions, arguments, and the substantiation of legal positions, including to AI assistants. For instance, in the ruling of the Administrative Cassation Court within the Supreme Court of 15 January 2026 in case no. 240/14153/24, the Court pointed to purportedly established legal conclusions of the Grand Chamber and the Supreme Court, specifying case numbers and dates of judgments, which had been cited in the cassation appeal lodged by the Main Directorate of the Pension Fund of Ukraine. The court's attention was drawn to the fact that the cited legal conclusions of the Grand Chamber of the Supreme Court corresponded so closely to the appellant's position that they appeared implausible. Following a thorough verification, it transpired that the analysed argumentation was a manifestation of so-called AI "hallucinations", whereby the system presents generated responses as authentic, corroborating them with references to fictitious sources [22; 20, c. 4].

The aforementioned examples demonstrate the necessity for the adequate legal

regulation of the relations arising in connection with open access to artificial intelligence technologies and their large-scale implementation in the field of public administration. It is evident that the absence of ethical norms and clear legislative restrictions in this field may precipitate unjustified interferences with an individual's private life and the violation of their fundamental rights. One manifestation of such violations may be identified as algorithmic discrimination – a recently emerged phenomenon, directly linked to automated decision-making processes. The present paper endeavours to examine the concept and characteristic features of algorithmic discrimination, as well as to identify the key issues precluding its complete elimination.

The objective of the article is a comprehensive theoretical and legal analysis of the essence and key characteristics of algorithmic discrimination as a novel challenge to digital human rights in the context of the development of artificial intelligence technologies.

Literature Review. The issue of the impact of automated systems on the implementation of fundamental human rights and freedoms is the focus of attention for a broad range of domestic and foreign scholars. The foundational principles for understanding the hidden nature of algorithms and the "black box" concept were established in the works of researchers such as F. Pasquale, C. O'Neil, and L. Edwards. The specific features of the transformation of European anti-discrimination law under the influence of artificial intelligence technologies have been comprehensively examined by F. Zuiderveen Borgesius, R. Xenidis, and M. Veale. Their works demonstrate the ineffectiveness of classical human rights protection mechanisms in combating algorithmic bias. Furthermore, particular attention has been devoted to the issue of algorithmic discrimination by J. Adams-Prassl, R. Binns, A. Kelly-Lyth, N. Rébé, B. L. Garrett, C. Rudin, and others.

With regard to domestic scholars, the issue of algorithmic discrimination has been partially addressed in the works of O. Orlov, Yu. Hurtovyi, S. Karandin, Yu. Tkach, V. Odnokolov, T. Petrenko, and others.

At the same time, it is essential to note that the overwhelming majority of studies focus on the technical and ethical aspects of the functioning of artificial intelligence. Meanwhile, issues concerning the legal nature and distinctive features of algorithmic discrimination remain insufficiently explored.

Results and Discussion. It is important to note that the phenomenon of algorithmic discrimination has emerged relatively recently. Nevertheless, contemporary research demonstrates its significant negative impact on the ability of certain social groups, united by a particular protected characteristic, to fully realise their fundamental rights and freedoms on an equal footing with others. Algorithmic discrimination is exceedingly difficult to identify: often, certain patterns become discernible only when they acquire a large-scale character. Regrettably, expectations regarding the absolute objectivity of automated decision-making have proven unfounded. The practice of applying AI systems has confirmed that algorithms are also susceptible to discrimination. Scholars attribute this issue to two categories of causes. The first is identified as the fact that algorithmic systems can inherit bias from a human operator, as source data frequently contain stereotypes, the under-representation of a particular group, or the intentional provision of incomplete or erroneous data. The second cause pertains to the operation of the systems themselves, which may disregard the metrics of small minority groups in order to generate more accurate results for the overall sample [16, c. 1]. Scholars cite the COMPAS (Correctional Offender Management Profiling for Alternative Sanctions) software, implemented in certain states of the United States, as a prominent example of biased treatment. The system is frequently

accused of bias on the grounds of race and gender, which results in more frequent refusals of early release from serving a sentence for black individuals compared to white individuals, as well as for men in comparison to women [14, c. 2]. A study carried out in California in 2021 revealed significant disparities in the treatment of individuals of different races concerning the provision of mortgage loans. The analysis of the responses, which were based on underwriting algorithms, demonstrated alarming statistics: prospective borrowers of colour were refused loans 40 to 80 per cent more frequently than white applicants. A similar issue was also identified during the monitoring of a programme used by the United States healthcare system on a commercial basis to determine the morbidity risk within the population. The primary criterion was financial healthcare expenditure: higher expenditure indicated a higher morbidity risk. However, the analysis of the practical application of the respective software revealed a systemic error that significantly underestimated the needs of African Americans. Their lower medical expenditure was more frequently attributable to low income, an inferior quality of medical care, and other factors, rather than to a lower morbidity risk [4]. The aforementioned examples demonstrate the prevalence of the phenomenon of algorithmic discrimination, which engenders high risks of human rights violations as a consequence of the use of automated decision-making systems.

In the works of foreign legal scholars, algorithmic discrimination is defined as unfair or biased treatment towards a group of individuals possessing a certain common characteristic, caused by the application of artificial intelligence technologies in decision-making processes [15, c. 3]. At the same time, it should be noted that such an interpretation is incomplete and fails to fully reflect the legal nature of this phenomenon. In order to better understand it, we shall first outline the key characteristics of algorithmic discrimination, on the basis of which we will be able to formulate its most comprehensive definition.

57

The first characteristic of algorithmic discrimination, which has already been mentioned above, should be considered its hidden, latent nature. This feature is frequently elucidated through the term artificial intelligence "black box", which demonstrates the problem of understanding algorithms and the explainability of the decisions adopted. Unlike traditional forms of discrimination, where the inequality of treatment or the unreasonableness of an adopted decision is obvious, algorithmic bias or unfairness is considerably more difficult to identify. This is associated with the low predictability of automated decisions: it is often exceedingly difficult or even impossible to foresee the conclusion the system will reach as a result of processing the source data. In this regard, theorists distinguish two models of comprehensible artificial intelligence: interpretable and explainable AI. The former entails the provision of clear information regarding the logic of the algorithms and the decision-making process, that is, precisely which source data are taken as a basis and how the system for their processing operates. The latter model entails the explainability of the adopted decision post factum [8, c. 2].

The European Union was among the first to take significant steps towards ensuring human rights in automated decision-making processes that produce legal effects. Thus, the General Data Protection Regulation enshrines the vital principle of transparency in the activities of authorised entities (Recital 39), the right of the data subject to be informed about the use of automated systems when decisions are made concerning them, the logic involved, the impact of such decisions, and their possible consequences (Article 15(1)(h)), as well as the right not to be subject to a decision based solely on automated processing and the right to challenge it (Article 22) [12]. With the entry into force of the 2024 EU Artificial Intelligence Act, the 'right to an explanation of individual decision-making' was established. It provides an individual, in respect of whom a decision has been taken using 'high-risk' artificial

intelligence systems, with the opportunity to request clear and meaningful explanations of the role of the artificial intelligence system in the decision-making procedure and the main elements of the decision taken (Art. 86) [13].

It is interesting that such a latent character of algorithmic discrimination gives rise to significant procedural obstacles in protecting the human right not to be subjected to discrimination. Indeed, according to the case-law of the European Court of Human Rights, the burden of proof regarding the existence of discriminatory treatment rests with the applicant [11, c. 280]. Only in rare cases, when a certain sphere falls within the exclusive competence of state authorities, or where proving discrimination appears impossible or excessively difficult, can this burden be shifted to the Government of the State accused of violating Article 14 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (the Court reached such a conclusion in the cases of *Anguelova v. Bulgaria*, *Cînța v. Romania*, etc.) [6; 7]. The 1950 Convention or the protocols thereto do not explicitly enshrine a prohibition of algorithmic discrimination, which leads to the conclusion that the rules of proof established for Article 14 of the ECHR apply. This, in turn, creates legal gaps in cases where the operator of AI systems themselves cannot explain the logic behind the operation of the algorithms. The 'black box' model effectively deprives the applicant of the opportunity to prove inequality of treatment compared to other persons, as it cannot ensure the transparency of the causal link between the unfair treatment and a specific protected characteristic of the individual. In this context, the question arises as to whether the Strasbourg Court is ready to depart from its traditional approach to proof in order to ensure and protect individual rights related to the operation of AI systems – a question that remains open today.

Despite existing international legal guarantees, the 'black box' problem persists, as in the operation of most modern automated decision-making systems, the analysis of factual data constitutes only a part of the respective operation. The other part consists of prediction, on which individual decisions affecting the exercise of a person's rights and freedoms are often based [5, c. 224]. Either way, the only component that can realistically be clearly regulated is the input data. However, even strict control over the content of the inputted information is not the lever that can eradicate algorithmic discrimination. The input data may not explicitly contain criteria that cause unequal treatment, but certain structural biases that have developed historically may be embedded within it [10, c. 3]. This leads us to the next characteristic feature of algorithmic discrimination, which is the absence of intent to commit it.

Researchers in this field point out that the most common type of discriminatory treatment caused by the operation of artificial intelligence is precisely indirect discrimination. It results from a general state policy implemented without taking into account the needs or specific characteristics of particular social groups. The relevant generalised data, which primarily reflect the needs of the dominant category of the population, become the basis for the operation of algorithms, thereby causing discriminatory treatment towards minorities. Given that intent is a purely human characteristic, it would be unfair to define algorithmic discrimination as intentional in every case. An exception to this rule could only be the deliberate programming of algorithms to process input data differently depending on a specific characteristic of a person (for example, sex or racial origin). Evidently, such actions are quite rare and significantly simplify the procedure of proving discriminatory treatment. However, indirect discrimination occurs most frequently, driven by historical biases, as previously mentioned, or by incorrect labelling or imbalanced sampling, which indirectly lead to an unfair decision

or treatment [2, c. 150]. The lack of transparency in the operation of algorithms only exacerbates the problems of proving indirect algorithmic discrimination, as the motives for the decision taken, its grounds, and the actual reasoning and processing that made the adoption of such a decision possible become unclear.

Another important characteristic of algorithmic discrimination, which is closely related to the previous one, is the use of proxy variables in the machine learning process. Thus, in most cases, the operator does not embed specific protected characteristics into the operation of algorithms, such as social origin, gender, racial or national origin, but uses criteria that at first glance are completely free from bias. At the same time, a deeper analysis of the practice of their application may reveal unequal treatment in respect of a certain social group. Such neutral criteria may relate, for example, to a person's place of residence, their postcode, etc., from which their nationality or race can be inferred; career breaks (especially if they are of approximately the same duration), which may indicate childcare leave (hence, the data subject is female), and others [19, c. 13]. Thus, the use of proxy variables further complicates the process of proving discriminatory treatment in the absence of explicit protected characteristics embedded into the operation of algorithms.

The next feature is the intersectionality of algorithmic discrimination. The current regulatory framework governing the prohibition of discrimination, at both national and international levels, focuses on a single protected characteristic. That is to say, when speaking of unequal treatment, we usually mean sex, skin colour, religious beliefs, political opinions, or location, etc. In the operation of automated decision-making systems, such an approach loses its relevance, and existing human rights protection mechanisms are no longer capable of fully guaranteeing justice for individuals endowed with multiple protected characteristics. Despite the fact that artificial intelligence technologies are inherently self-learning, they were nonetheless primarily shaped by humans and reflect existing social relations, which are complex in nature and cannot be artificially structured into layers or groups depending on a specific trait. Possessing characteristics such as age, sex, or skin colour, an individual may become a victim of so-called 'intersectional' discrimination, which is based on a combination of several characteristics [17, c. 740]. For instance, in the judgment of the Grand Chamber of the Court of Justice of the EU of 18 March 2014 in the case "Z v A Government Department, The Board of Management of a Community School", the Court found no discrimination against a woman with a disability who was refused maternity leave. Her disability was caused by the absence of a uterus, which compelled her to resort to surrogacy. Given that the woman was not pregnant, the CJEU saw no violation in the refusal, separating such characteristics as sex and disability rather than considering them in combination [18]. In this situation, a profound analysis of the reasons that led to the inability to become pregnant and give birth to a child was not carried out; that is, the existence of grounds for refusing to provide social guarantees led indirectly to such a protected characteristic as the applicant's disability. Undoubtedly, today more than ever, there is a timely need to improve the system of legal guarantees and to detail the regulation of the operation of algorithms in the context of multiple or intersectional discrimination.

Another characteristic feature of algorithmic discrimination lies in its self-reinforcement, which is referred to as the 'feedback loop effect'. This feature demonstrates structural errors that are embedded into the operation of artificial intelligence systems and acquire an even greater scale in the course of their operation, leading to the deepening of existing inequality. A vivid example of such self-justification is the deployment of software designed to identify areas with a higher crime rate that require stricter control and the

presence of law enforcement officers. Learning from data obtained from the reports of police officers who more frequently patrolled areas compactly populated by national minorities or persons of a different racial or ethnic origin, the system automatically identified these areas as more dangerous. In the prediction process, it was precisely these areas that were classified as requiring stricter police supervision. Regardless of the fact that the crime rate could be approximately the same across all monitored territories, it was precisely the greater presence of law enforcement authorities that led to more frequent recording of offences in these specific areas, which once again led to the confirmation of their 'dangerous' status [2, c. 151]. In fact, the feedback loop effect is inherent in discrimination based not on system errors, but on historical prejudices or stereotypes embedded within it, which are characteristic of the society of a particular state or region. In other words, where unequal treatment of members of a particular group already exists, the automation of decision-making affecting the legal status of an individual further exacerbates this inequality.

Finally, it is worth mentioning such characteristics of algorithmic discrimination as its scalability and automation. Compared to the bias inherent in a specific individual (for example, an employer who refuses to employ members of national minorities, persons over the age of 45, or single mothers), which is predominantly local in nature and affects the interests of a small number of people, algorithmic injustice can take on a nationwide scale. This is particularly the case when such biases occur in the operation of algorithms that make decisions on the granting or denial of social benefits or loans, or within predictive justice, which is becoming increasingly widespread with the development of information and communication technologies and artificial intelligence.

Summarising the characteristics outlined above, we have concluded that there is a need to expand the traditional doctrinal definition of discrimination to fully reflect the legal nature and specific features of algorithmic discrimination. In view of this, we propose the following definition. Algorithmic discrimination is a hidden, predominantly unintentional form of unfair or biased treatment of an individual or a group of persons possessing one or more protected characteristics, caused by the functioning of automated decision-making systems, which consists in the large-scale and self-reinforcing restriction of their rights resulting from the processing of historically biased source data or the application of neutral proxy variables.

Conclusions. Thus, large-scale digitalisation and the rapid implementation of artificial intelligence technologies in the fields of public administration, justice, business, and many other areas have led to the formation of new challenges for international human rights law. One of these is the phenomenon of algorithmic discrimination, which constitutes biased treatment of persons possessing protected characteristics as a result of the implementation of automated decision-making systems. On the basis of the research conducted, a number of characteristic features have been identified that distinguish it from other types of discriminatory treatment. These include: a) its hidden and predominantly indirect nature, due to the insufficient transparency of algorithms programmed to make legally significant decisions; b) its unintentional nature, demonstrating the absence of intent on the part of either the software as such or its operator to restrict the rights of a specific social group; c) the use of neutral proxy variables, which complicates proving the causal link between the input data and unfair treatment; d) intersectionality, meaning biased treatment of an individual resulting from a combination of several protected characteristics that lead to unfair treatment only in their entirety; e) the feedback loop effect of algorithmic discrimination, in which bias in automated decision-making exacerbates existing social inequality; f) the automation of processes leading to the occurrence of systemic errors that

cause discriminatory treatment. The analysis of these features allows for the conclusion regarding the extreme relevance of the issues under study and the need to improve international and national regulatory frameworks to ensure the equality of individuals in the context of the automation of decision-making processes that have legal consequences. This creates the necessary doctrinal foundation for the development of new standards of proof and the implementation of the principles of explainable artificial intelligence into international and domestic human rights practice.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. 42 % дорослих і 70 % підлітків користуються ШІ в Україні: результати дослідження Дія.Освіта. Прес-офіс Міністерства цифрової трансформації України, 2025. URL: <https://thedigital.gov.ua/news/education/42-doroslykh-i-70-pidlitkiv-korystuiutsia-shi-v-ukrayini-rezultaty-doslidzennia-dii-aosvita> (дата звернення: 14.05.2026).
2. Adams-Prassl J., Binns R., Kelly-Lyth A. Directly discriminatory algorithms. The modern law review. 2023. Vol. 86 (1). P. 144-175. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12759> (date of access: 14.05.2026).
3. Australian lawyer who submitted fake AI cases allowed to stay in practice. The Law Society Gazette. September 5, 2025. URL: <https://www.lawgazette.co.uk/news/australian-lawyer-who-submitted-fake-ai-cases-allowed-to-stay-in-practice/5124347.article> (date of access: 14.05.2026).
4. Bains C. The legal doctrine that will be key to preventing AI discrimination. Brookings Institution. September 13, 2024. URL: <https://www.brookings.edu/articles/the-legal-doctrine-that-will-be-key-to-preventing-ai-discrimination/> (date of access: 14.05.2026).
5. Berk R. A. Artificial intelligence, predictive policing, and risk assessment for law enforcement. Annual Review of Criminology. 2021. Vol. 4 (1). P. 209-237. URL: <https://lnk.ua/zN2K7yY47> (date of access: 14.05.2026).
6. Case of Anguelova v. Bulgaria : Judgement of the European Court of Human Rights. June 13, 2002. Application no. 38361/97. HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-60505%22%7D> (date of access: 14.05.2026).
7. Case of Cînța v. Romania : Judgement of the European Court of Human Rights. February 18, 2020. Application no. 3891/19. HUDOC - European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-201533%22%7D> (date of access: 14.05.2026).
8. Garrett B. L., Rudin C. Interpretable algorithmic forensics. Proceedings of the National Academy of Sciences. 2023. Vol. 120. № 41. P. 1-9. URL: <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.2301842120> (date of access: 14.05.2026).
9. Generative Artificial Intelligence and its Use in the Superior Court of Cabarrus County (District 25). Administrative Order of the Superior Court of Cabarrus County (District 25) dated July 23, 2024. URL: <https://nccriminallaw.sog.unc.edu/wp-content/uploads/sites/4/2026/04/Administrative-Order-Generative-AI-July-23-2004.pdf> (date of access: 14.05.2026).
10. Perets O., Stagno E., Ben Yehuda E. and others. Inherent bias in electronic health records: a scoping review of sources of bias. ACM Transactions on Intelligent Systems and Technology. 2025. P. 1-26. URL: <https://doi.org/10.1101/2024.04.09.24305594> (date of access: 14.05.2026).
11. Rébé N. Artificial Intelligence: Crime, War, and Justice. Ethics International Press, 2023. 345 p. URL: https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=juQWEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA267&dq=%2Balgorithmic%2Bdiscrimination%2Bechr&ots=20xvzsLHvK&sig=GsbkrGDO847L8_82HSPaQ9VUdpo&redir_esc=y#v=onepage&q=algorithmic%20discrimination%20echr&f=false (date of access: 14.05.2026).

12. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). № 32016R0679. April 27, 2016. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32016R0679> (date of access: 14.05.2026).
13. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). № 32024R1689. June 13, 2024. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng> (date of access: 14.05.2026).
14. Rodà A. The COMPAS case: an educational journey for explaining fairness in AI-based applications. CEUR Workshop Proceedings. 2025. Vol. 3961. P. 1-9. URL: <https://ceur-ws.org/Vol-3961/paper4.pdf> (date of access: 14.05.2026).
15. Varona D., Suárez J. L. Discrimination, bias, fairness, and trustworthy AI. Applied Sciences. 2022. Vol. 5826. Art. 12. P. 1-13. URL: <https://www.mdpi.com/2076-3417/12/12/5826> (date of access: 14.05.2026).
16. Wang X., Zhang Y., Zhu R. A brief review on algorithmic fairness. Management System Engineering. 2022. Vol. 1. P. 1-13. URL: <https://link.springer.com/article/10.1007/s44176-022-00006-z> (date of access: 14.05.2026).
17. Xenidis R. Tuning EU equality law to algorithmic discrimination: Three pathways to resilience. Maastricht Journal of European and Comparative Law. 2020. Vol. 27 (6). P. 736-758. URL: <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X20982173> (date of access: 14.05.2026).
18. Z v A Government Department, The Board of Management of a Community School : Judgment of the Court (Grand Chamber). May 12, 2014. Case C-363/12. EUR-Lex. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CA0363&qid=1774239213111> (date of access: 14.05.2026).
19. Zuiderveen Borgesius F. Discrimination, artificial intelligence, and algorithmic decision-making. Council of Europe, Directorate General of Democracy, 2018. 51 p. URL: <https://arxiv.org/pdf/2510.13465> (date of access: 14.05.2026).
20. В. Крат. Штучний інтелект і судочинство. 6 грудня 2024 року. 18 с. URL: https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_Shtychn_intel_Sydoch.pdf (дата звернення: 14.05.2026).
21. Використання штучного інтелекту населенням України : пресреліз підготовлений президентом КМІС Володимиром Паніотто. Київський міжнародний інститут соціології, 2025. URL: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1528&page=1> (дата звернення: 14.05.2026).
22. ШІ та правнича діяльність: як реагують суди. Національна асоціація адвокатів України, 5 березня 2026 р. URL: <https://unba.org.ua/publications/11425-shi-ta-pravnicha-diial-nist-yak-reaguyut-sudi.html> (дата звернення: 14.05.2026).

REFERENCES:

1. Pres-ofis Ministerstva tsyfrovoi transformatsii Ukrainy. (2025). 42 % doroslykh i 70 % pidlitkiv korystuiutsia Shi v Ukraini: rezultaty doslidzhennia Diia.Osvita [42% of adults and 70% of teenagers use AI in Ukraine: Results of the Diia.Osvita study]. <https://thedigital.gov.ua/news/education/42-doroslykh-i-70-pidlitkiv-korystuiutsia-shi-v-ukrayini-rezultaty-doslidzennia-dii-aosvita>.
2. Paniotto, V. (2025). Vykorystannia shtuchnoho intelektu naselenniam Ukrainy: presreliz pidhotovlenyi prezidentom KMIS Volodymyrom Paniotto [Use of artificial intelligence by the population of Ukraine: Press release prepared by KIIS president Volodymyr Paniotto]. Kyivskyi mizhnarodnyi instytut sotsiologii.

- <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1528&page=1>.
3. Superior Court of Cabarrus County (District 25). (2024, July 23). Generative artificial intelligence and its use in the Superior Court of Cabarrus County (District 25) [Administrative order]. <https://nccriminallaw.sog.unc.edu/wp-content/uploads/sites/4/2026/04/Administrative-Order-Generative-AI-July-23-2004.pdf>.
  4. Australian lawyer who submitted fake AI cases allowed to stay in practice. (2025, September 5). The Law Society Gazette. <https://www.lawgazette.co.uk/news/australian-lawyer-who-submitted-fake-ai-cases-allowed-to-stay-in-practice/5124347.article>.
  5. Natsionalna asotsiatsiia advokativ Ukrainy. (2026, March 5). ShI ta pravnycha diialnist: yak reahuiut sudy [AI and legal practice: How courts react]. <https://unba.org.ua/publications/11425-shi-ta-pravnycha-diyal-nist-yak-reaguyut-sudi.html>.
  6. Krat, V. (2024, December 6). Shtuchnyi intelekt i sudochynstvo [Artificial intelligence and judicial proceedings]. https://court.gov.ua/storage/portal/supreme/prezentacii_2024/Prezent_Shtychn_intel_Sydoch.pdf.
  7. Wang, X., Zhang, Y., & Zhu, R. (2022). A brief review on algorithmic fairness. *Management System Engineering*, 1, 1-13. <https://link.springer.com/article/10.1007/s44176-022-00006-z>.
  8. Rodà, A. (2025). The COMPAS case: An educational journey for explaining fairness in AI-based applications. *CEUR Workshop Proceedings*, 3961, 1-9. <https://ceur-ws.org/Vol-3961/paper4.pdf>.
  9. Bains, C. (2024). The legal doctrine that will be key to preventing AI discrimination. Brookings Institution. <https://www.brookings.edu/articles/the-legal-doctrine-that-will-be-key-to-preventing-ai-discrimination/>.
  10. Varona, D., & Suárez, J. L. (2022). Discrimination, bias, fairness, and trustworthy AI. *Applied Sciences*, 12(12), Article 5826. <https://www.mdpi.com/2076-3417/12/12/5826>.
  11. Garrett, B. L., & Rudin, C. (2023). Interpretable algorithmic forensics. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 120(41), 1-9. <https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.2301842120>.
  12. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation). (2016, April 27). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX:32016R0679>.
  13. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act). (2024, June 13). <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj/eng>.
  14. Rébé, N. (2023). *Artificial intelligence: Crime, war, and justice*. Ethics International Press. https://books.google.com.ua/books?hl=uk&lr=&id=juQWEQAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA267&dq=+algorithmic+discrimination+e&ots=20xvzsLHvK&sig=GsbkrGDO847L8_82HSPaQ9VUdpo&redir_esc=y#v=onepage&q=algorithmic%20discrimination%20e&f=false.
  15. European Court of Human Rights. (2002, June 13). Case of Anguelova v. Bulgaria (Application no. 38361/97). HUDOC. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-60505%22%5D%7D>.
  16. European Court of Human Rights. (2020, February 18). Case of Cînta v. Romania (Application no. 3891/19). HUDOC. <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%5B%22001-201533%22%5D%7D>.
  17. Berk, R. A. (2021). Artificial intelligence, predictive policing, and risk assessment for law enforcement. *Annual Review of Criminology*, 4(1), 209-237. <https://lnk.ua/zN2K7yY47>.

18. Perets, O., Stagno, E., Ben Yehuda, E., et al. (2025). Inherent bias in electronic health records: A scoping review of sources of bias. *ACM Transactions on Intelligent Systems and Technology*, 1-26. <https://doi.org/10.1101/2024.04.09.24305594>.
19. Adams-Prassl, J., Binns, R., & Kelly-Lyth, A. (2023). Directly discriminatory algorithms. *The Modern Law Review*, 86(1), 144-175. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1468-2230.12759>.
20. Zuiderveen Borgesius, F. (2018). Discrimination, artificial intelligence, and algorithmic decision-making. Council of Europe, Directorate General of Democracy. <https://arxiv.org/pdf/2510.13465>.
21. Xenidis, R. (2020). Tuning EU equality law to algorithmic discrimination: Three pathways to resilience. *Maastricht Journal of European and Comparative Law*, 27(6), 736-758. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/1023263X20982173>.
22. Court of Justice of the European Union. (2014, May 12). *Z v A Government Department, The Board of Management of a Community School* (Case C-363/12). EUR-Lex. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CA0363&qid=1774239213111>.

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВА СПАДЩИНА ТА ДОКТРИНАЛЬНІ ТРАДИЦІЇ

УДК: 341(091)(3):929
DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.65-76>

Іван Торончук,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, Україна
e-mail: i.toronchuk@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3887-4750>

Тетяна Грекул-Ковалик,
кандидат юридичних наук, доцент
кафедри теорії права та прав людини
Чернівецького національного університету
імені Юрія Федьковича, Україна
e-mail: t.hrekul-kovalik@chnu.edu.ua
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4339-3927>

АНТИЧНІ ВИТОКИ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА У НАУКОВІЙ СПАДЩИНІ І. ЦУРКАНУ

У статті досліджено діяльність видатного науковця, педагога, дослідника історії міжнародного права, міжнародного публічного права, соціології права, румунського громадського діяча й урядника Іона Цуркану. Його фахове становлення розпочалося з Віденського університету, продовжилося у Чернівецькому, а завершилося у Яському. Науково-педагогічна діяльність І. Цуркану тісно перепліталася з громадсько-адміністративною. Він тривалий час працював на різних посадах у крайових органах Буковини.

Сьогодні наукова спадщина І. Цуркану викликає чималий інтерес до дослідження проблематики колективної безпеки та значення міжнародного права для її гарантій. У своїх наукових розвідках він досліджував питання генези міжнародного права крізь призму глобальних викликів, спричинених військовою агресією, та шляхи їх подолання для подальшого практичного застосування у міжнародних відносинах.

І. Цуркану зробив помітний внесок у вивченні історії міжнародного права, особливо античного періоду, виклавши свої міркування в науковій розвідці «Міжнародне право античного періоду» (1938 р.). У цій публікації науковець проаналізував суспільні процеси, пов'язані із виникненням перших державних утворень та зв'язків між ними, спробував обґрунтувати ідею про зародження міжнародного права разом із становленням перших соціальних утворень. Таким чином, автор зосередив увагу на те, що із появою перших соціальних об'єднань виникає і міжнародне право, рівень розвитку якого залежав від еволюції відповідних цивілізацій та чинників, які впливали на цей процес (релігія, політичні й економічні відносини тощо).

Загалом, вивчення наукової спадщини І. Цуркану має як пізнавальне, так і практичне значення з точки зору збереження наукових традицій юридичного факультету Чернівецького університету імені Юрія Федьковича, а запропонований

українською мовою переклад наукової розвідки – це, по суті, перша спроба познайомити правознавців і студентів-юристів з його науковою спадщиною та її значенням для юриспруденції в цілому, виправити біографічні неточності.

Ключові слова: *Іон Цуркану, історія міжнародного права, міжнародне публічне право, міжнародне приватне право, міжнародні договори, дипломатичні відносини, Чернівецький університет імені Юрія Федьковича.*

Toronchuk Ivan, Hrekul-Kovalyk Tetiana. The Ancient Origins Of International Law in Ion Țurcanu's Scientific Legacy.

The article studies the activities of a prominent scholar, educator, researcher of the history of international law, international public law, and sociology of law, Romanian public figure and government official Ion Țurcanu. His professional formation began at the University of Vienna, continued at Chernivtsi University, and ended up at the University of Iași. I. Țurcanu's scientific and pedagogical activity is closely related to his public and administrative service. For a long time, he has occupied various positions within the regional administrative bodies of Bukovyna.

Today, I. Țurcanu's scientific legacy arouses considerable interest in terms of studying the issues of collective security and the importance of international law in ensuring its guarantees. In his academic research, I. Țurcanu regarded the genesis of international law in terms of global challenges caused by military aggression and the ways to overcome these challenges for further practical application in international relations.

I. Țurcanu made a significant contribution to the study of the history of international law, particularly of its ancient period, presenting his views in the work «International Law of the Ancient Period» (1938). In this publication, the scholar analyzed social processes associated with the emergence of the first state formations and their interrelations, attempting to substantiate the idea that international law originated alongside the formation of the first social entities. In this way, the author emphasized that the earliest social entities had caused the emergence of international law, and its level of development depended on the evolution of respective civilizations and the factors that affected the entire process (religion, political and economic relations, etc.).

In general, the study of I. Țurcanu's scholarly legacy is of both cognitive and practical significance from the standpoint of preserving the academic traditions of the Faculty of Law of Yuriy Fedkovych Chernivtsi University. At the same time, the Ukrainian translation of I. Țurcanu's scientific accomplishments is, in essence, the very first attempt to introduce his academic legacy and its significance for jurisprudence to legal scholars and law students.

Keywords: *Ion Țurcanu, history of international law, international public law, international private law, international treaties, diplomatic relations, Yuriy Fedkovych Chernivtsi University.*

«... якщо майбутня війна не буде локалізована, за нею відразу ж почнеться загальна катастрофа, яка матиме лише трагічні наслідки для людства, і єдиним бенефіціаром цього катаклізму буде, в першу чергу, одвічний ворог будь-якого суспільного ладу, людства та цивілізації – комунізм».

І. Цуркану «Система колективної безпеки», 1937 р.

Відкриття в 1875 р. на теренах Буковини університету заклало фундамент до становлення різних наукових шкіл, визнаних у подальшому далеко за межами Австро-Угорської імперії та Румунського королівства. Особливе та провідне місце

серед наукової еліти університету займали представники юридичного факультету, які одними з перших здобули не тільки загальнодержавне, а й світове визнання. Поряд із правничими школами кримінального й адміністративного права особливе місце займали представники буковинської школи міжнародного права. Вони, незважаючи на супротив уряду Австро-Угорської імперії, від самого початку діяльності факультету відстоювали позицію щодо впровадження у навчальний процес циклу нормативних дисциплін з міжнародного права замість відповідних факультативних предметів.

Викладання навчальних дисциплін, пов'язаних із міжнародним правом, на юридичному факультеті здійснювалося викладачами, які уособлювали найкращі традиції європейських правничих шкіл (Відня, Праги, Берліна, Парижа, Бордо, Оксфорда тощо), де вони навчалися, отримували наукові ступені або проходили стажування.

Одним із таких представників буковинської школи міжнародного права міжвоєнного періоду був Іон Цуркану (1889–1970 рр.)¹. Він був сином відомого у краї лікаря Костянтина Цуркану (засновник Чернівецької обласної психіатричної лікарні) та директорки дитячого будинку в Чернівцях Марії Цуркану (донька священника В. Мандичевського). Народився майбутній науковець у м. Чернівці, де й отримав базову освіту в ліцеї імені «Арона Пумнула». Беручи до уваги його здібності до навчання, багато хто вважав, що юний Цуркану піде батьківськими стежками й обере лікарську професію. З атестатом про зрілість він вирушив до Відня для вступу на медичний факультет, однак в останню мить передумав і подав документи на юридичний.

Випускник Віденського юридичного факультету 1911 р. І. Цуркану присвятив себе повністю науці, а вже через два роки захистив докторську дисертацію з відзнакою «*sub summis auspiciis Imperatoris*» («під особистим покровительством монарха» [5, р. 10]). Також був дипломантом Академії вищих комерційних студій (Rochschule für Textilhandel).

Перша світова війна внесла свої корективи, що вплинули на майбутні наукові вподобання І. Цуркану, пов'язані з міжнародним правом. Як справжній буковинець та поліглот (знав шість іноземних мов), він отримав можливість пройти стажування в найкращих наукових центрах того часу. Так, в 1911–1912 рр. досліджував міжнародне публічне та британське колоніальне право в Оксфордському університеті. В 1913–1914 рр. та 1920 р. стажувався на юридичному факультеті Паризького університету, а в 1921 р. – у Берліні. В 1924 р. І. Цуркану прослухав лекції Жоржа Селля (Georges Scelle), Жана-Полен Нібойє (Jean-Paulin Niboyet), Альберта де Жуфффра де Ла Праделя (Albert Geouffre de La Pradelle), Вальтера Адріана Шюкінга (Walther Adrian Schücking), Джеймса Брауна Скотта (James Brown Scott) при літній школі Гаазької Академії міжнародного права [5, р. 65 (49); 10, р. 116].

Під час навчання та стажування у Відні, Оксфорді, Парижі, Берліні та Гаазі, І. Цуркану долучився до тогочасних генеративних ідей, що вплинули у майбутньому на формування міжнародного права.

Початок кар'єри І. Цуркану пов'язаний з адміністративними посадами у різних органах краєвої влади Буковини в період з 1 січня 1919 р. по 1 січня 1924 р. (витяг з архіву Міністерства освіти № 347.596/946, 1946 р.) [5, р. 21 (19)].

---

¹ У науковому дослідженні М. Грігоровіце «Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică» помилково зазначено роки життя І. Цуркану, тобто 1889–1964 рр.

Викладацьку діяльність науковець розпочав 1 жовтня 1922 р. (сертифікат № 762 від 18 квітня 1950 р. деканату юридичного факультету м. Ясси), а з моменту отримання звання доцента (свідоцтво № 99021/922, 1922 р.) та за рекомендацією Вченої ради юридичного факультету 1 квітня 1924 р. був призначений помічником лектора (повідомлення Міністерства освіти № 37313/924, 1924 р.) з навчальної дисципліни для поглибленого вивчення міжнародного права по докторській програмі. Присвятивши себе виключно науковій діяльності, адміністративна робота І. Цуркану завершилися [6, р. 51–52].

Королівським Декретом № 4356 від 31 грудня 1931 р. він був титулований на постійній основі на посаду лектора-конференціата (доцента) з міжнародного публічного права юридичного факультету Чернівецького університету (рішення Міністерства народної освіти та релігійних культів № 214134/931, 1931 р.) [1, с. 28, 154; 2, р. 68; 3, р. 170; 4, р. 84, 97].

Як в активного науковця та досвідченого викладача, в І. Цуркану з'явилася можливість податися на посаду агрегованого професора у 1932 р. Водночас на конкурс висунув свою кандидатуру менш досвідчений та підготовлений ставленик бухарестського осередку юрфаку у Чернівцях – Константін Даміан.

І. Цуркану, як абсолютний лідер за всіма показниками (особливо з урахуванням кількості та якості наукових публікацій) для призначення на посаду агрегованого професора, був підступно позбавлений можливості взяти участь у конкурсі. Передбачаючи свою поразку, К. Даміан заручився підтримкою заангажованих представників факультету та попросив на зборах першим питанням винести його кандидатуру. Отримавши позитивне рішення, він заздальгідь домовився з деякими представниками професорського складу покинути засідання, щоб залишити збори без кворуму та, відповідно, можливості винести на розгляд питання про кандидатуру І. Цуркану [6, р. 62].

Процес на отримання посади професора І. Цуркану вдалося відновити лише через вісім років, коли Королівським Декретом № 1666/940 від 17 травня 1940 р. він був титулований професором з міжнародного права юридичного факультету Чернівецького університету, однак початок Другої світової війни знову відтермінував цю подію на тривалий час.

І. Цуркану був одним із тих викладачів, які до останнього проводили пари на факультеті, незважаючи на загрози захоплення Буковини радянськими військами. 27 червня 1940 р. він та ще декілька викладачів на чолі з Е. Тарангулом проводили захист докторської дисертації пані Аннемарі Мюнке-Кузмані [6, р. 104].

Захоплення 28 червня 1940 р. Буковини радянськими військами змусило науковця виїхати до Ясс. Декретом № 3285 від 30 вересня 1940 р. Міністерства національної освіти був працевлаштований на юридичний факультет у м. Сибіу. Однак, за клопотанням І. Цуркану в статусі біженця перед Міністерством національної освіти, Декретом № 3646 від 30 жовтня 1940 р. його переведено на посаду професора з міжнародного права юридичного факультету Яського університету. 29 листопада 1945 р. рішенням Міністерства національної освіти № 329.354/3601/1945 був призначений деканом юридичного факультету Яського університету [5, р. 34, 38 (16, 20)]². Того ж дня І. Цуркану склав присягу на посаду декана в присутності ректора

² У дослідницькому проєкті «Декани факультетів Яського університету (1860–2020)», підготовленому Університетським музеєм «Александру Іоан Куза» (Румунія, м. Ясси), помилково зазначено, що І. Цуркану був призначений деканом юридичного факультету цього університету в 1946 р. URL : https://www.academia.edu/45142608/Decanii_facult%C4%83%C8%9Bilor_Universit%C4%83%C8%9Bii_din_Ia%C8%99i_1860_2020 (дата звернення: 06.07.2025 р.).

та священника, про що було складено відповідний протокол, а також повідомлено профільне міністерство та попереднього декана [5, р. 36–37 (18–19)]. На цій посаді І. Цуркану перебував до 1948 р. У зв'язку з критикою комуністичного режиму, відстоювання політичного нейтралітету й автономії університетів відповідно до рішення Міністерства народної освіти № 35.025/950, його достроково відправили на пенсію 15 березня 1950 р. [5, р. 22] Науковий доробок І. Цуркану потрапив під немилість комуністичної влади, перебував під заборонаю та був розміщений у книгосховищах із грифом для спеціального користування аж до 1989 р. Разом з тим, праці «Система колективної безпеки» (1937 р.), «Міжнародне право античного періоду» (1938 р.), «Відповідальність держав за міжнародні злочини» (1940 р.) не втратили своєї актуальності й сьогодні [1, с. 259; 7; 8; 9].

«МІЖНАРОДНЕ ПРАВО АНТИЧНОГО ПЕРІОДУ»³

Міжнародне право, яке ми звикли називати модерним (сучасним), у тому вигляді, як ми його розуміємо сьогодні, має відносно недавнє походження: воно бере початок лише з пізнього середньовіччя. Вестфальський мир, укладений 24 жовтня 1648 р., традиційно вважається точкою відліку сучасного міжнародного права, заснованого на ключових принципах суверенітету, рівності та солідарності держав.

Однак, якщо надати поняттю міжнародного права ширшого тлумачення, то можна побачити, що це право, принаймні у зародковій формі, виникає одночасно з початком історії держав. Щойно з'явилися політичні спільноти – держави, і щойно вони вступили в будь-який міждержавний контакт, який спочатку був випадковим і відбувався переважно через війну, а згодом – через інші, хай навіть примітивні, форми взаємодії, окрім війни, які можна вважати першими міжнародними відносинами, – мало з'явитися фактичне міжнародне право, незалежно від його наукового осмислення чи теоретичних засад.

Це була радше міжнародна практика, що не виокремлювалася в самостійну форму, а існувала як частина ритуалу чи релігійного поклоніння кожного народу. Відтак, основою цього права була релігія⁴. У всіх стародавніх народів релігія виступала домінуючим чинником, що пронизував усе політичне, соціальне, громадське й приватне життя: родинні зв'язки, політичні відносини та інститути, а також державні закони – усе регулювалося релігійними настановами. Вони визначали поведінку та статус людини в межах держави, а також відносини держави з іншими народами. Право тривалий час зберігало релігійний характер, а іноді настільки тісно перепліталось з релігією, що важко було визначити межу між ними. Тож і міжнародні відносини між давніми державами будувалися передусім на релігійних засадах, і лише згодом, певною мірою, на принципі взаємності.

Виходячи з історичного та беззаперечного факту, що стародавні народи Середземноморського басейну стали колыскою європейської культури й цивілізації, далі розглянемо розвиток міжнародних відносин цих держав.

У цьому стародавньому світі можна виокремити три окремі групи цивілізацій, кожна з яких уособлює специфічні риси та фундаментальні ідеї міжнародних відносин: східні теократії (єгиптяни, фінікійці, євреї, вавилоняни, асирійці, перси), греки та римляни.

³ Авторський переклад та аналіз наукової праці І. Цуркану (част. I) : «Dreptu internațional în Anticitate».

⁴ Jhering: Geist des römischen Rechts, Leipzig, 1852–1878, vol. I, pag 256: «Recht und Religion sind ein Zwillingpaar, das überall, wohin wir in der Geschichte unken, seine Kinderjahre in innigster Gemeinschaft verbringt, sich gegenseitig helfend und ergänzend».

I. СХІДНІ ТЕОКРАТІЇ

У всіх цих народів (можливо, за винятком персів) держава мала виразний теократичний характер – це була спільнота одновірців, об'єднаних навколо певного божества. Кожен, хто не належав до цієї політико-релігійної спільноти, розглядався як ворог національних богів і перебував у статусі *extra legem* (І. Т., Т. Г.–К. – поза законом, позбавлений правового захисту). Кожен народ вважав себе обраним для виконання божественної місії, претендуючи на виняткове панування над усіма відомими територіями (з огляду на вкрай обмежені географічні уявлення того часу), часто заперечував право інших народів на існування. Ці взаємні почуття ворожнечі й відчуження призвели до безперервної війни на винищення, яку ці народи вели один проти одного, і яка стала характерною ознакою Античного періоду. У міжнародному житті домінувати почала сила замість справедливості, а ізоляція – замість прагнення до сталих взаємин.

Найдавнішим народом, який уже близько 4000 років до нашої ери сформував сильну національну державу, були єгиптяни – народ хамітського походження. Царство фараонів виступає прикладом теократичної східної держави, що демонструє тодішнє уявлення про божественне походження суверена та повноту його абсолютної влади. Стародавній Єгипет слугує яскравим прикладом реалізації політики ізоляції, характерної для всіх народів того часу.

Єгиптяни, які перебували на вищому культурному рівні (про що свідчить, зокрема, той факт, що греки не вважали їх варварами, а відомі грецькі мислителі, такі як Геродот, Платон та інші, здійснювали навчальні подорожі до Єгипту), ізолювалися у своїй країні, природно захищеній сприятливими географічними кордонами, й присвятили себе сільському господарству, мистецтву та науці. Втім, саме їхній рівень процвітання й культурного розвитку викликав заздрість з боку сусідніх варварських народів, які неодноразово здійснювали вторгнення на єгипетські землі з Єфіопії, Лівії та Малої Азії. У відповідь на ці загрози єгиптяни були змушені захищатися й, відповідно, вступати у контакти з цими народами: спочатку у воєнній формі, а згодом і в інших формах взаємодії, зокрема торговельних. Таким чином, саме єгиптяни стали першим народом, що поступово вийшов зі своєї початкової ізоляції.

Зазначимо, що єгиптяни не були войовничим або загарбницьким народом: їхній характер вирізнявся миролюбністю, що відрізняло їх від багатьох інших стародавніх держав. Уся їхня історія свідчить про переважно мирний характер зовнішньої політики. Єгиптяни не розпочинали воєн з метою завоювання сусідніх територій, а лише оборонялися у разі нападу. Вони також були єдиним народом античності, який визнав право жінок на успадкування трону – на відміну від більшості воєнізованих сусідів. Методи ведення війни в єгиптян були відносно м'якшими порівняно з іншими східними народами. Зазвичай вони обмежувалися каліченням полонених, що видно з їхніх пам'яток, на яких зображено, як фараонові приносять відрубані руки ворогів. Будучи миролюбним і практичним народом, єгиптяни добре розуміли економічну цінність людської праці, тому широко використовували працю рабів для зведення своїх монументальних споруд і пам'ятників.

Про особливості міжнародних відносин Єгипту ми можемо досить добре судити за договорами, укладеними з іншими державами. У багатьох випадках ці договори сприймаються не як двосторонні акти між рівноправними сторонами, а радше як акти покори з боку тих, хто наважився виступити з війною проти Єгипту. Однак з часом, приблизно у XV столітті до н.е., за правління фараона Тутмоса III (Tethmosis III), було встановлено численні дипломатичні зв'язки між Єгиптом та державами Малої Азії,

такими як Вавилон, Ассирія, Мітанія, Хатті, Аласія, правителі яких почали відноситися один до одного як до рівних. Найдавніший відомий договір датується приблизно 1450 р. до н. е. – це був союзний договір між Тутмосом IV (Tethmosis IV) та Караіндашем (Caraindas), царем Вавилонії⁵. Точний зміст цього документа невідомий: збереглися лише фрагменти у вигляді клинописних написів, відомих як *Tabulae de Tell el-Amarna*, знайдених у колишній резиденції фараона Аменхотепа IV (Amenothos IV). Ці таблички містять листи, адресовані фараонам Аменхотепа III (Amenothos III) та Аменхотепа IV (Amenothos IV) від інших суверенів Сирії та Месопотамії. Набагато важливіший інший договір, що дійшов до нас у повному обсязі завдяки ієрогліфічному напису на стіні храму в Карнаку.

Договір, написаний свого часу на срібних дощечках і датований приблизно 1300 р. до н. е., згадується відомим єгиптологом Франсуа Шампольйоном⁶. Він був укладений між фараоном Рамсесом II (Ramses II, також відомим як Sesostris) та Хаттусілом (Chaltussil або Chetassar II), правителем Хеттського царства в Малій Азії, і поклав край тривалій війні між цими двома державами. За умовами цього договору обидва правителі поновлювали мир і урочисто обіцяли один одному братерство й дружбу, одночасно уклавши союз проти спільних зовнішніх і внутрішніх ворогів. Документ також передбачав заходи для розвитку торговельних зв'язків і захисту промисловості обох народів, встановлював процедуру екстрадиції втікачів-злочинців, а також регламентував повернення на батьківщину емігрантів, які залишили країну без дозволу, не вчинивши при цьому жодного злочину. Особливо важлива гуманістична ідея цього договору: він передбачав, що такі репатріанти не будуть піддаватися жодному покаранню, що становить виняток для тогочасної правової практики. Договір був освячений урочистим священним ритуалом, скріплений клятвами та поставлений під захист богів обох країн. Його ратифікація відбулася шляхом обміну срібними дощечками, на яких був викарбуваний текст угоди.

Однак варто зазначити, що така форма ратифікації була винятковою та нетиповою для того часу. Не всі договори укладалися у письмовій формі: переважало правило, запозичене з приватного права, згідно з яким договір або угода набували чинності після освячення зобов'язань присягою. Якщо в наведеному вище випадку договір було викарбувано на срібних скрижальях, це слід розцінювати як вияв особливої поваги з боку Хаттусіла (Chaltussi) до фараона Рамсеса II (Ramses II), за якого він з цієї нагоди навіть видав свою дочку⁷.

Інші договори, що укладалися фараонами, до нас не дійшли, що ще раз підтверджує: попри їхню значну кількість, міжнародні угоди того періоду, як правило, мали усну форму.

Якщо офіційні відносини Єгипту з іншими державами переважно обмежувалися укладанням союзів або відновленням миру, то торговельні зв'язки, навпаки, активно розвивалися. Єгиптяни не були типово торговим народом: їхня основна діяльність зосереджувалася на сільському господарстві та різноманітних ремеслах, серед яких особливе місце посідала ювелірна справа. Представляючи високорозвинену культуру, єгиптяни потребували матеріалів і цінностей, яких їм бракувало, і які вони могли отримати завдяки торгівлі з іншими народами. Саме тому вони допускали на свою територію іноземних купців, передусім фінікійців і греків, яким надавали численні привілеї. Іноземним торговцям дозволяли поселятися в країні, засновувати агентства

⁵ Vezi Scala, op. cit., pag. I.

⁶ Maspero, op. cit., pag. 222, reproduce tratatul în traducere franceză.

⁷ Vezi Maspero, op. cit., pag. 405.

та комерційні установи, часто надавали їм цілі квартали в містах. Їх приймали навіть у глиб країни, наприклад, у Мемфісі, а також у містах дельти Нілу, таких як Саїс і Бубастіс. Купці іноді ставали й засновниками нових міст: як, наприклад, греки, що заснували Навкратіс. У своїх кварталах і містах вони мали власні храми, магістрати та жили за національними законами.

Єгиптяни, які першими винайшли та почали використовувати писемність, зробили вагомий внесок у розвиток міжнародної культури.

Натомість народом, що переважно контактував з іншими через торгівлю, а не війни, були фінікійці – люди семітського походження. Їхнє вигідне географічне положення та комерційні інтереси зумовлювали проведення політики нейтралітету й добросусідства щодо навколишніх держав. Водночас, як колонізаторський і морський народ, фінікійці володіли потужним флотом, який упродовж століть, аж до становлення еллінської морської могутності, домінував на морях, забезпечував там безпеку, необхідну для успішного розвитку морської торгівлі. За легендою, Мінос, фінікійський цар Криту, поклав край піратству.

Колонізаційна діяльність фінікійців вражає: їхні колонії знаходилися в Сицилії, Галлії, Іспанії, Північній Африці, аж до Британії та узбережжя Західної Африки. Найважливішою з них був Карфаген, заснований у 846 р. до н. е. Фінікійці також контролювали узбережжя Червоного моря.

Площа фінікійської території (держави) була невеликою, а їхня політична роль залишалася незначною. Водночас в економічній та торговельній сферах фінікійці мали домінуючий авторитет і вплив. Уся морська та суходільна торгівля між далекою Індією і берегами Атлантичного океану перебувала виключно в їхніх руках і не мала конкурентів. Вони надали бартерній торгівлі нового імпульсу та значного розвитку, запровадивши срібло як платіжний засіб. Передавши іншим народам, зокрема грекам, знання єгипетського та вавилонського письма, адаптованого ними до простішої форми, придатної для комерції, фінікійці відкрили можливість для значно ширших торговельних зв'язків. Із часом срібло перетворилося на монету із зображенням і написом, стало загальноприйнятим засобом платежу.

Фінікійці також практикували гарантування та забезпечення своїх торговельних відносин за допомогою міжнародних договорів. Найвідомішим із них був договір, укладений у X ст. до н. е. царем Тіру Хірамом із Соломоном, царем євреїв, що стосувався торгівлі з містичною країною Офір. З описів грецьких і римських авторів видно, що фінікійці були майстрами в мистецтві тлумачення договорів на свою користь. Їхня хитрість, ймовірно, була добре відома: римляни глузливо говорили *punica fides* (І. Т., Т. Г.–К. – *пунічна вірність*), а греки зневажливо згадували *foinikon synthekai* (І. Т., Т. Г.–К. – *фінікійські угоди*).

У внутрішніх відносинах між фінікійськими містами Тіром, Сідоном, Біблосом та іншими, а також у зв'язках з їхніми колоніями існувало своєрідне публічне право, яке, звісно, не мало статусу міжнародного. Встановлено, що навіть після завоювань асирійцями (713 р. до н. е.), вавилонянами (573 р. до н. е.) та персами (538 р. до н. е.) ці міста продовжували збиратися на конгреси для обговорення внутрішніх питань. У різні історичні періоди Тір і Сідон змагалися за гегемонію.

Морська й економічна могутність фінікійців, з якими греки вже тоді успішно конкурували, занепала в 332 р. до н. е., коли Тір був завойований Олександром Македонським. Новозаснована Олександрія стала новим торговельним центром світу.

Євреї також належали до семітських народів. Жоден інший народ античності не виявляв такої винятковості, як вони. Ця ексклюзивність ґрунтувалася на космогонічній доктрині їхньої релігії: на відміну від інших народів Сходу, євреї сповідували монотеїзм. Їхня релігія була натхненна ідеєю союзу між Єговою – їхнім національним Богом, та його обраним народом, укладеного на горі Синай через пророка Мойсея. Згідно з цією доктриною, євреї отримали від Бога божественну місію у світі⁸.

Ця концепція визначала як внутрішній устрій держави, так і її стосунки з іншими народами, які, як ніде на Сході, перебували під впливом релігійних приписів. Звідси походить безкомпромісна ненависть і постійна ворожнеча до сусідніх язичницьких народів: амалікітян, моавітян, ідумеїв та аммонітян, що вважалися ворогами Єгови. Відповідно, євреї не визнавали лояльності чи доброї віри у виконанні договорів, які, з їхньої точки зору, не могли перебувати під спільним захистом як язичницьких богів, так і Єгови – їхнього національного Бога, що не визнавав жодних рівних собі. Тому в їхніх очах порушення такого договору могло навіть сприйматися як гідний вчинок. Навіть якщо угоди з язичницькими народами укладалися й підтверджувалися урочистими ритуалами, жертвоприношеннями та клятвами, їхня обов'язковість, з огляду на вищезазначену релігійну концепцію, залишалася сумнівною⁹. Під миром євреї розуміли лише тимчасовий стан, який зберігали доти, доки він був їм вигідний.

З іншого боку, доведено, що євреї аж ніяк не були войовничим народом, як, наприклад, асирійці чи перси. Вони зазвичай уникали відкритих сутичок, тікали від стріл фінікійців і не наважувалися нападати на добре озброєне військо, залишаючись осторонь розвитку військової техніки. Водночас їхні методи ведення війни були одними з найжорстокіших¹⁰. Таке варварство розглядалося як священний обов'язок перед Богом – виконання божественного вироку. Вони вели війни нібито за божественним наказом, відповідно до заповіді з Книги Ісуса Навина: «Ти будеш винищувати всі народи, яких Господь, Бог твій, дасть тобі¹¹».

Після смерті Соломона (953 р. до н. е.) унітарна держава дванадцяти єврейських племен розпалася на дві незалежні держави: Ізраїль, який у 723 р. до н. е. був завойований асирійцями, а його населення депортоване до Ніневії, та Юдею з Єрусалимом як релігійним центром і Сихемом (Самарією) як столицею. У 586 р. до н. е. Юдею завойовують вавилоняни, після чого починається 50-річне вавилонське вигнання євреїв. Унаслідок цього самостійне політичне життя єврейського народу припинилося.

Вавилоняни та асирійці також належали до семітських народів. Асирійці спершу були колоністами вавилонян, але згодом утвердилися як самостійна держава і навіть підкорили Вавилон, утворивши Вавилоно-Асирійську монархію. Їхня культура, подібно до єгипетської, перебувала на дуже високому рівні, а історія сягає 3000 р. до н. е. Проте, на відміну від єгиптян, вони були вкрай войовничими, особливо

---

⁸ Vezi Biblia în traducerea germană a lui Martin Luther, Exod. 24: «Moses kam und erzählte dem Volke alle Worte des Herrn und alle Rechte. – Sehet! das ist das Blut des Bundes, den der Herr mit euch machte, über alle diese Worte».

⁹ In sens contrar Cybichowski, op. cit., pag. 25.

¹⁰ Vezi Heffter. op. cit., t. I, pag. 188: Die Grenzlinien zwischen verräterischem Morde und ehrlicher Bekämpfung des Feindes blieben bei den Israeliten durch religiösen Fanatismus verdunkelt, daher Lobpreisungen verabscheuungswürdiger Mordtaten sogar in der heiligen Schrift nicht auffallen können.

¹¹ După cucerirea cetăteniei amonite Raba, regele David a scos populația din oraș, a pus-o sub ferestre și pe cuie și a ars-o în cărămidării.

ассирійці, які свого часу навіть завоювали Єгипет. Їхній вплив на сусідні народи Аравії та Сирії, що перебували під їхнім пануванням, був надзвичайно сильним.

Типовим для них методом була депортація населення підкорених країн у віддалені регіони та колонізація цих територій. Відомо небагато народів, які б у такій мірі, як ассирійці, зловживали правом сильнішого. Їхні методи ведення війни були одними з найжорстокіших, і, незважаючи на високий рівень культури, вони завжди залишалися варварами¹². Водночас саме Ассирія створила першу в історії людства світову імперію, що придушила незалежність різних сусідніх держав у Малій Азії, об'єднавши їх у могутню монархію.

З огляду на спільне етнічне походження вавилонян та ассирійців, не дивно, що від самого початку між обома державами виникли численні взаємини. Відомий ряд конвенцій щодо делімітації кордонів. Різноманітні клинописні згадки надають нам чимало інформації про ці угоди, найдавніша з яких, імовірно, була укладена близько 1470 р. до н. е. між Караїндшем (Caraindas), царем Вавилонії, та Асурбільнісісу (Asurbilnisisu), царем Ассирії¹³. Також відомо про союз, укладений в 1400 р. до н. е. між кількома суверенами в Сирії. Усі ці угоди були освячені присягою. Їх значущість підтверджується тим, що вони були зафіксовані на глиняних табличках, добре збереглися в державних архівах і вже у VIII ст. до н. е. ассирійський цар здійснив їх узагальнення для документального підтвердження законності свого правління.

Можна стверджувати, що саме між цими двома народами були встановлені перші міжнародні відносини. Їх поєднували не лише родинні зв'язки, а й досить тісні політичні контакти. Згодом було започатковано відносини з Єгиптом та іншими державами Малої Азії, які поступово розширювалися й охоплювали дедалі більше сфер. Це підтверджується документами, листами на 300 глиняних табличках з Тель-ель-Амарни, у яких згадуються знайомства між правителями цих країн, обмін подарунками, укладення союзів, дипломатичні переговори, відправлення посланців, звернення з приводу компенсації за насильницькі дії єгипетських васалів щодо ассирійських купців, прохання про повернення спадщини померлого в Єгипті громадянина Кіпру тощо.

Усі ці листи, як адресовані фараонам, так і написані ними, складені вавилонською мовою клинописом, що свідчить про існування дипломатичної мови, яку, ймовірно, використовували народи цього регіону Стародавнього Сходу.

Завоювання Ніневії персами у 606 р. до н. е., а згодом, приблизно через півстоліття, підкорення Вавилону Кіром, остаточно ознаменували крах монархії та кінець ассиро-вавилонського панування.

Інший східний народ, перси, належав до індоєвропейської раси. Їхнє культурне значення полягає в тому, що вони створили бар'єр між східною цивілізацією Малої Азії та Єгипту і варварським світом степів Центральної Азії, стримували вторгнення кочових народів, особливо скіфів. Перси, своєю чергою, на руїнах Мідійської імперії заснували у VII ст. до н. е. за правління Кіра світову імперію, яка перевершувала навіть Ассирійську: вона охоплювала не лише весь Близький Схід, а й Єгипет.

Хоча серед інших східних народів можна знайти теократичну структуру держави, підкріплену впливовим жрецтвом і релігійною винятковістю, у випадку з персами ця риса майже не спостерігається. Зокрема, у них практично відсутній релігійно-сакральний церемоніал, який суворо дотримувалися інші народи у своїх міждержавних відносинах. Саме вчення релігії Заратустри, що ґрунтується на

¹² Maspero, op. cit., pag. 282.

¹³ Winkler, op. cit., pag. 88.

боротьбі зі злом, уособленим Аріманом, містить етичні елементи, які не властиві релігіям інших східних народів.

Перси, будучи войовничим народом, водночас виявляли надзвичайну толерантність до підкорених народів. Вони обмежувалися управлінням завойованими територіями через своїх сатрапів і збором встановленої данини, не позбавляючи ці народи їхньої національної самобутності. Їхні методи ведення війни були доволі гуманними, а подекуди навіть лицарськими, що різко контрастувало з жорстокістю асирійців та євреїв. Відомо, що Кір припинив вавилонське вигнання євреїв, дозволивши їм повернутися на батьківщину. Завойоване населення не знищували і не депортували. Воно залишалося на своїх землях і могло продовжувати звичне життя та діяльність, за умови визнання перського панування і сплати данини. Царі Персії неодноразово надавали притулок грецьким державним діячам, як-от Фемістоклу й Алквіаду, і залучали до своїх дворів грецьких учених, письменників і митців, створювали умови для розвитку їхніх талантів. Водночас відомі й випадки, коли перси вдавалися до актів крайньої жорстокості та варварства.

Перська імперія проіснувала відносно недовго, близько 200 років, і розпалася під натиском Олександра Македонського в IV ст. (331 р. до н. е.).

Підсумовуючи питання міжнародних відносин східних народів у давнину, варто згадати інституцію, яка за своєю суттю й призначенням була важливим елементом зовнішніх зв'язків – посольства. Без сумніву, всі східні правителі делегували своїх посланців, і немає підстав сумніватися, що ці посланці користувалися правом недоторканності.

Однак ця недоторканність не ґрунтувалася ані на правових принципах, ані на правовому світогляді, а радше впливала з домінуючої на той час концепції, згідно з якою відправлення посланця розцінювалося як акт шани й поваги, як вияв підпорядкування суверену, до якого його надсилали. Образити посланця означало б зневажити самі королівські прерогативи цього правителя. Ймовірно, кожна посольська місія мала своєрідний документ для ідентифікації, щось на кшталт паспорта. Один з таких документів, датований XV ст. до н. е., був знайдений серед табличок з Тель-ель-Амарни.

І насамкінець, варто згадати ще про один інститут, заснований на релігійних засадах, який практикувався всіма давніми народами, – гостинність. Особливо відома була перська. Вона певною мірою пом'якшувала суворість королівського закону, адже чужинець, який не належав до релігійної спільноти громадян, формально не перебував під захистом закону. Натомість гостинність вважалася діянням, схваленим богами.

Продовження – у наступному номері видання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Грекул-Ковалик Т. А. Науково-освітні традиції правничої школи на Буковині (1875–1940 рр.). До 150-річчя заснування юридичного факультету в Чернівцях : монографія. Чернівці : Чернівець. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича, 2025. 276 с.
2. Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1933/1934–1934/1935–1935/1936. Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei», 1937. 429 p.
3. Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1937–1938. Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei», 1938. 455 p.
4. Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1938–1939. Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei», 1939. 268 p.
5. Dosar Prof. I. Țurcanu Universitatea «Mihăileană» din Iași, Facultatea de Drept. 1940. 66 p.

6. Tarangul E. Amintiri / Erast Tarangul ; vol. îngrijit de Radu Florian Bruja, Lucian Nastasă-Kovács. Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană ; București : Eikon, 2016. 201 p.
7. Țurcanu I. Drept internațional în Anticitate. Cernăuți : Tiparul «Mitropolitul Silvestru», 1938. 32 p.
8. Țurcanu I. Sistemul securității colective. Cernăuți : Institutul de arte grafice și editura Glasul Bucovinei, 1937. 20 p.
9. Țurcanu I. Responsabilitatea statelor pentru delictе internaționale (P. I). Cernăuți : Tiparul «Mitropolitul Silvestru», 1940. 50 p.
10. Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică / Grigoroviță Mircea. Suceava : Mușatinii, 2005. 290 p.

REFERENCES:

1. Hrekul-Kovalyk, T. A. (2025). *Naukovo-osvitni tradytsii pravnychoi shkoly na Bukovyni (1875–1940 rr.). Do 150-richchia zasnuvannia yurydychnoho fakultetu v Chernivtsiakh* [The Academic and Educational Traditions of the Law School in Bukovina (1875–1940). On the 150th Anniversary of the Founding of the Law Faculty in Chernivtsi]. Chernivtsi : Chernivets. nats. un-t im. Yu. Fedkovycha.
2. *Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1933/1934–1934/1935–1935/1936. (1937).*Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei».
3. *Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1937–1938. (1938).* Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei».
4. *Anuarul Universității din Cernăuți. Anul de studii 1938–1939. (1939).* Cernăuți: Institutul de arte grafice «Glasul Bucovinei».
5. *Dosar Prof. I. Țurcanu Universitatea «Mihăileană» din Iași, Facultatea de Drept. (1940).*
6. Tarangul E. (2016). *Amintiri / Erast Tarangul ; vol. îngrijit de Radu Florian Bruja, Lucian Nastasă-Kovács. Cluj-Napoca : Editura Școala Ardeleană ; București : Eikon.*
7. Țurcanu I. (1938). *Drept internațional în Anticitate.* Cernăuți : Tiparul «Mitropolitul Silvestru».
8. Țurcanu I. (1937). *Sistemul securității colective.* Cernăuți : Institutul de arte grafice și editura Glasul Bucovinei.
9. Țurcanu I. (1940). *Responsabilitatea statelor pentru delictе internaționale (P. I).* Cernăuți : Tiparul «Mitropolitul Silvestru».
10. Grigoroviță, Mircea (2005). *Universitatea din Cernăuți în perioada interbelică.* Suceava : Mușatinii.

Дата першого надходження/Date of first submission: 30.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 29.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

ПОРІВНЯЛЬНЕ ПРАВОЗНАВСТВО

UDC: 347.9:004:341.24

DOI: <https://doi.org/10.31861/jiel.2026.1.77-88>

Aurika Paskar,

PhD in Law, Associate Professor,

Head of the Department of Procedural Law,

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ukraine

E-mail: a.pascar@chnu.edu.ua

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0765-1143>

REMOTE JUSTICE: ENHANCING ACCESS TO JUSTICE - A COMPARATIVE STUDY OF EU POLICIES AND UKRAINE'S EXPERIENCE¹

The article is devoted to a comprehensive and comparative study of the theoretical and practical aspects of remote justice - a complex, interdisciplinary concept that inherently integrates advanced legal doctrines and modern technological solutions. This study aims to systematically compare, analyze, and evaluate the strategic policies and empirical practices of implementing remote technologies within the judiciary, with a primary focus on their ultimate effectiveness in improving and safeguarding access to justice. As a crucial, evolving component of electronic justice, remote justice involves the strategic deployment of innovative information and communication technologies to conduct various stages of court proceedings efficiently, thereby eliminating the traditional requirement for the physical attendance of participants in the courtroom.

The author rigorously investigated the efficacy of remote court proceedings as a viable means of guaranteeing uninterrupted access to justice, meticulously taking into account a wide array of interrelated legal, technical, psychological, and social factors. Furthermore, the study provides concrete, practical suggestions and actionable recommendations for the future structural and legislative advancement of this modern form of justice. It was firmly established that remote court hearings offer numerous tangible benefits, including significantly increased procedural efficiency, broader geographical accessibility, and reduced administrative and logistical costs for all parties involved. However, the widespread adoption of these technologies also poses critical, multifaceted challenges. These include ensuring robust data confidentiality, improving software quality, preventing digital exclusion, and maintaining strict compliance with fundamental fair trial guarantees.

Ultimately, it was concluded that the admissibility and procedural validity of videoconference court sessions must strictly comply with international fair trial standards, ensuring that technological convenience never compromises human rights or statutory protections. When properly regulated and securely implemented, remote court proceedings serve as a highly effective, indispensable means of ensuring continuous access to justice, public safety, and the timely consideration of legal cases, particularly during emergency situations or global crises.

Keywords: *remote justice, access to justice, e-justice, videoconferencing, fair trial guarantees, judicial technologies, public safety.*

---

¹ This study was carried out as part of the International Research Fellowship Programme “Denkraum Ukraine” / “Think Space Ukraine” (DU) at the University of Regensburg, funded by the German Academic Exchange Service (DAAD) through the funds of the German Federal Foreign Office (AA).

Паскар Ауріка. Дистанційне правосуддя: покращення доступу до правосуддя - порівняльне дослідження політики ЄС та досвіду України.

Статтю присвячено комплексному та порівняльному дослідженню теоретичних і практичних аспектів дистанційного правосуддя - складного, міждисциплінарного поняття, яке органічно інтегрує передові правові доктрини та сучасні технологічні рішення. Метою цього дослідження є систематичне порівняння, аналіз та оцінка стратегічної політики й емпіричної практики впровадження дистанційних технологій у судову систему з основним акцентом на їхню кінцеву ефективність у забезпеченні та захисті доступу до правосуддя. Як ключовий елемент електронного правосуддя, що постійно розвивається, дистанційне правосуддя передбачає стратегічне розгортання інноваційних інформаційно-комунікаційних технологій для ефективного проведення різних стадій судового процесу, що дозволяє усунути традиційну вимогу обов'язкової фізичної присутності учасників у залі судових засідань.

Автор детально дослідив ефективність дистанційного судочинства як життєздатного засобу гарантування безперервного доступу до правосуддя, ретельно врахувавши широкий спектр взаємопов'язаних правових, технічних, психологічних та соціальних факторів. Крім того, у дослідженні сформульовано конкретні практичні пропозиції та дієві рекомендації для подальшого структурного та законодавчого вдосконалення цієї сучасної форми правосуддя. Було чітко встановлено, що дистанційні судові засідання мають численні відчутні переваги, зокрема суттєве підвищення процесуальної ефективності, розширення географічної доступності та зниження адміністративних і логістичних витрат для всіх залучених сторін. Водночас широке впровадження цих технологій породжує серйозні багатоаспектні виклики. До них належать забезпечення надійної конфіденційності даних, мінімізація технічних збоїв, підвищення якості програмного забезпечення, запобігання цифровому виключенню та дотримання суворих вимог фундаментальних гарантій справедливого судового розгляду.

Автором було зроблено висновок, що допустимість та процесуальна правомірність судових засідань у режимі відеоконференції повинні чітко відповідати міжнародним стандартам справедливого суду, гарантуючи, що технологічна зручність ні за яких обставин не нівелює права людини чи законодавчо закріплені гарантії. За умови належного регулювання та безпечного впровадження дистанційне судочинство є високоефективним і незамінним засобом забезпечення безперервного доступу до правосуддя та своєчасного розгляду судових справ, особливо в умовах надзвичайних ситуацій, глобальних криз або періодів дії форс-мажорних обставин.

Ключові слова: дистанційне правосуддя, електронне правосуддя, судові засідання в режимі відеоконференції, доступ до правосуддя, гарантії справедливого судового розгляду, судові технології, публічна безпека.

Introduction. In recent years, technological advancements have changed our lives forever, and the justice system is no exception. Global trends necessitate making legal protection accessible not only to urban residents, but also to those who live remotely from the centers of justice. Today, remote justice is a necessary tool that enables access to justice. However, remote forms of justice pose complex challenges for ensuring the reliability and fairness of the judicial process. In this regard, the issue of ensuring fairness and reliability of the remote justice has become relevant for academic research and legislative initiatives.

Remote court proceedings are one of the revolutionary innovations that have emerged in the field of justice in recent times. Through video conferencing and other electronic

communication tools, court hearings and proceedings can be conducted online, regardless of the territorial location of the participants. This became particularly relevant during the COVID-19 pandemic and continues to be so during the war in Ukraine, where ensuring the safety and health of participants in the trial is a priority. Remote court proceedings are a way of ensuring the functioning of courts in emergency circumstances, continuing the administration of justice and ensuring access to justice. At the same time, remote court proceedings are not just a response to current situation but also a new challenge for the justice system, which requires courts and other interested parties to adapt to new technologies and develop new approaches to solving legal issues.

The main problems related to remote hearings include, in particular, such issues as ensuring data confidentiality and protecting information from abuse and unauthorized access to it, technical problems, software quality, compliance with fair trial guarantees, etc. Resolving these issues is essential to ensure reliable and effective remote justice and an important task in ensuring access to justice. The scientific research issue in this area is related to the fact that the question of using information and communication technologies to conduct remote court hearings has an interdisciplinary nature, being at the intersection of law and technology. It is noted that the study of law and information technology is associated with a contradiction arising from the fact that technology develops rapidly and encompassing such concepts as internationalization and globalization, while traditional law usually cannot react quickly to technological progress and is mostly limited by national borders [6, p. 291]. Undoubtedly, the modern justice cannot exist without innovative technologies. However, it should be taken into account that they have the potential both to improve access to justice and to increase inequality. Without sufficient conceptualization, we risk losing the ability to use the opportunities of legal technologies and to face the challenges that they generate [22, p. 67].

79

The purpose of the study is a comparative analysis of the policies and practices of the use of remote technologies in the judiciary in the European Union and Ukraine to determine their effectiveness in improving access to justice, taking into account legal, technical, and social aspects, and to provide practical recommendations for further development of this form of justice.

The aim of the article is to conduct a comprehensive comparative analysis of the theoretical frameworks and practical applications of remote justice, examining European Union policies alongside Ukraine's unique legal and technological experience to evaluate their impact on enhancing access to justice.

The **methodological framework** of the study is based on a combination of general scientific and specialized legal methods. The comparative-legal method serves as the primary tool for analyzing and comparing EU judicial policies with Ukraine's legislative and practical experience in implementing remote justice. The systematic and structural-functional approaches were applied to explore remote court proceedings as a component of electronic justice, taking into account legal, technical, and social factors. Additionally, the formal-legal method was used to interpret procedural codes and fair trial guarantees, while logical-analytical synthesis allowed for the formulation of practical suggestions aimed at enhancing access to justice through remote technologies.

Results and Discussion. In the Recommendations of the Council of Europe on e-democracy, electronic justice is defined as the use of information and communication technologies (ICT) in the administration of justice by all participants in the process, improving the quality of judicial services for citizens and businesses. Electronic justice covers a variety of measures, including the possibility to make online applications to the

court, the use of electronic means of communication and data exchange between the court and other participants in the process, access to court information, conducting court hearings through video conferencing, electronic document management, online access to court decisions, etc. [19].

Remote justice is defined as a component of electronic justice, that covers the process of consideration and resolution of court cases using information and communication technologies without the physical presence of participants in the courtroom (including judges and court personnel) [25, p. 73]. Remote justice can be seen as an additional step towards ensuring access to justice, especially in terms of the physical distance of the court and the reduction of court costs related to court appearances. Improving citizens' access to justice contributes to increasing the efficiency of the judicial system and the quality of justice.

The European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) proposes a comprehensive understanding of remote hearings as hearings conducted via video conference - a system that allows simultaneous two-way transmission of image and sound, thereby providing visual, audio, and verbal interaction during remote hearings [9]. Remote judiciary means conducting a court session via video conference with the remote participation of participants in court proceedings.

Online dispute resolution is considered as a form of alternative dispute resolution that uses ICT and the Internet to simplify and speed up dispute resolution [1]. The use ICT in the field of justice helps to increase the efficiency and transparency of the judicial process. However, there is a risk that the complete replacement of the traditional court procedure with a technological one may limit access to justice for some people, particularly for the underprivileged or those with limited access to the Internet or insufficient skills in using electronic technologies. In light of this, the Parliamentary Assembly of the Council of Europe calls on member states to use new technologies to ensure access to justice, but emphasizes that they must also guarantee that there are alternative forms of access to justice for categories of people who are disadvantaged in this regard [10]. This is quite a valid warning, because not every person has the opportunity and ability to use ICT. For such cases, the traditional form of judicial proceedings should remain available. Although the vast majority of people now have access to Internet and search for information, including legal information, with the help of Internet resources [12], the Court of the European Union notes that exercising rights may become practically impossible or extremely difficult for some persons, in particular for those, who do not have access to the Internet, if the settlement procedure can only be accessed electronically. To ensure equal and non-discriminatory access to court and justice, states must guarantee the preservation of traditional forms of justice along with the introduction of new forms that require additional equipment or qualifications on the part of the person who will use them. At the same time, when conducting judicial proceedings in a remote mode, it is important to ensure the effectiveness of judicial protection, which is a general principle of European Union law arising from the generally accepted constitutional traditions of the member states, which was enshrined in Articles 6 and 13 of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms (ECHR), and confirmed by Article 47 of the Charter of Fundamental Rights of the European Union [8]. It should be noted that the transition to the practice of conducting procedural actions and court hearings remotely means not so much technical re-equipment as the creation of an appropriate legal framework that regulates procedural features and procedural issues, the scope of application of this form of court hearing and its consolidation in the national procedural legislation [27, p. 120]. In this

context, the problem of proper legal regulation of remote hearings, taking into account European and international standards of fair trial, arises. And even if Art. 6 of the ECHR does not specifically highlight standards or requirements for a trial using technology, such court sessions, or even proceedings as a whole, must take place in compliance with the guarantees provided for by the right to a fair trial in the sense of this Convention and the case law of the European Court of Human Rights (ECtHR).

Remote justice standards are not something new, but a kind of «digital extension» of already existing, traditional standards of fair trial. It is the right to a fair trial and access to justice, which are fundamental in democratic societies, can be viewed from a completely new perspective in the light of developments in artificial intelligence specifically designed for the judicial system [2, p. 13]. Recent scientific research draws attention to the fact that unacceptable and inconsistent use of technology may be some of the modern challenges to the right to a fair trial, as well as old procedural guarantees that are not adapted to modern processes and services of digital evidence [18].

The ECtHR has addressed the issue of remote justice on several occasions in its practice. One of such decision is the case of *Marcello Viola v. Italy* [11] in which the applicant claimed that he was deprived of the opportunity to follow the proceedings due to the fact that his participation in the hearing was conducted via videoconference. In his opinion, the use of this technical means created difficulties for his defense. However, according to the ECtHR, the applicant's participation in the appeal hearings via videoconference pursued legitimate purposes under the Convention, namely the protection of public order and the prevention of crimes [11]. In general, the ECtHR's position on the admissibility and legitimacy of the use of technology in judicial proceedings, including the remote participation of individuals in court proceedings, boils down to the fact that the use of technology may be acceptable in cases where it ensures the principles of a fair trial and ensures the equality of arms between the parties. The use of technology can be particularly useful in cases where the parties cannot attend the court hearing in person due to distance or other circumstances. In such cases, videoconferencing can allow the parties to be present in court from a distance.

Regarding the feasibility and effectiveness of remote court proceedings, the Consultative Council of European Judges notes that the use of video conferences can facilitate the conduct of court hearings. However, special attention must be paid to the fact that the use of conference communication does not violate the guaranteed right of individuals to a fair trial [15]. Thus, the admissibility and effectiveness of remote court proceedings directly dependent on the degree of ensuring and guaranteeing the applicant's access to effective procedural guarantees of a fair trial, which must be provided by the state. When applying remote justice, the possibility of the applicant to exercise effective control over the conduct of the court process must be taken into account. Therefore, we agree with the statement that at the current stage of the development of the judiciary, with appropriate technical modernization of court premises, as well as comprehensive procedural regulation by the legislator, the implementation of this form of justice is extremely necessary and justified [27]. Remote consideration of court cases should not be considered in comparison with the traditional form of court hearings, but only as new opportunities for process participants, with modern resources. Their use should be aimed at optimizing the accessibility of justice and judicial information, rather than as a mechanism for changing traditional principles and procedures of the judiciary.

Considering the widespread use of remote court hearings, the European Commission for the Efficiency of Justice has developed Guidelines for conducting court proceedings via

videoconference [9] - an important legal instrument in the field of establishing European standards in the field of conducting court proceedings in the remote mode. This document contains a set of measures that should be taken by states and courts to ensure compliance with the right to a fair trial, which is guaranteed by Art. 6 of the ECHR and the requirements of the Convention on the protection of individuals in connection with the automated processing of personal data during court hearings in videoconference format. These measures aim to ensure compliance with the rights of the parties, including their right to participate in proceedings and to be heard during remote court hearings. The guidelines apply to all types of court proceedings and consists of two parts: the first part focuses on the procedural aspects of all types of court proceedings with a special emphasis on criminal proceedings, and the second part contains the technical and organizational requirements for conducting court hearings via videoconference.

Remote justice is an important tool - a response to modern social and legal realities by allowing court hearings to be conducted virtually, at a distance, without the need for parties or judges to be physically present in the courtroom.

Remote court hearings conducted using video conferencing technologies and Internet communication have many advantages. In particular, court hearings in this format contribute to the reduction of court expenses by avoiding the costs of travel, accommodation, meals and other expenses associated with the physical presence of the participants in the court process. Remote justice can make the court system more accessible to those who have limited travel opportunities, such as people with disabilities or those who live far from the place where the case is being heard.

Another important advantage of remote court hearings is that they contribute to increasing the promptness and efficiency of justice. They can reduce the time required to hear a case because they allow a more efficient use of participants' time. The experienced conditions of a global pandemic, and now the war in Ukraine, confirm the fact that remote hearings can reduce the risk of infection with infectious diseases that can spread during physical contact, promote the safety of the participants in the process, or be the only possible way to continue court activities in emergency and crisis situations. These advantages have a significant impact on improving the accessibility of justice and the effectiveness of judicial protection of the rights, freedoms and interests of individuals.

Despite the existing advantages, conducting court hearings in a remote format also has its drawbacks, that can affect their effectiveness and the level of trust in the judicial system. It is noted that while virtual hearings may allow for a hearing that would otherwise be canceled, it can be argued that virtual hearings do not fully capture the experience of being physically present in court in the traditional sense. In this regard, research have shown that virtual technologies worsen the quality of human interaction. Lawyers may find it more difficult to communicate with or support their clients during video conferences, communications may be distorted or unclear, technology may malfunction, and misunderstandings may go unnoticed. Such unwanted gaps can lead to biased judicial outcome [16, p. 33]. The lack of physical presence of the participants in the case and direct communication between them can negatively affect their correct perception and understanding of information, their emotional relationship, accordingly, reduce the possibility of a fair assessment of the relationship between the parties. However, if we assume that all communication are divided into two categories: real-time and asynchronous, then «real-time communication» over computer networks is very similar to a live conversation [24]. From this point of view, the answer to the question whether the

combination of «gradual virtualization and the reduction of physical control will not lead to the decline of individual legal positions» is relevant [9, p. 348].

Conducting remote court hearings can also be complicated by technical problems, such as Internet connection loss, problems with sound or image that may lead to the interruption, postponement, or delay of the hearing. The success of a court hearing conducted using video communication requires a careful selection of technology, environment, personnel and compliance with the legally prescribed procedure of their use. These factors work together and none of them should be ignored or considered in isolation. Researchers note that the characteristics of the remote participant, the reason for their remote participation and the nature of the remote space from which they appear are key factors in determining the way in which these components should be configured to achieve the best results [21, p. 10]. Thus, remote court hearings require a reliable technical base (computers, web cameras, microphones, fast Internet, special software) and unfortunately, not all participants in the process have access to the necessary equipment or the skills to use it properly.

Possible privacy and data protection issues should also not be overlooked. Remote meetings may be less secure from privacy breaches, especially when using platforms that may be vulnerable to cyber attacks. Information that will be discussed during the court session may be intercepted by third parties. Therefore, it is important to ensure the confidentiality, integrity, and availability of electronic evidence and information, to prevent unauthorized access to it, and protect data related to court proceedings and process participants. Adequate and effective legal regulation of data protection issues and prevention of unauthorized access to confidential information is probably one of the biggest challenges of modern technogenic society. That is why government authorities, IT administrators and software developers must ensure not only the protection of the connection between the device and the network, but also the use of software for processing digital documents with a high level of security, including encryption of transmitted digital documents [14, p. 25].

To participate in remote court proceedings, a participant in the process must have skills in using the latest means of communication (smartphones, computers, laptops, tablets), basic skills in using software or applications for online communication, etc. This can be a significant obstacle for individuals who do not possess these skills at an adequate level, or who do not have such devices at all. This problem is especially acute for representatives of the older generation or low-income segments of the population. The Action Group on Access to Justice conducted an comprehensive online survey of Ontario millennials (aged 18-36) regarding their perceptions of digital justice initiatives and the accessibility of the legal system. Respondents were asked whether they preferred an in-person or digital approach to obtaining legal information. Nearly two-thirds (65%) of millennials preferred to receive legal information in person, while the remaining 34% preferred to receive it through online applications or websites [12, p. 4]. According to 27% of respondents, the biggest obstacle to the implementation of digital legal services is processes that require identification of a person [12, p. 7]. And this despite the fact that the target group was a generation that is familiar with digital innovations and is ready to easily perceive the expansion of the spectrum of industries using the latest technologies. That is why access to legal information should be as easy as possible for both end users and data processing specialists. Centralized web search interfaces that serve as a «one-stop-shop» with a graphical interface for accessing legal documents from various authorities, simplify the search process for users, citizens and lawyers [5, p. 523]. As noted, understanding the

challenges of remote justice is essential to ensure that lawyers, clients and stakeholders in court do not experience a smaller, but more simplified court process [20]. The above should be taken into account by the legislator during the development and improvement of norms dedicated to the legal regulation of issues related to remote court proceedings.

The analysis of the experience of using remote justice in Ukraine under martial law indicates that the possibility of administering justice via video conference outside the courtroom is an optimal alternative for continuing the activities of courts and protecting the rights of individuals even in extreme conditions associated with the presence of a threat to the life, health, safety and security of judges and participants in the judicial process. In wartime, when a person's personal involvement in a court hearing often becomes dangerous for their life, further expansion of the possibilities of remote proceedings is necessary. Specialized theoretical studies indicate that the main problems of the use of remote court hearings in Ukraine are related to the inadequate level of information and technical support of courts, the lack of a single format for data exchange between automated document management systems of various instances and specializations, the imperfection of information protection systems, the shortcomings of information legislation etc [13, p. 164]. In order to solve urgent practical problems, a draft of the Law on Amendments to Certain Legislative Acts on Digitalization of the Judiciary and Improvement of Writ Proceedings in Civil Proceedings was developed [26]. This law provides for amendments to the Civil and Commercial Procedural Codes, the Code of Administrative Proceedings of Ukraine, which provide for the possibility of conducting remote court proceedings via videoconference outside the courtroom using the judge's own technical means. Witnesses, interpreters and experts will be sworn in remotely as well. The court minute will be kept in electronic form, and if for some reason it is impossible, the secretary will make written records, and the judge will use his own technical means for recording. The court decision will be drawn up and signed only in electronic form using an electronic signature, which will help develop e-justice and ensure the safety of participants in the court process.

In the implementation and legal regulation of remote court proceedings, it is important to comply with standards of a fair trial. The main international documents that provide for minimum standards of a fair hearing and guarantees of access to justice are the International Covenant on Civil and Political Rights (Article 14), the ECHR (Article 6), the Charter of Fundamental Rights of the European Union (Article 47). These standards include: equality before the court and the right to a fair and public hearing by a competent, independent and impartial court established by law [7, art. 6]; the right to a hearing of case within a reasonable time [3, art. 6]; the right to an effective means of legal protection before the court and legal assistance [23, art. 47]; ensuring access to justice and the right to defense; compliance with the principles of competitiveness and equality of arms; timely delivery of judgments by the court [17], etc. The introduction of the specified standards into national legislation and making them mandatory for remote judicial proceedings is a guarantee of optimizing the accessibility of justice and increasing the efficiency of the judicial system as a whole.

Conclusions. Remote justice is a large-scale legal phenomenon that involves not only purely technical issues of implementing cutting-edge information and communication technologies in the activities of courts and justice. The admissibility of videoconference court sessions is primarily determined by the need to ensure and comply with the guarantees of the right to a fair trial and effective legal remedies established by the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. With appropriate legal regulation, ensuring compliance with the standards of a fair trial, remote court proceedings are an effective (and sometimes the only possible) means of ensuring

access to justice in crisis and emergency situations, which can contribute to the fair judicial protection of individual rights and freedoms.

In modern socio-political conditions and in the context of the creation of a single European information space, the implementation and development of remote justice can solve a number of urgent problems, including ensuring accessibility to justice, the safety of participants in court sessions, and ensure timely consideration of cases. The introduction of this technology can also contribute to reducing the costs of court proceedings, compliance with generally recognized standards of justice and increasing the efficiency of the judicial system. The effectiveness of remote justice depends on the perfection of legal regulation, and the ability to address logistical, technical, organizational and other issues at the national level. Proper legal regulation and standardization of remote court hearings will increase accessibility of justice.

Potential directions for the development of remote justice include expanding the use of innovative technologies in the process of administering justice, which will reduce court costs, increase the speed of handling cases, and improve overall access to judicial protection of individual rights. The further development and expansion of cryptographic technologies and personal data protection will contribute to the security and confidentiality of participants in remote court proceedings. States should take measures to strengthen informational and technical support for judicial authorities and participants in the judicial process, which will allow them to use remote technologies more effectively and increase their activity.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Access to justice and the Internet: potential and challenges. Report. Doc. 13918 from 10 November 2015 of the Committee on Legal Affairs and Human Rights of the Parliamentary Assembly, <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML.en.asp?fileid=22245&>
2. Bart Custers, *New digital rights: Imagining additional fundamental rights for the digital era*, Computer Law & Security Review, Volume 44, 2022, 105636, ISSN 0267-3649, <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105636>.
3. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms adopted on 4 November 1950 by the Council of Europe, https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
4. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings, <https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4>
5. Filtz, E., Kirrane, S. & Polleres, A. *The linked legal data landscape: linking legal data across different countries*. Artificial Intelligence and Law 29 (2021): 485–539, <https://doi.org/10.1007/s10506-021-09282-8>
6. Greenstein, S. *Preserving the rule of law in the era of artificial intelligence (AI)*. Artificial Intelligence and Law 30(2022): 291–323, <https://doi.org/10.1007/s10506-021-09294-4>
7. International Covenant on Civil and Political Rights adopted on 16 December 1966 by General Assembly resolution 2200A (XXI), <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
8. Joined Cases C-317/08 to C-320/08, Rosalba Alassini and Filomena Califano v. Wind SpA, Lucia Anna Giorgia Iacono v. Telecom Italia SpA and Multiservice Srl v. Telecom Italia SpA, judgment of 8 March 2010 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62008CJ0317&from=EN>
9. Kristina Irion, *Your digital home is no longer your castle: how cloud computing transforms the (legal) relationship between individuals and their personal records*, *International Journal of Law and*

- Information Technology*, Volume 23, Issue 4 (Winter 2015): 348–371, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eav015>
10. L'égalité et la non-discrimination dans l'accès à la justice. Resolution 2054 (2015) adopté par l'Assemblée parlementaire le 24 avril 2015 <https://pace.coe.int/pdf/56577579d5ec11e1b2cb995aaf7d869b74882ada27c59d7eb06ff67d23f3fd0d/r%C3%A9solution%202054.pdf> lang=en
  11. Marcello Viola v. Italy (no. 2) - Requête no 45106/04 Judgment 13.6.2019 [Section I] <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22%3A%22001-77244%22%7D>
  12. *Millennials, Technology and Access to Justice in Ontario, 2017*. The Action Group on Access to Justice (TAG). https://lawsocietyontario.azureedge.net/media/lso/media/tag/resources/tag_millennials_technology_and_access_to_justice_in_ontario.pdf
  13. Naichenko A., *E-evidence and e-court in the Context of the Covid-19 Pandemic: A Study from Ukraine*, *Access to Justice in Eastern Europe* 14 (12) (2021): 163–181, DOI:10.33327/AJEE-18-4.4-n000091
  14. Olga Sovova, Miroslav Sova, Zdenek Fiala, *Privacy protection and e-document management in public administration*. *Juridical Tribune - Tribuna Juridica*. Volume 7, Issue 2, December 2017. 18-26. <https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An7v2/2.%20Sovova.pdf>.
  15. Opinion No.(2011)14 of the of the Consultative Council of European Judges (CCJE) "Justice and information technologies (IT)" from 7-9 November 2011, <https://rm.coe.int/168074816b>
  16. Penelope Gibbs, *Defendants on video – conveyer belt justice or a revolution in access?* *Transform Justice*, October 2017, <https://www.transformjustice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Disconnected-Thumbnail-2.pdf>
  17. *Practical Guidelines For Remote Judging In Central And Eastern Europe*. 2021. http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2021/08/Remote_Judging_2021Book_Final.pdf
  18. Radina Stoykova, *Digital evidence: Unaddressed threats to fairness and the presumption of innocence*, *Computer Law & Security Review*, Volume 42, 2021, 105575, ISSN 0267-3649, <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105575>.
  19. Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy). Adopted by the Committee of Ministers on 18 February 2009. https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Keyexts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf
  20. Rouzbeh Moradi, *Insights into remote justice in the Austrian justice system* <https://www.ibanet.org/article/60DFF95C-FAE5-4CA9-84E7-0EC8150946AE>
  21. Rowden, E., Wallace, A., Tait, D., Hanson, M., and Jones, D., *Gateways to justice: design and operational guidelines for remote participation in court proceedings* https://www.nuffieldfjo.org.uk/wpcontent/uploads/2021/05/nfjo_remote_hearings_vulnerable-groups_rapid-review_20200506.pdf
  22. Ryan Whalen, *Defining legal technology and its implications*, *International Journal of Law and Information Technology*, Volume 30, Issue 1 (Spring 2022): 47–67, <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac005>
  23. The Charter of Fundamental Rights of the European Union (2000/C 364/01). https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
  24. Thomas W. Burt & Gregory S. McCurdy, *E-Discovery of Dynamic Data and Real-Time Communications: New Technology, Practical Facts, and Familiar Legal Principles*, *Yale L.J. Pocket Part* 166 (2006), <http://yalelawjournal.org/forum/e-discovery-of-dynamic-data-and-real-time-communications-new-technology-practical-facts-and-familiar-legal-principles>.
  25. Кошман А. Перспективи застосування дистанційного правосуддя після пандемії COVID-19. *Наукові записки НаУКМА. Юридичні науки*. 2022. № 9-10. С. 71–76.
  26. Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів щодо цифровізації судочинства та удосконалення наказного провадження у цивільному судочинстві :

Законопроект № 9091 від 10.03.2023. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75745

27. Смирнов М. І. Дистанційне кримінальне судочинство: реальність та перспективи. *Науковий вісник Чернівецького університету: Збірник наукових праць. Вип. 212: Правознавство*. Чернівці : Рута, 2004. С. 117–121.

REFERENCES:

1. Alassini v. Wind SpA (Joined Cases C-317/08 to C-320/08). (2010). Court of Justice of the European Union. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:62008CJ0317&from=EN>
2. Burt, T. W., & McCurdy, G. S. (2006). E-discovery of dynamic data and real-time communications: New technology, practical facts, and familiar legal principles. *The Yale Law Journal Pocket Part*, 116, 166. <http://yalelawjournal.org/forum/e-discovery-of-dynamic-data-and-real-time-communications-new-technology-practical-facts-and-familiar-legal-principles>
3. Charter of Fundamental Rights of the European Union, 2000 C 364/01. (2000). https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf
4. Committee on Legal Affairs and Human Rights of the Parliamentary Assembly. (2015). *Access to justice and the Internet: Potential and challenges* (Report Doc. 13918). Council of Europe. <https://assembly.coe.int/nw/xml/XRef/Xref-XML2HTML-en.asp?fileid=22245&>
5. Council of Europe. (1950). *Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms*. https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_ENG.pdf
6. Council of Europe Committee of Ministers. (2009). *Recommendation CM/Rec(2009)1 of the Committee of Ministers to member states on electronic democracy (e-democracy)*. https://www.coe.int/t/dgap/goodgovernance/Activities/Keyexts/Recommendations/Recommendation_CM_Rec2009_1_en_PDF.pdf
7. Consultative Council of European Judges (CCJE). (2011). *Opinion No. (2011)14 on justice and information technologies (IT)*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/168074816b>
8. Custers, B. (2022). New digital rights: Imagining additional fundamental rights for the digital era. *Computer Law & Security Review*, 44, Article 105636. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105636>
9. European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ). (2021). *Guidelines on videoconferencing in judicial proceedings*. Council of Europe. <https://rm.coe.int/cepej-2021-4-guidelines-videoconference-en/1680a2c2f4>
10. Filtz, E., Kirrane, S., & Polleres, A. (2021). The linked legal data landscape: Linking legal data across different countries. *Artificial Intelligence and Law*, 29(4), 485–539. <https://doi.org/10.1007/s10506-021-09282-8>
11. Gibbs, P. (2017). *Defendants on video – conveyor belt justice or a revolution in access?* Transform Justice. <https://www.transformjustice.org.uk/wp-content/uploads/2017/10/Disconnected-Thumbnail-2.pdf>
12. Greenstein, S. (2022). Preserving the rule of law in the era of artificial intelligence (AI). *Artificial Intelligence and Law*, 30(3), 291–323. <https://doi.org/10.1007/s10506-021-09294-4>
13. Irion, K. (2015). Your digital home is no longer your castle: How cloud computing transforms the (legal) relationship between individuals and their personal records. *International Journal of Law and Information Technology*, 23(4), 348–371. <https://doi.org/10.1093/ijlit/eav015>
14. Koshman, A. (2022). Perspektyvy zastosuvannya dystantsiinoho pravosuddia pislia pandemii COVID-19 [Prospects for the application of remote justice after the COVID-19 pandemic]. *Naukovi zapysky NaUKMA. Yurydychni nauky*, 9-10, 71-76.
15. Marcello Viola v. Italy (No. 2), No. 45106/04 (European Court of Human Rights June 13, 2019). <https://hudoc.echr.coe.int/fre#%7B%22itemid%22:%5B%22001-77244%22%5D%7D>
16. Moradi, R. (2023). *Insights into remote justice in the Austrian justice system*. International Bar Association (IBA). <https://www.ibanet.org/article/60DFF95C-FAE5-4CA9-84E7-0EC8150946AE>

17. Naichenko, A. (2021). E-evidence and e-court in the context of the Covid-19 pandemic: A study from Ukraine. *Access to Justice in Eastern Europe*, 14(12), 163–181. <https://doi.org/10.33327/AJEE-18-4.4-n000091>
18. Parliamentary Assembly of the Council of Europe. (2015). *L'égalité et la non-discrimination dans l'accès à la justice* (Resolution 2054). <https://pace.coe.int/pdf/56577579d5ec11e1b2cb995aaf7d869b74882ada27c59d7eb06ff67d23f3fd0d/r%C3%A9solution%202054.pdf?lang=en>
19. *Practical guidelines for remote judging in Central and Eastern Europe*. (2021). CEELI Institute. http://ceeliinstitute.org/wp-content/uploads/2021/08/Remote_Judging_2021Book_Final.pdf
20. *Proekt Zakonu pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv shchodo tsyfrovizatsii sudochynstva ta udoskonalennia nakaznoho provadzhennia u tsyvilnomu sudochynstvi* [Draft of the Law on Amendments to Certain Legislative Acts on Digitalization of the Judiciary and Improvement of Writ Proceedings in Civil Proceedings] (No. 9091). (2023). Verkhovna Rada of Ukraine. http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=75745
21. Rowden, E., Wallace, A., Tait, D., Hanson, M., & Jones, D. (2020). *Gateways to justice: Design and operational guidelines for remote participation in court proceedings*. Nuffield Family Justice Observatory. https://www.nuffieldfjo.org.uk/wp-content/uploads/2021/05/nfjo_remote_hearings_vulnerable-groups_rapid-review_20200506.pdf
22. Smyrnov, M. I. (2004). Dystantsiine kryminalne sudochynstvo: realnist ta perspektyvy [Remote criminal justice: Reality and prospects]. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu: Zbirnyk nauk. prats. Vyp. 212: Pravoznnavstvo*, 117-121.
23. Sovova, O., Sova, M., & Fiala, Z. (2017). Privacy protection and e-document management in public administration. *Juridical Tribune - Tribuna Juridica*, 7(2), 18-26. <https://www.tribunajuridica.eu/arhiva/An7v2/2.%20Sovova.pdf>
24. Stoykova, R. (2021). Digital evidence: Unaddressed threats to fairness and the presumption of innocence. *Computer Law & Security Review*, 42, Article 105575. <https://doi.org/10.1016/j.clsr.2021.105575>
25. The Action Group on Access to Justice (TAG). (2017). *Millennials, technology and access to justice in Ontario*. Law Society of Ontario. https://lawsocietyontario.azureedge.net/media/iso/media/tag/resources/tag_millennials_technology_and_access_to_justice_in_ontario.pdf
26. UN General Assembly. (1966). *International Covenant on Civil and Political Rights* (United Nations Treaty Series, vol. 999, p. 171). <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>
27. Whalen, R. (2022). Defining legal technology and its implications. *International Journal of Law and Information Technology*, 30(1), 47–67. <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaac005>

Дата першого надходження/Date of first submission: 31.03.2026

Прийнято до друку/Accepted: 30.04.2026

Опубліковано/Published: 01.06.2026

ЖУРНАЛ МІЖНАРОДНОГО ТА ЄВРОПЕЙСЬКОГО ПРАВА

Випуск 1

Науковий журнал

Журнал Міжнародного та Європейського права. 2026. Вип. 1. 89 с.

Комп'ютерна верстка – А. Р. Лабик